

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ

УТВЪРДЕН СЪС ЗАПОВЕД: РД-347/12.05.2014 г.
НА МИНИСТЪРА НА ОКОЛНАТА СРЕДА

ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ
за опазване на малкия корморан
(*Phalacrocorax rugosus*)
в България
2014 - 2023 г.

София, 2014

Автори: Димитър Плачийски, Димитър Демерджиев, Георги Попгеоргиев, Николай Петков и Юрий Корнилев

Карти, ГИС и пространствени анализи: Георги Попгеоргиев

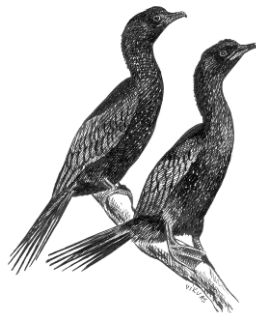
© Рисунка на корицата: Виктор Василев

Този план е разработен с активното участие на: Георги Георгиев, Ирина Матеева, Свилен Чешмеджиев, Добромир Добрев, Иван Христов, Мануела Мурджева, Христо Христов, Стойчо Стойчев.

Конструктивни коментари и препоръки по плана предоставиха: Симеон Марин, Елена Кметова, Павел Беличев, Иван Христов, Невена Камбурова, Петър Шурулинков, Владимир Младенов, Валери Ц. Георгиев, Geoff Welch.

Препоръчителен начин на цитиране:

Плачийски, Д., Д. Демерджиев, Г. Попгеоргиев, Н. Петков, Ю. Корнилев (2014): План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.). София, БДЗП-МОСВ: 98 с.

СЪДЪРЖАНИЕ

ЧАСТ 1. РЕЗЮМЕ.....	5
ЧАСТ 2. УВОД.....	6
2.1. Основание за разработване на плана.....	6
2.2. Процес на разработване на плана.....	6
2.3. Предназначение и особености на плана.....	7
ЧАСТ 3. ПРИРОДОЗАЩИТЕН СТАТУС.....	9
3.1. Законов статут.....	9
3.1.1. Законодателство на Европейския съюз и национално законодателство.....	9
3.1.2. Международно законодателство.....	9
3.2. Степен на застрашеност.....	10
3.2.1. Застрашеност в национален мащаб.....	10
3.2.2. Застрашеност в международен мащаб.....	10
ЧАСТ 4. ОСНОВНИ СВЕДЕНИЯ ЗА ВИДА.....	11
4.1. Статус и разпространение.....	11
4.1.1. Статус и разпространение в световен мащаб.....	11
4.1.2. Статус и разпространение в България.....	11
4.2. Численост.....	18
4.2.1. Численост на световната популация.....	18
4.2.2. Численост на вида и тенденции в динамиката на числеността в България.....	18
4.3. Биология и екология на вида.....	21
4.3.1. Размножаване.....	21
4.3.2. Зимуване.....	22
4.3.3. Миграция.....	23
4.3.4. Скитане.....	24
4.3.5. Хранене.....	24
4.4. Изисквания към местообитанията.....	24
4.5. „Тесни места” в жизнения цикъл на вида.....	27
4.6. Данни за отглеждане на вида на затворено.....	27
ЧАСТ 5. ЗАПЛАХИ И ЛИМИТИРАЩИ ФАКТОРИ.....	28
5.1. ПРИРОДНИ И НЕПОДЛЕЖАЩИ НА УПРАВЛЕНИЕ ФАКТОРИ.....	28
5.1.1. Климатични фактори.....	28
5.1.2. Популационно - биологични фактори.....	29
5.1.3. Конкуренция от страна на други видове.....	29
5.1.4. Съществени социално-икономически промени.....	29
5.2. АНТРОПОГЕННИ И ПОДЛЕЖАЩИ НА УПРАВЛЕНИЕ ФАКТОРИ.....	29
5.2.1. Влошаване и разрушаване на местообитанията.....	29
5.2.2. Пряко унищожаване и преследване.....	33
5.2.3. Безпокойство.....	34
5.2.4. Случайни фактори.....	35
5.2.5. Въздействие на социално икономически фактори от управляем характер.....	35
ЧАСТ 6. ПРЕДПРИЕТИ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ВИДА.....	37
6.1. Законодателни.....	37
6.2. Национални планове и стратегически документи.....	37
6.3. Задължения на страната за опазване на вида по силата на конвенции и други международни ангажименти.....	39
6.4. Червена книга.....	40
6.5. Защитени територии и защитени зони.....	40
6.5.1. Защитени територии.....	40
6.5.2. Защитени зони и Орнитологично важни места (ОВМ).....	41
6.6. Преки природозащитни мерки.....	42
6.7. Повишаване на осведомеността за вида и необходимостта от опазването му.....	44
6.8. Изследователски мерки и мониторинг.....	47
6.9. Използване и отношение на хората към вида.....	48
ЧАСТ 7. ЦЕЛ НА ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ.....	49
7.1. Главна цел.....	49
7.2. Второстепенни (оперативни) цели.....	49

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

ЧАСТ 8. НЕОБХОДИМИ ПРИРОДОЗАЩИТНИ ДЕЙСТВИЯ.....	49
8.1. Законодателни мерки	49
8.2. Управленчески мерки и политики	50
8.3. Пряко опазване на вида и местообитанията му.....	52
8.4. Изследвания и мониторинг на вида и местообитанията му	58
8.5. Международно сътрудничество.....	61
8.6. Повишаване на осведомеността, природозащитната култура и умения за опазване на вида	62
ЧАСТ 9. МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА НА ПЛАНА.....	65
ЧАСТ 10. ВРЕМЕНА РАМКА И БЮДЖЕТ ЗА ПРИРОДОЗАЩИТНИТЕ ДЕЙНОСТИ.....	70
ЧАСТ 11. ПРИЛОЖЕНИЯ.....	77
Приложение 1. Използвани съкращения	77
Приложение 2. Библиография	78
Приложение 3. Снимки на местообитания на вида в България.....	82
Приложение 4. Критерии за оценка на степента на въздействие на заплахите и лимитиращите фактори	83
Приложение 5. Забрани, въведени в чрез заповедите за обявяване, в ЗЗ от значение за малкия корморан.....	84
Приложение 6. Скала за приоритизиране на мерките по отношение на тяхната значимост и спешност за изпълнение.	87
Приложение 7. Информация за гнездовото разпространението на вида на територията на страната по години, райони, численост и източници на информация.....	88
Приложение 8. Места от ключово значение за вида по време на миграция (по Костадинова и Граматиков 2007, с допълнения).....	95
Приложение 9. Численост на гнездящите двойки малки корморани в установените находища за периода 2002–2012 г.	96
Приложение 10. Данни за численост на зимуващите малки корморани по райони, нощувки и години.....	97

ЧАСТ 1. РЕЗЮМЕ

Малкият корморан (*Phalacrocorax pygmeus*), известен и като дяволица или малка дяволица, е средно-едра колониално гнездяща рибоядна птица. Той е с изцяло чернокафяво оперение с метален блясък и с характерна вертикална позиция на тялото в кацнало положение. Видът е тясно свързан с различни по характер водоеми, като гнезди обикновено в смесени колонии заедно с чапли. У нас е гнездящ, мигриращ и презимуващ вид. През зимата прекарва деня разпръснато по бреговете на реки, потоци и водоеми със стояща вода и по морския бряг, като за нощуване птиците се струпват на високи дървета или в тръстикови масиви.

Настоящият документ обобщава наличната информация, касаеща ключови аспекти от биологията и екологията на вида в България, и в ареала му на разпространение като цяло. Представя информация за основните заплахи и лимитиращи фактори за вида и ключовите му места и местообитания, изведени въз основа на реализираните до момента проучвания и мониторингови схеми в страната и чужбина. Планът обобщава информацията, касаеща природозащитния статус на вида, важните за него места и местообитания. Представя информация за реализираните до момента природозащитни мерки за опазване на вида и местообитанията му. Въз основа на анализ на така представената информация, планът предлага набор от конкретни законодателни мерки, управленчески мерки и политики, преки природозащитни мерки и такива насочени към проучване и мониторинг на вида и местообитанията му.

Чрез изпълнението на плана посредством интегриран подход се цели да се осигурят подходящи условия за гнездящите, мигриращи и презимуващи малки корморани в България, чрез опазване, възстановяване и поддържане на вида и ключовите му места и местообитания.

За постигане на тази цел в документа са предвидени мерки насочени към: осигуряване опазването, законовата защита и адекватното управление на ключовите места и местообитания на вида; ограничаване и предотвратяване на смъртността му; ограничаване и свеждане до минимум безпокойството на вида в ключовите за него места; подобряване на научната база в страната за интегриран анализ, формиране и взимане на управленчески решения за опазване на вида и ключовите за него места и местообитания; интегриране на целите на настоящия План в национални и регионални секторни стратегии, планове, програми, проекти и политики за територии, където той се среща и такива за опазване на биологичното разнообразие; координиране на работата и обмен на информация между заинтересованите институции и организации на национално и международно ниво за ефективно опазване на малкия корморан; оптимизиране и структуриране на процеса на планиране и прилагане на научно обосновани мерки за опазване и устойчиво управление на вида; допринасяне за повишаването на осведомеността и природозащитната култура на различните целеви групи относно биологията, екологията, разпространението, природозащитния статус и значението на вида, и изостряне на чувствителността на обществото към проблемите, свързани с опазването му. Планът предлага рамка за мониторинг и контрол за постигането на заложените цели и мерки, времеви график и бюджет за тяхното реализиране.

ЧАСТ 2. УВОД

2.1. ОСНОВАНИЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАНА

Настоящият план е разработен въз основа на Задание за разработване на план за действие за опазване на малкия корморан в България, съгласувано от Министъра на околната среда и водите на основание чл. 9, ал. 2 от Наредба № 5 от 1.08.2003 г. за условията и реда за разработване на планове за действие за растителни и животински видове (Наредба № 5, ДВ, бр. 73/19.08.2003 г.).

Разработването на настоящия план е в изпълнение на разпоредбите на чл. 35, т. 4, чл. 52, чл. 53, т. 1 и 2 и чл. 54 от Закона за биологичното разнообразие и разпоредбите на Наредба № 5.

Този план за действие е разработен за да подпомогне изпълнението на ангажиментите на Р България по: Конвенцията за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания, Конвенцията за опазване на мигриращите видове диви животни, Споразумението за опазване на мигриращите водолюбивы птици от Африка и Евразия, Директива 2009/147/ЕС за опазване на дивите птици (Директива за птиците). Опазването на вида произтича и от разпоредбите на Конвенция за влажните зони от международно значение, по-специално като местообитание за водолюбивы птици (Рамсарска конвенция).

Настоящият план е разработен въз основа на анализ на наличната публикувана информация за вида и съобразно редица аспекти на План за действие за малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в Европа (Crivelli *et al.* 1996). Необходимостта от неговото разработване е залегнала в Европейския план и произтича от обстоятелството, че България е една от страните, в които видът се среща редовно. Спецификата на нашата страна налага да се конкретизират и разгледат в подробности особеностите на пребиваването, заплахите за вида и неговите местообитания и произтичащите от тях мерки за опазването им.

2.2. ПРОЦЕС НА РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАНА

Настоящият План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.) е разработен от Българското дружество за защита на птиците / BirdLife Bulgaria (БДЗП) по задание, съгласувано с писмо с Изх. № 48–00–239 от 17.05.2010 г. на Министерство на околната среда и водите (МОСВ) с финансовата подкрепа на финансовия инструмент LIFE+ на Европейската общност в рамките на проект „Живот за Бургаските езера”, проект номер LIFE08/NAT/BG/000277.

Информация за актуалното състояние на гнездовата популация на вида в българския участък на р. Дунав е предоставена от проект „Зелени граници” (LIFE07/NAT/RO/000681), изпълняван от WWF с финансовата подкрепа на финансовия инструмент LIFE+ на Европейската общност.

Основни стъпки при разработване на плана

Планът е обсъден и допълнен по време на работни срещи с участието на експерти от научни и образователни институции, контролни органи, както и представители на други неправителствени природозащитни организации.

Публично обсъждане е проведено на 21.12.2012 г. в гр. София, съобразно изискванията за прозрачност и своевременно информирание на всички заинтересовани страни.

План за действие за опазване на малкия кormоран (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

Планът е депозиран в МОСВ за разглеждане от Национален съвет по биологично разнообразие, като с писмо с изх. № 26-00-508/13.05.2013 г. на министерството са направени бележки по представения вариант.

Проектопланът (след отразяване на получените бележки) е депозиран в МОСВ за разглеждане от Национален съвет по биологично разнообразие на 18.10.2013 г.

2.3. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ОСОБЕНОСТИ НА ПЛАНА

Този план систематизира целенасочените действия по опазване на малкия кormоран в страната, провеждани от държавни институции, научни и други академични институти, и НПО. Планът определя насоките, конкретизира стъпките, дефинира институционалните отговорности, предлага бюджетна рамка на средствата, необходими за опазването на малкия кormоран. Планът създава необходимата основа за интегриран анализ и вземане на управленчески решения за опазване и поддържане на частта от популацията на вида, размножаваща се, мигрираща и зимуваща на територията на България, както и на неговите местообитания.

Необходимостта от План за действие за опазване на малкия кormоран се обуславя от нуждата от идентифициране на основните заплахи и застрашаващи фактори за вида, определяне и приоритизиране на необходимите природозащитни дейности и мерки за опазването му, на основа на детайли данни за биологията, екологията и разпространението на вида в страната. Планът набелязва проблемите, свързани с опазването на вида и неговите местообитания, и на тази основа предлага подхода и механизмите за тяхното разрешаване. Той очертава основната рамка за дейностите и мерките за опазване на малкия кormоран в страната, предвид популационните особености на вида.

Целта на този План за действие е осигуряване благоприятни условия при размножаване, миграция и зимуване на пребиваващите в България малки кormорани, гарантиране безопасността и оцеляването на индивидите от този вид у нас и запазването на вида в орнитофауната на страната.

Настоящия план за действие е разработен въз основа на публикациите „Национален план за действие за опазването на малкия кormоран (*Phalacrocorax pygmeus*) в България, 2002–2006 г.” (Иванов и Муравеев 2002) и „Малкият кormоран в България. Състояние на популацията. План за действие” (Николов *и кол.* 2000), посредством актуализиране и допълване на съдържанието в тях информация.

Планът е базиран на целенасочените изследвания на вида от страна, в периода 1988–2011 г. Разработването на плана се основава на резултатите от осъществяваните в този период мониторингови схеми, включително резултатите от мониторинга върху числеността и разпространението на застрашени видове и мониторинга на мрежата от Орнитологично важни места (ОВМ), Среднозимно преброяване на водолубивите птици и др. За нуждите на разработването на плана е систематизирана и анализирана цялата налична и публикувана информация за малкия кormоран в страната, обхващащи периода 1988–2011 г.

Планът за действие включва преди всичко прилагане на интегрирани мерки за ефективно опазване на ключовите за вида влажни зони у нас, включително мониторинг на местата, преки природозащитни мерки за опазване на самите птици в страната, както и подпомагане на институциите в разработването и прилагането на политики и мерки благоприятстващи и пряко касаещи опазването на вида и местообитанията му.

План за действие за опазване на малкия кormоран (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

Планът за действие е за период от 10 години, като подлежи на актуализация на 5-тата години, или при належаща необходимост от спешни мерки. Екипът, който работи по неговото прилагане, във всеки един момент може да предприема действия, които макар и непредвидени в този документ, са наложени от обстоятелствата. Тези действия следва да бъдат съгласувани с МОСВ.

ЧАСТ 3. ПРИРОДОЗАЩИТЕН СТАТУС

3.1. ЗАКОНОВ СТАТУТ

3.1.1. Законодателство на Европейския съюз и национално законодателство

- i. Малкият корморан е включен в **Приложение № 2 към чл. 6, ал. 1, т. 3 от ЗБР**, като вид чиито местообитания са обект на опазване чрез защитени зони от Националната екологична мрежа.
- ii. Видът е включен в **Приложение № 3 към чл. 37 от ЗБР**, съгласно който е защитен на територията на цялата страна. В тази връзка за вида се отнасят и разпоредбите на чл. 38 от ЗБР, регламентиращ забраните по отношение на защитени видове.
- iii. Малкият корморан е включен в **Приложение 1 на Директива 2009/147/ЕО** за опазване на дивите птици (Директива за птиците). В тази връзка видът е обект на специални природозащитни мерки по отношение на неговите местообитания, за да се осигури оцеляването и възпроизводството в района на разпространението му.

3.1.2. Международно законодателство

- i. Видът е включен в **Приложение № II на Конвенцията за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернска конвенция)**. Видовете от Приложение II са определени като строго защитени.
- ii. Видът е включен в **Приложение II на Конвенцията за защита на мигриращите видове диви животни (Бонска конвенция)**, като приоритет в международното сътрудничество що се отнася до неговото опазване и управление.
- iii. Видът е включен в **Афро-Евразийското споразумение за опазване на мигриращите видове** към Конвенцията за защита на мигриращите видове диви животни (Бонска конвенция).
- iv. Рамсарска конвенция или Конвенция за влажните зони от международно значение, по-специално като местообитание за водолюбивы птици. Рамсарските места са територии, включени в Списъка на влажните зони с международно значение към Конвенцията. Всяка страна, член на Рамсарската конвенция, определя подходящи влажни зони в рамките на своята територия за включване в Списък на влажните зони с международно значение. По смисъла на тази Конвенция се определя 1% критерий за размера на популациите за международна значимост на териториите, където видът се среща редовно. За района Югоизточна Европа и Турция, в който е разположена нашата страна през 2006 г., 1% критерий за размера на популацията на малкия корморан е 700 екз.

3.2. СТЕПЕН НА ЗАСТРАШЕНОСТ

3.2.1. Застрашеност в национален мащаб

Малкият корморан е категоризиран като **Застрашен, EN¹** съгласно Червена книга на Р България (Николов *и кол.* 2011). Даден таксон принадлежи към тази категория, когато има много висок риск от измиране поради малки популации, фрагментирано разпространение, изолация и/или бързо намаляване (численост или площ на разпространение), отговарящи на критерии А-Е за тази категория според IUCN. Таксоните, отнесени към тази категория, е много вероятно да преминат към категорията критично застрашени, ако неблагоприятните фактори продължат да действат.

3.2.2. Застрашеност в международен мащаб

Малкият корморан е оценен от IUCN (2012) със статус **слабо засегнат (Least Concern)** в Световния Червен списък (BirdLife International 2012a).

Съгласно класификацията SPEC – Видове от европейско природозащитно значение, определени на базата на критерии в съответствие с техния световен и европейски статус и пропорционално с размерите на тази част от ареала им, която е разположена в Европа. Според „Птиците на Европа: Техният природозащитен статус” (BirdLife International 2004), малкият корморан е отнесен към категорията SPEC 2. Към тази категория са отнесени видове, които не са със световно природозащитно значение, но популациите им са концентрирани в Европа и са с неблагоприятен природозащитен статус.

Степен на застрашеност (ETS) – Според „Птиците на Европа: Техният природозащитен статус” популацията на малкият корморан е стабилна (**S**), т.е. има благоприятен природозащитен статус (BirdLife International 2004)

¹ В [1 (a + b (ii + iii + iv))] + С [2a(i)] + Е

ЧАСТ 4. ОСНОВНИ СВЕДЕНИЯ ЗА ВИДА

4.1. СТАТУС И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ

4.1.1. Статус и разпространение в световен мащаб

Малкият корморан е сарматски вид (Voous 1962). Размножава се в Югоизточна Европа (на изток от Италия), Русия, Иран, Казахстан, Таджикистан, Туркменистан и Узбекистан. Зимува основно на Балканите, в Турция, Кипър, Ирак, Иран, Азербайджан, а също и Израел, Румъния, Сирия, и България (BirdLife International 2012b). С изключение на тази в делтата на Волга, всички европейски гнездови колонии са концентрирани на Балканския п-ов и по-специално в делтата и по поречието на р. Дунав, и в по-малка степен по Черноморското крайбрежие. Популационните параметри на вида в Азербайджан и другите страни от каспийския басейн са неизвестни. Изчезнал е от Унгария, Алжир, Египет и Израел (Дементъев и Гладков 1951; Cramp & Simmons 1977).

4.1.2. Статус и разпространение в България

Малкият корморан е гнездящ, мигриращ, скитащ и зимуващ вид в България. Най-вероятно част от местните птици отлитат да зимуват в Турция и Гърция, като същевременно над страната преминават към зимовищата в Гърция птици от Дунавската делта (Cramp & Simmons 1977). Възможно е част от тях да остават да зимуват и у нас. Понастоящем видът се среща редовно и целогодишно в страната. България се явява от ключово значение за зимуването на световната популация, както и за придвижването на значителна част от нея между местата на гнездене и зимуване (Иванов и Муравеев 2002).

i. Разпространение на вида по време на размножителния период

През XIX в. малкият корморан е гнездял в голям брой по поречието на р. Дунав, с отделни двойки в Софийското поле и Тракийската низина. Гнездови наблюдения са налични и от други места (р. Струма), но данни за размножаване по черноморското крайбрежие липсват (Elwes & Buckley 1870; Alleon 1886; Lorenz-Liburnau 1893; Христович 1890; Reiser 1894; Boetticher 1927; Harrison 1933; Jordans 1940; Nankinov 1989; Мичев *и кол.* 2007). До около 1950 г. видът все още е бил доста разпространена гнездяща птица покрай Дунав (Патев 1950), но след този период постепенно напуска част от гнездовищата си там.

От средата на XX в. до сега, основните гнездови находища на вида са по поречието на р. Дунав, Черноморското крайбрежие, във вътрешността на страната по поречието на реките Марица, Арда и Тунджа. В Приложение 7 са представени данни за гнездовото разпространението на вида в страната и основните източници на информация, ползвани за охарактеризиране на гнездовото разпространение, за нуждите на настоящата разработка.

- Разпространение по поречието на р. Дунав

От края на 50^{-те} до края на 70^{-те} години на XX в. единствените регистрирани находища на вида по течението на р. Дунав, където гнезди периодично, са блатата на о. Белене и о. Вардим. Те просъществуват до около 1985 г., макар през отделни години птиците гнездят в тях и след този период (Иванов 1970; Червена книга на НР България 1985; Костадинова 1997; Николов *и кол.*

2000; Иванов и Муравеев 2002; Мичев *и кол.* 2007). През 80^{-те} години малки корморани отново гнездят в ез. Сребърна (Иванов 1985а, 1985б), в колония от сиви чапли до с. Арчар, Видинско (Иванов и Муравеев 2002), започва да се размножава и на о. Цибър (Мичев *и кол.* 2007).

В периода 1990–2001 г. освен в основното гнездовище на вида в ез. Сребърна, по течението на р. Дунав малкият корморан гнезди на о. Ибиша до с. Долни Цибър, Ломско, о. Пожарево до гр. Тутракан, а през отделни години – и в Беленските блата и о. Вардим (Kamburova 2005; Костадинова 1997). В източната част на о. Малък Косуй се предполага наличието на колония с неизвестен брой птици (Николов *и кол.* 2000). През гнездовия период птици са наблюдавани и в други водоеми по дунавското крайбрежие – рибарници Орсоя, блатото Калимок, рибарници Мечка, рибарници Нова Черна, по р. Дунав до с. Ветрен (Иванов и Муравеев 2002; БДЗП 2012).

В периода 2002–2012 г., установените гнездови находища на вида са основно по течението на р. Дунав. Видът се среща като гнездящ в ПР „Сребърна”, о. Белене, о. Ибиша, о. Кутово, о. Малък Близнак, о. Мишка, о. Цибър (о. Голя), рибарници Калимок (Фиг. 1). Наблюдения на вида са регистрирани на рибарници Орсоя, блатото Малък Преславец, Гарванско блато, рибарници Мечка, о. Лакът, о. Батин, микроязовир при с. Татарево, община Белене (Kamburova 2005; БДЗП 2012; Зелени Балкани 2012). Сред най-важните места за концентрация на хранещи се птици през гнездовия период и лятото по р. Дунав са ез. Сребърна, рибарници Мечка, блатата на о. Персина и рибарници Калимок. В тези водоеми в определени периоди се хранят по няколкостотин малки корморани. По-малки количества хранещи се птици (до към 50–100 птици) се струпват и в следните крайдунавски влажни зони: устието на р. Тимок, Добридолско блато, рибарници Орсоя, разливи между с. Горни и Долни Цибър, Островско блато, Гарванско блато и блатото Малък Преславец. Много големи концентрации има и в румънските влажни зони, вкл. и на птици от българските колонии (Шурулинков *и кол.* 2012).

- Разпространение по Черноморското крайбрежие

От началото на 50^{-те} до средата на 70^{-те} години на ХХ в. видът е наблюдаван по Черноморското крайбрежие при Дуранкулашкото езеро, гнезди в Мандренското езеро, Пода, Узунгерен, Ченгене скеле и ез. Вая (Бургаско езеро) (Петров и Златанов 1955; Георгиев 1976; Nankinov 1989; Иванов и Муравеев 2002; Dimitrov *et al.* 2005). През 80^{-те} години малки корморани гнездят в ез. Вая и Ченгене скеле (Иванов и Муравеев 2002; Dimitrov *et al.* 2005; Мичев *и кол.* 2007). Видът е наблюдаван и в блатото Алепу, но без данни за сигурно гнездене (Костадинова 1997).

В периода 1992–2001 г. по Черноморското крайбрежие, през отделни години, видът се размножава в местността Пода и Комлушка низина до гр. Бургас, Бургаско езеро, блатото Алепу и местността Ятата до гр. Варна. Наблюдения на вида през гнездовия период са регистрирани в Шабленско езеро, Дуранкулашко езеро, от устието на р. Силистар и устието на р. Велека, но без данни за сигурно гнездене (Dimitrov *et al.* 2005; Иванов и Муравеев 2002).

В периода 2002–2012 г., по Черноморското крайбрежие видът е регистриран да гнезди през отделни години (2010 и 2011) в ез. Вая (Бургаско езеро) и ЗМ „Пода” (Фиг. 1). Наблюдения на вида, но без данни за сигурно гнездене са регистрирани в рамките на Шабленска тузла, Дуранкулашко езеро и в околностите на гр. Приморско. За периода 2002–2009 г. липсват данни за сигурно гнездене по Черноморското крайбрежие.

- Разпространение по поречието на р. Марица в различни периоди

От началото на 50^{-те} до края на 80^{-те} години на ХХ в. в единични случаи видът гнезди във вътрешността на страната в рамките на влажни зони по течението на р. Марица. В този период видът е установяван да гнезди в чаплови колонии до с. Триводици (Пловдивско) и на остров при с. Винаца (Пловдивско) (Даракчиев *и кол.* 1986).

В периода 1990–2001 г., във вътрешността на страната малкият корморан гнезди в района на рибарниците до гр. Раковски (с. Чоба), при селата Поповица и Партизанин (Пловдивско), до микроязовир Конуш (Асеновградско) (Демерджиев 2000; Николов *и кол.* 2000; Иванов и Муравеев 2002) и до микроязовир при гр. Стамболово (Хасковско) (Хр. Христов, лично съобщение). През 2001 г. на мъртвицата Злато поле са регистрирани 6 хранещи се птици, които обаче не гнездят там.

В периода 2002–2012 г. липсват данни за сигурно гнездене на вида по поречието на р. Марица. През май 2004 г., 20 екземпляра в брачно оперение са наблюдавани в рамките на рибарници Звъничево, но сигурно гнездене не е потвърдено (БДЗП 2012).

- Разпространение по поречието на р. Арда

В периода 2006–2012 г. за поречието на р. Арда се формира постоянно гнездовище на вида в чапловата колония разположена в гр. Кърджали (Фиг. 1). През отделните години числеността на гнездящите двойки варира от 2 до около 30 (Хр. Христов, С. Стойчев, лични съобщения).

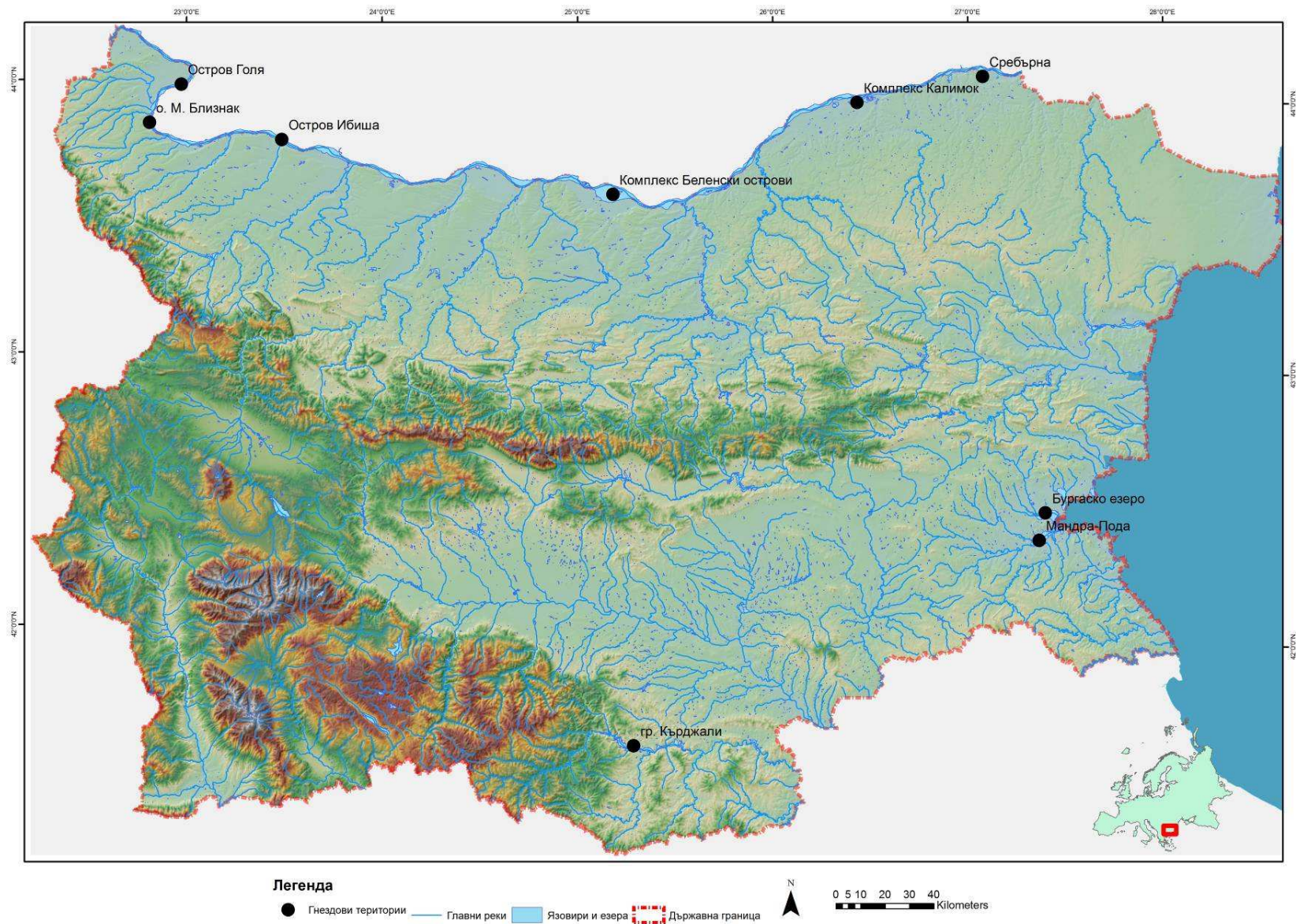
- Разпространение по поречието на р. Тунджа

За поречието на р. Тунджа има нееднократни наблюдения на вида край гр. Ямбол, в местността Ормана и близо до резервата „Горна Топчия“ до с. Коневец (Николов *и кол.* 2000). До 2001 г. около 10 двойки вероятно гнездят между селата Бояджик и Гълъбинци, Ямболско (Иванов и Муравеев 2002). През 2002 г. 4–5 екз. са наблюдавани в средата на април в микроязовир, обрасъл с тръстика по поречието на р. Араплийска, без сигурни данни за гнездене. След 2001 г. липсват данни за размножаване на вида по поречието на р. Тунджа.

- Разпространение в други част на страната

През 1989 г. вероятно гнездене на вида е установено до с. Водица, Търговишко (Иванов и Муравеев 2002; Мичев *и кол.* 2007). През 2010 г. в рамките на размножителния период един екземпляр от вида е регистриран до рибарници по пътя Варна–София в близост до с. Кесарево (Великотърновско) (БДЗП 2012).

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

Фиг. 1. Гнездово разпространение и места от ключово значение за малкия корморан в периода 2002–2012 г.

ii. Разпространение на вида по време на зимуване

Въпреки, че отделни индивиди са оставали да зимуват в страната и в миналото, до към 1950 г. малкият корморан не е редовен зимуващ вид в България (Патев 1950; Дончев 1959). След този период до 80^{-те} години на XX в. данните за зимуване на вида в България са изключително оскъдни. Като причина за това се счита, че до 1982 г. България е периферия на територията на зимуване на вида и зимуващите птици са били под 500 екз. (Николов *и кол.* 2000; Николов *и кол.* 2011). Първоначално птиците са зимували по Черноморското и Дунавското крайбрежие, като първите данни за зимуващи във вътрешността на страната птици са от 1977 г. – 3 екз. в яз. Студен кладенец на 22.02.1977 г. (Янков 1991). През периода 1982–1992 г. започва преместване на центъра на територията на зимуване към Балканския полуостров и поречието на р. Марица. Това става на два пика – първият през периода 1980–1983 г. и вторият през периода 1989–1992 г. Новата територия на зимуване с център средното течение на р. Марица окончателно се формира през 1993 г. От 1997 г. започва оформянето на ново зимовище в района на бургаските езера (Николов *и кол.* 2000; Николов *и кол.* 2011).

Към 2001 г. по време на зимуване видът е концентриран главно по Черноморското крайбрежие, по поречието на р. Марица, р. Дунав и повечето от притоците ѝ, р. Тунджа, р. Арда, р. Струма, р. Искър и по някои от язовирите в Южна България (Nankinov 1989; Николов *и кол.* 2000; Костадинова и Дерелиев 2001; Иванов и Муравеев 2002; Dimitrov *et al.* 2005). Основни зимовища по Черноморското крайбрежие са ез. Вая и останалите свързани с него части на комплекса Бургаски влажни зони, Шабленско-Дуранкулашкият езерен комплекс, Варненското езеро и местността Ятата, поречието на вливащите се в морето реки (особено Камчия, Ропотамо, Караагач, Велека, Силистар и др.) и някои участъци от самото морско крайбрежие (Костадинова и Дерелиев 2001). На второ място по значимост за зимуващите малки корморани е поречието на р. Марица (на изток от гр. Садово) заедно с притоците ѝ и близките незамръзващи водоеми със стоящи води, както и намиращите се по съседство долини на р. Тунджа и Арда, както самите реки, така и отделни водоеми около тях (кариерни езера, рибарници и др.). Третият значим район е поречието на р. Дунав, където малките корморани зимуват по самия бряг на реката и по островите, както и по поречието на пресичащите Дунавската равнина реки, особено в участъците, близки до Дунав. Не по-малко важни са и поречието на реките Лом, Цибрица, Огоста, Скът, Искър, Вит, Осъм, Янтра, както някои от водоемите със стоящи води южно от Дунав (Костадинова и Дерелиев 2001). По-малко значими за зимуването на вида са някои водоеми по поречието на р. Струма и в Софийското поле, яз. Искър и някои други по-малки влажни зони в Западна България (Янков 1983; Костадинова и Дерелиев 2001; Николов *и кол.* 2000; Иванов и Муравеев 2002; А. Грозданов, М. Граматиков, лични съобщения).

В периода 2002–2012 г. тенденцията на зимното разпространение на вида до голяма степен се запазва, като видът е концентриран главно по Черноморското крайбрежие, по поречието на р. Марица, р. Дунав и притоците ѝ, р. Тунджа, р. Арда, р. Струма, р. Искър и по някои от язовирите в Южна България. Основните зимовища по Черноморското крайбрежие са ез. Вая (Бургаско езеро) и останалите свързани с него части на комплекса Бургаски влажни зони и Варненско-Белославския езерен комплекс със ЗМ „Ятата” и ЗМ „Казашко”. Шабленско-Дуранкулашкият езерен комплекс, и поречието на вливащите се в морето реки (Камчия, Ропотамо, Караагач, Велека, Силистар и др.), и някои участъци от самото морско крайбрежие поддържат значително по-ниска численост на зимуващите птици.

На второ място по значимост за зимуващите малки корморани е поречието на р. Марица заедно с притоците ѝ и близките незамръзващи водоеми със стоящи води, както и намиращите

се по съседство долини на реките Тунджа и Арда, както самите реки, така и отделни водоеми около тях (кариерни езера, рибарници и др.).

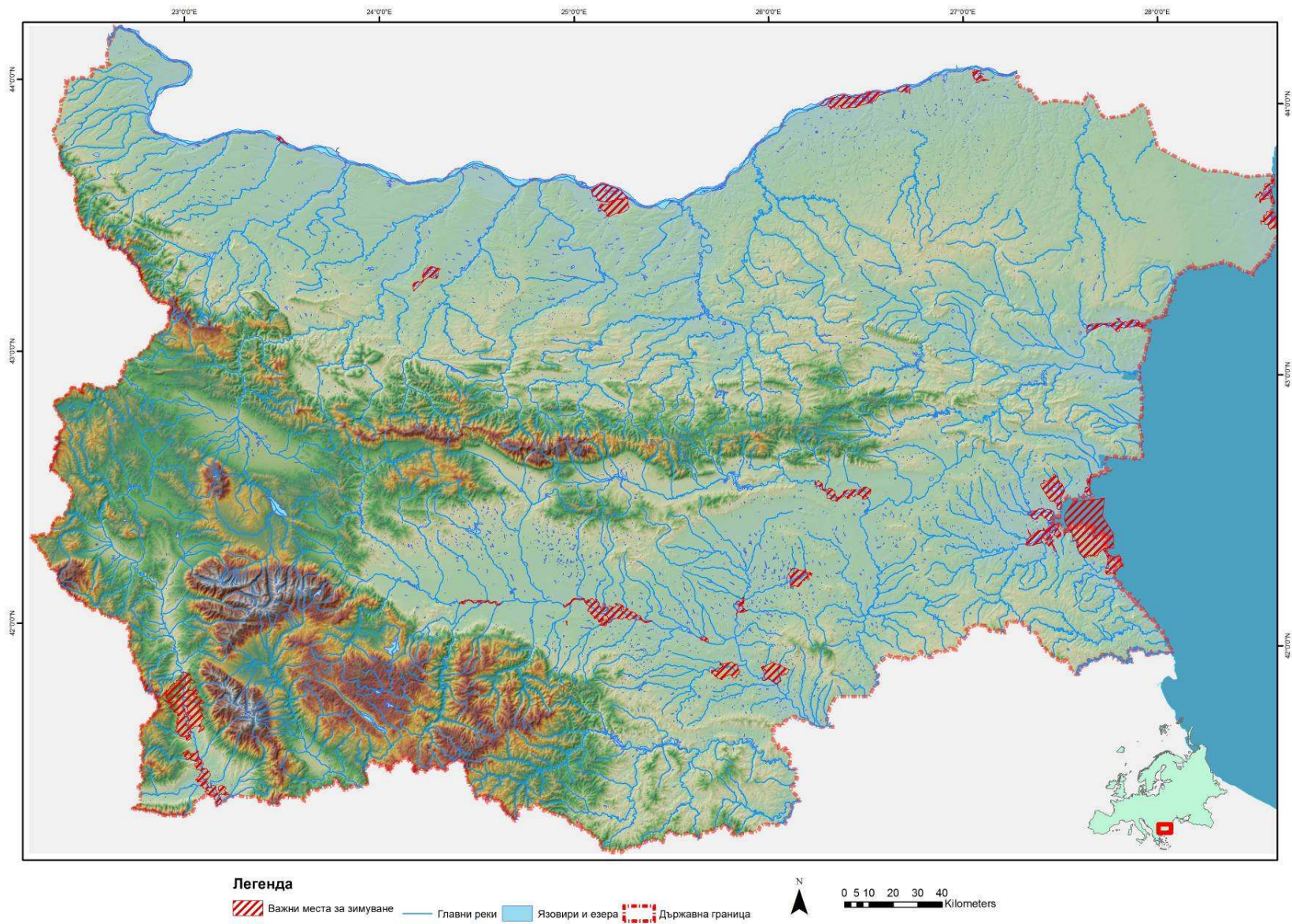
Третият значим район е поречието на р. Дунав, където малките корморани зимуват по самия бряг на реката и по островите, както и по поречията на пресичащите Дунавската равнина реки, особено в участъците, близки до Дунав. Не по-малко важно значение имат и влажните зони в района на ЗЗ „Горни Дъбник – Телиш” (Костадинова и Граматиков 2007). По-малко значение за зимуването на вида придобиват поречията на реките Лом, Огоста, Скът, Искър, Вит, Осъм, Янтра, Струма и някои водоеми по поречието на тези реки. Отделни наблюдения на вида са регистрирани в Софийското поле (Фиг. 2).

iii. Разпространение на вида по време на миграция

Прелет на малки корморани е наблюдаван над Черноморското крайбрежие, над долината на р. Марица (Иванов и Муравеев 2002), Софийското поле (Дончев 1967; Янков 1983), Северна (Дончев 1974) и Западна (Симеонов и Делов 1989) България. През периода на миграциите освен в районите на гнездене и зимуване малкият корморан може да бъде наблюдаван и по водоемите в останалите равнинни части на страната (Симеонов *и кол.* 1990). Установяван е дори в подножието на Балкана, през пролетта на 1963 г. до реката при с. Черни Осъм, Троянско (Дончев 1974). Установяван е в района на Конявската планина през октомври–ноември 1985 г. и Чокльовото блато (Симеонов и Делов 1989), яз. Церковски и на други места. Особено активна миграция на малки корморани е наблюдавана на 31.08.1988 г. над Дунав източно от гр. Тутракан, където над 1 200 екз. са прелетели за около час от запад на изток над реката на ята от 2 до 80–90 екз. (П. Янков, лично съобщение). По-значителни струпвания по време на миграция се наблюдават в някои рибовъдни стопанства (Симеонов *и кол.* 1990). Миграционните пътища, както и местата на стационаране при миграция не са изяснени (Иванов и Муравеев 2002).

В страната са идентифицирани 18 места от ключово значение за малкия корморан по време на миграция. Конкретните места и числеността на мигриращите екземпляри са представени в Приложение 8.

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

Фигура 2. Разпространение и места от ключово значение за малкия корморан през зимата в периода 2002–2012 г.

4.2. ЧИСЛЕНОСТ

4.2.1. Численост на световната популация

Малкият корморан има глобална популация оценена на 85 000–180 000 инд. (Wetlands International 2004). Европейската популация (75–94% от световната гнездяща) е оценена на 28 000–39 000 дв. По отношение на тенденцията в развитието, популацията на вида е оценена като „нарастваща” (BirdLife International 2004). Числеността на популацията в Югоизточна Европа и Турция е между 60 000–81 000 инд.

4.2.2. Численост на вида и тенденции в динамиката на числеността в България

i. Численост и тенденции в динамиката на числеността на размножаващите се двойки

Макар от края на XIX – началото на XX в. да липсва систематична информация, относно размера на популацията на вида в България, от публикуваните данни може да се съди, че на територията на страната са гнездили хиляди двойки (Elwes & Buckley 1870; Hodek 1882; Alleon 1886; Христович 1890; Lorenz-Liburnau 1893; Reiser 1894). Към 1980 г. гнездовата популация на малкия корморан в България е оценена на 10–50 гнездящи дв., като за единствени стабилни находища са посочени ез. Сребърна, където ежегодно са гнездели около 10 дв., и о. Белене: 1968 г. – 11 дв., 1969 г. и 1977 г. – по една, 1979 г. – 40 дв. (Червена книга на НР България 1985). Общата численост на българската популация е силно занижена, за което сочат данните за около 200 гнездещи дв. в западната част на ез. Вая през 1973–1975 г. За периода 1973–1975 г. числеността на гнездящите двойки само на територията на Бургаските влажни зони (ез. Вая, Пода, Комлушка низина и ез. Мандра) е оценена на над 214 дв. (Dimitrov *et al.* 2005). Освен това, около 20 дв. малки корморани вероятно са гнездили и в колонията от сиви чапли до Арчар, Видинско през 1983 г. (П. Янков, лично съобщение), а 6 дв. са се размножавали през 1984 г. до с. Винаца, Първомайско (Николов *и кол.* 2000).

Към началото на 90^{-те} години на XX в. се смята, че в България се размножават 90–150 дв., като по-значителни гнездови находища са ез. Сребърна – 30 дв., о. Белене – 40 дв., о. Пожарево – 30 дв., о. Ибиша – 12 дв. (Костадинова 1997). Посочената оценка е близка до реалната, поради изчезването на повечето от колониите на чапловите птици по р. Дунав, в Бургаските влажни зони и по р. Марица през този период (Иванов и Муравеев 2002), въпреки че съществуват данни, които сочат, че оценката е занижена. В периода 1988–1990 г. числеността на размножаващите се малки корморани само в рамките на Бургаски влажни зони е оценена на над 250 дв. В същото време обаче след този период числеността им рязко намалява до 60 дв. в периода 1991–1992 г. и 10 дв. в периода 1993–1996 г. (Dimitrov *et al.* 2005).

Към 2001 г. гнездовата популация на малкия корморан в България се оценява на 350–400 дв., главно за сметка на рязкото увеличение на числеността на гнездящите двойки в основното находище на вида – ез. Сребърна (около 300 дв. през 2001 г.) след възстановяването на водния режим през 1996 г. Предполага се, че числеността на двойките в другите гнездовища по Дунавското крайбрежие не надвишава 10 дв., като се има предвид изчезването на повечето от чапловите колонии по българския бряг. Във вътрешността на страната числеността на вида е около 35 двойки. По Черноморското крайбрежие възможно гнездят около 10–15 дв. – в м. Пода, край ез. Вая, м. Ятата и Алепу (Иванов и Муравеев 2002).

Към 2007 г. числеността на размножаващите се в страната двойки е оценена в диапазона 350–500 дв. (Костадинова и Граматиков 2007). Към 2011 г. числеността на размножаващите се в страната двойки е оценена на 100–500 дв. (Николов *и кол.* 2011).

В периода 2002–2012 г., видът гнезди постоянно в района на р. Дунав, а през някои от годините, по поречието на р. Арда в рамките на смесена чаплова колония разположена в гр. Кърджали и по Черноморското крайбрежие (западната част на ез. Вая и ЗМ „Пода“).

Наличните данни за сигурно гнездене на вида на територията на страната в периода 2002–2012 г. са представени в Приложение 9. Важно е да се отбележи, че така представените данни не позволяват обективен анализ поради липсата на системен подход в тяхното събиране. За 2003 г. са налични достоверни данни за гнездовата численост на вида единствено за ПР „Сребърна“. За 2005 г. липсват данни за основните гнездови находища по поречието на р. Дунав. За периода 2002–2004 г. са налични обективни данни единствено за ПР „Сребърна“. Данните за гнездовите числености на вида в рамките на ПР „Сребърна“ за 2007–2009 г. се основават на експертна оценка на авторите на настоящата разработка, базирана на установени числености на наблюдавани отделни екземпляри, без доказано сигурно гнездене, макар че наличните данни сочат, че такова е съществувало. Качествени данни за останалите гнездови находища на вида, извън ез. Сребърна са налични за 2006, 2010–2012 г.

С оглед обема, качеството и количеството на наличните данни (Приложение 9), могат да бъдат направени следните изводи:

- За периода 2002–2012 г. ПР „Сребърна“ продължава да бъде най-значимото гнездово находище на вида в страната с численост 80–300 дв., изчислени въз основа на данните от максималната численост на вида през годините за които са налични достоверни данни.
- Базирайки се на данните от 2006, 2010, 2011 и 2012 г., когато са проведени най-системните проучвания по поречието на р. Дунав, числеността на гнездящите малки корморани в страната е 234–819 дв. Най-висока численост на вида е регистрирана през 2010 г., когато се среща и в най-голям брой находища в страната.
- От 2006 г. започва устойчиво формиране на ново гнездово находище по поречието на р. Арда, в границите на гр. Кърджали. За находището се наблюдава ясно изразена тенденция към увеличаване числеността на гнездящите птици през годините, от 2 дв. през 2006 до 30 дв. през 2012 г.
- Обективни данни за динамиката в числеността на гнездящите малки корморани за периода 2002–2012 г. не може да бъде представена поради липсата на системен подход в тяхното събиране.

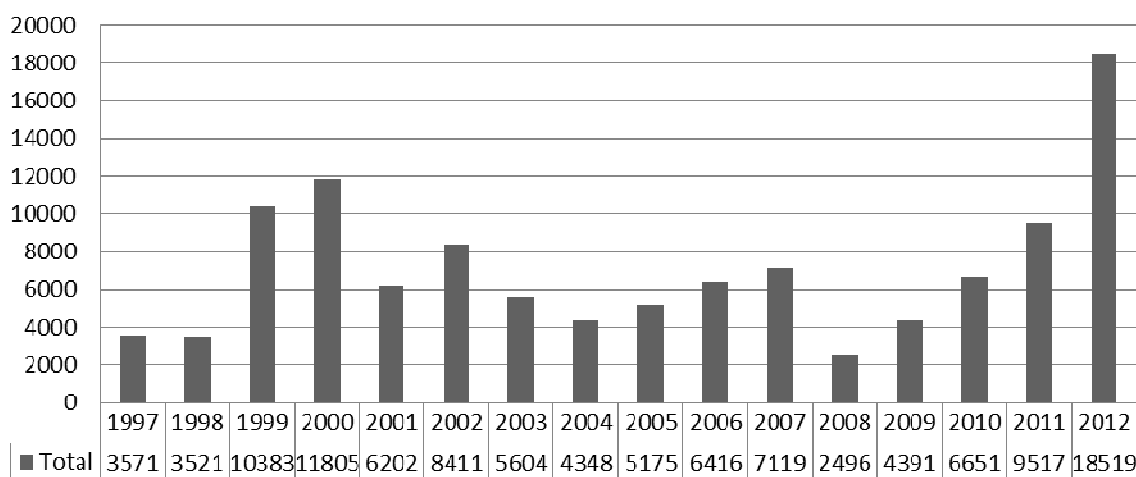
Подробна информация за числеността на вида през гнездовия период по находища и години е представена в Приложение 7.

ii. Численост и тенденции в динамиката на числеността на зимуващите птици

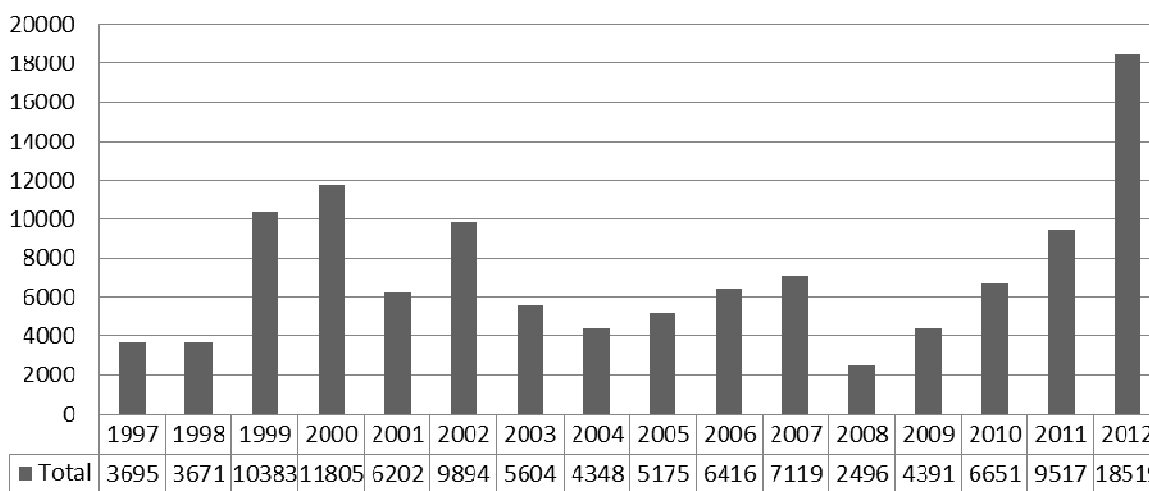
Средноянуарската численост на малките корморани в България за периода 1997–2001 г. варира между 3 521 и 11 805 птици (Костадинова и Дерелиев 2001), а среднодекемврийската през 1998–2000 г. е оценена на 16 000–17 500 екз. (Николов *и кол.* 2000). За периода 1995–2000 г. средноянуарската численост варира от 7 000 до 13 000 птици (Николов *и кол.* 2000; Николов *и*

кол. 2011). Към 2007 г. зимуващата популация на вида в Европа е оценена на 63 000–110 000 екз., а тази в България – на 3 520–11 800 екз. (Костадинова и Граматиков 2007).

Изменението на общата средноянуарска численост на малкия корморан в България по години е показано на Фиг. 3. На Фиг. 3а е представено изменението на средноянуарската численост, с отразени корекции на база събрани допълнително данни за находища, които не са отчитани през 1997 и 1998 г.

Фигура 3. Общ брой на пребиваващите към средата на януари в България малки корморани по години, за периода 1997–2012 г. (БДЗП 2012).

Фигура 3а. Общ брой на пребиваващите към средата на януари в България малки корморани по години, за периода 1997–2012 г., с корекции.

Въз основа на наличната информация за измененията в средноянуарската численост на вида за периода 1997–2012 г. и на база наличните данни за числеността на вида (Приложение 10), могат да бъдат направени следните изводи за тенденциите в числеността на зимуващите малки корморани в страната през зимата:

- По отношение на средноянуарската численост на вида за периода 1997–2012 г. се наблюдават колебания в числеността, със спадове през 1997–1998 г., 2004 г. и 2008 г.

Пик в числеността се наблюдава през 1999 и 2000 г. (до 11 805 екз) и рекорден брой в числеността през 2012 г. (18 519 екз.) (Фиг. 3 и 3а).

- За периода 2008–2012 г. се очертава ясна тенденция в увеличаване на числеността на вида в страната. Това увеличение се дължи основно на увеличаване на числеността на птиците, зимуващите по Черноморското крайбрежие (най-вече в рамките на Бургаските влажни зони) и по поречието на р. Марица. Основните нощувки в тези територии са локализирани в езерото Вая и нощувката на малък корморан на р. Марица, до гр. Пловдив.
- В рамките на езерото Вая, през 2012 г. е установена средноянуарска численост на зимуващите индивиди от 10 154 екз., а за територията на Бургаски влажни зони 10 617 екз. Рекордна численост на вида от 14 969 екз. за ез. Вая е установена на 9.12.2011 г.
- За втората по значимост нощувка в страната разположена по течението на р. Марица до гр. Пловдив също се наблюдава тенденция в увеличаване на числеността на птиците. През 2012 г. е установена средноянуарска численост на зимуващите индивиди от 4 781 екз. По-рано през същия сезон, на 27.11.2011 г. е установена рекордна численост на вида за тази нощувка в размер на 6 603 екз. (БДЗП 2012). Увеличаването на числеността на струпващите се на нощувката в района птици се дължи и на факта, че в периода 2000–2012 г. изчезват съществувалите през годините нощувки на вида в района на гр. Димитровград, с. Поповица, гр. Симеоновград, с. Злато поле. Нощувката при гр. Пловдив остава единствената консервативна нощувка.
- През 2012 г. по поречието на р. Арда се формира нова нощувка на вида в рамките на смесената чаплова колония разположена в границите на гр. Кърджали, с численост на птиците около 100 екз.²

iii. Численост на мигриращите птици

Липсват данни за броя на мигриращите (преминаващите) през страната малки корморани, но вероятно той многократно надхвърля 3 000 екз.

4.3. БИОЛОГИЯ И ЕКОЛОГИЯ НА ВИДА

4.3.1. Размножаване

Малкият корморан гнезди основно в смесени колонии с чапли (*Ardeidae*), бели лопатарки (*Platalea leucorodia*), блестящи ибиси (*Plegadis falcinellus*) и големи корморани (*Phalacrocorax carbo*) (Демерджиев 2000; Иванов и Муравеев 2002; Николов *и кол.* 2011). Видът е моногамен. Птиците се появяват в гнездовищата си около края на април и началото на май (Иванов и Муравеев 2002). В Горнотракийската низина в колониите близо до зимните нощувки малките корморани са отбелязани да заемат гнездовищата още през втората десетдневка на април (Демерджиев 2000; Николов *и кол.* 2000). Гнездата могат да бъдат устроени както в тръстикови масиви (ПР „Сребърна”, блатото при Ченгене скеле, ЗМ „Пода”, ез. Вая и др.), така и по различно големи дървета (Иванов и Муравеев 2002; Николов *и кол.* 2011). В Сребърна гнездата са устроени по ниски върби в южната част на езерото, до микроязовир Конуш и микроязовир Партизанин – по средно-високи дървета, а в Беленските блата и на остров Вардим – на високи стари дървета. Двойките обикновено устройват гнездата си близо едно до друго в най-горните

² Нощувката не е отчитана в рамките на проведеното СЗП през 2012 г.

части на колонията. В смесената чаплого-корморанова колония до с. Партизанин, гнездата на кормораните се намират в центъра на колонията (Демерджиев 2000). Гнездата се разполагат на по-дебелите разклонения. Изградени са от добре преплетени клонки, имат близка до цилиндрична форма с размери: външен диаметър 30–35 cm, височина – около 25 cm, дълбочина на ямката 4–5 cm, а постелка липсва (Иванов и Муравеев 2002). Женската снася от средата на май до началото на юни (Иванов 1970; Демерджиев 2000). Пълното носило е от 4–6 яйца (Патев 1950), или 2-5 яйца (Николов *и кол.* 2011) с удължено-овална форма и бял до бледо зелен цвят (Cramp & Simmons 1977; Harrison 1980). Размери: 45.8×30.0 mm (44.1–47.3×29.2–31.0 mm) (Reiser 1894). Инкубационният период е 27–30 дни, мътенето започва след снасянето на първото яйце и се извършва и от двата родителя (Cramp & Simmons 1977). Излюпени малки са наблюдавани втората половина на юни (Демерджиев 2000). Излюпват се 77.1% (74.0%–78.7%) от снесените яйца, а преживяемостта на малките до триседмична възраст е 69.1% (68.1%–69.9%) (Nasirides & Papageorgiou 1996). Броят на малките в гнездото варира от 2 до 5. Гнездовият период е разтеглен и несинхронен при различните двойки. Малки на възраст 2–3 дни са установени в колонията в Беленските блата на 01.07.1968 г., като в същото време са наблюдавани и вече напуснали гнездата млади. В колонията при с. Партизанин ежегодно се наблюдават 10–15 екз., които се изхранват в района, но не гнездят (Демерджиев 2000). Двамата родители хранят малките рано сутрин и в късните следобедни часове (Иванов 1970). Когато птиците не са безпокоени, загубите на малки не са големи и средно от гнездо излитат по 3–4 млади птици (Червена книга на НР България 1985).

4.3.2. Зимуване

В местата на зимуване птиците пристигат в края на септември и отлитат от края на март до началото на май. В подходящите за зимуване места по Черноморското крайбрежие и поречията на големите реки се събират от няколко стотици до над 10 000 екземпляра. В отделни случаи преди заемаването на основните нощувки, в началото на зимния сезон птиците формират нощувки в територии разположени в близост до основната. Така през ноември 2002 г. нощувка на група от около 150 малки корморани е наблюдавана в рамките на рибарници Пловдив. Нощувката е формирана основно от птици изхранващи се на територията на рибарниците. По-късно през месец декември, тази нощувка не е констатирана, а всички птици нощуват на основната нощувка на вида на р. Марица до гр. Пловдив.

През деня птиците прекарват разпръснати на малки групички по различни водоеми на значителна територия, отдалечавайки се до 60–70 km от мястото на нощувката, като се хранят или почиват във всевъзможни водоеми. Освен по бреговете на основните водоеми (крайморски езера, големи реки, блата, язовири, рибарници), те могат да бъдат наблюдавани в разливи и заблатявания (напр. около ез. Вая), малки рекички (около яз. Розов кладенец, Вая, Мандренското езеро и др.), каменисти места по самия морски бряг („гарда” на залива Форос, каменистия нос до залива Ченгене скеле и др.), канали (до автомагистрала Тракия; П. Янков, лично съобщение), стари речни корита (р. Огоста до с. Софрониево; П. Янков, лично съобщение) и други подобни водоеми, обикновено с обраствания от папур, тръстика и друга блатна растителност (Иванов и Муравеев 2002).

За нощуване през зимата малките корморани се събират на големи групи (най-често от 500–1 000 до към 5 000 екз., а в отделни случаи – и до над 10 000 екз.), като птиците се настаняват в тръстиката или по клоните на високи дървета. По изключение нощувките са от малки групи: 6–150 екз. Обикновено това са върби или тополи покрай реките или на острови в коритото им, както и по други слабо посещавани от хора места (напр. отдалечени от пътища речни участъци),

но в някои случаи нощувките са в непосредствена близост до самото населено място (гр. Пловдив, ез. Вая) или в центъра на населени места (гр. Симеоновград). Птиците са силно консервативни по отношение на местата за нощувка (включително към отделните дървета), като едни и същи нощувки при липса на безпокойство се използват много години, макар числеността в тях да не остава постоянна. Малките корморани образуват както еднородни нощувки, така и смесени с големия корморан (яз. Овчарица, 2002 г., П. Янков, лично съобщение; р. Марица, Николов *и кол.* 2000). В смесените нощувки по р. Марица съотношението малък корморан:голям корморан е било 1:4 до 1:6 (Николов *и кол.* 2000), но са налице и случаи при които малките корморани значително преобладават над големите – нощувката на Марица до гр. Пловдив.

Малките корморани започват да се придвижват към нощувката около два часа преди смрачаване (обикновено около 15.30 ч.), като около 40 мин. преди стъмване (към 17.00 ч.) основната група вече я е заела. Макар и в по-редки случаи, птиците продължават да пристигат и след смрачаване. Отначало малките корморани летят поединично или на групи от по 2–5, постепенно ятата достигат до 10–15 екз., като в пиковото време (30–40 минути преди залез) ятата могат да достигнат и над 150 екз. В нормални условия птиците долитат и кацат направо в тръстиката или на дърветата, но на местата с повишено безпокойство са налице поведенчески адаптации, видимо целящи намаляване на риска за самите корморани. В едни случаи е налице поведение, целящо минимално демонстриране на мястото за нощуване - кормораните долитат ниско или се снишават рязко и влитат на висока скорост в тръстиката (рибарници Ямбол, ез. Вая и др.) (Иванов и Муравеев 2002). В други случаи поведението на птиците е свързано с избягване на евентуална опасност в самата нощувка, при което те най-напред кацат наоколо и след като се уверят в безопасността на мястото, започват да заемат дърветата, както и избират за нощуване дървета на трудно достъпни острови (Николов *и кол.* 2000). Сутрин малките корморани започват да се разлитат от нощувката още на развиделяване (около 6.45–7.00 ч.), като я напускат за много по-кратко време, отколкото когато се събират в нея.

В някои случаи (обикновено във второстепенните по значимост за зимуването водоеми) птиците не образуват струпвания, а прекарват нощта поединично или на малки групи, обикновено в близост до местата, в които са ловували и почивали през деня. Подобни случаи са наблюдавани и в местата с големи струпвания. Около 100 малки корморана нощуват през част от зимата на 2001–2002 г. в малкото блато до североизточния край на ез. Вая въпреки наличието на многобройна нощувка до самото езеро (Иванов и Муравеев 2002).

Нощувките се запазват с относително непроменена численост до към края на март – началото на април, когато започва разпадането им, продължаващо до към началото на май. Отделни групи птици се задържат на нощувките и до средата на май (Николов *и кол.* 2000).

4.3.3. Миграция

В България миграцията на малкия корморан е недостатъчно проучена. Началото на придвижванията на птиците към гнездовищата им едва ли съвпада с разпадането на нощувките, тъй като е възможно постепенно придвижване на птиците от по-южно разположени нощувки към по-северни още преди те да са започнали да намаляват. По Черноморското крайбрежие като начало на миграцията се отбелязва месец август, а като край – април (Дончев 1980). По време на миграция птиците се придвижват по поречието на големи реки, или използват водоеми с различна големина. На микроязовирите между с. Партизанин и Оризово е наблюдавано ято от 300 екз. в края на март 1999 г. (Демерджиев 2000).

4.3.4. Скитане

Недостатъчно проучено. В колонията на с. Партизанин през периода 1997–2000 г. са наблюдавани между 5 и 30 екз., изхранващи се през месеците май–август, без да гнездят (Демерджиев 2000).

4.3.5. Хранене

Малкият корморан се храни изключително в сладки или полусолени води, обикновено близо до брега. Хранителният спектър в България е непроучен, в други части на ареала е съставен предимно от риба, дребни ракообразни, по-рядко пиявици, дребни бозайници (Cramp & Simmons 1977). В Дунавската делта Andone *et al.* (1969) установяват 15 вида риби в 130 стомаха на малки корморани. Представени са: костур (*Perca fluviatilis*) с 18.8%, бабушка (*Rutilus rutilus*) с 14.8%, шаран (*Cyprinus carpio*) с 10.8%, обикновен щипок (*Cobitis taenia*) с 9.7% и обикновена щука (*Esox lucius*) с 5.6%, като средното тегло на рибите е 15 гр. (7–71 гр.) (Cramp & Simmons 1977; Crivelli *et al.* 1996).

4.4. ИЗИСКВАНИЯ КЪМ МЕСТООБИТАНИЯТА

Малкият корморан е вид приспособен към топли климатични условия, ограничен предимно в низинни сладководни и бракични местообитания. Видът е регистриран в: открити водни територии със значително участие на дървесна растителност; сладководни или бракични блата със значително участие на тръстикови масиви; открити или бавнотечащи водни територии, включително оризища, блата и наводнени ниви, където птиците могат лесно да улавят риба в плитки води; водни площи с гъста дървесна и храстова растителност, дори малки плаващи островчета от мъртва растителност (Crivelli *et al.* 1996).

Видът зимува предимно в крайбрежни лагуни и делти, по реките в крайречни гори, но също така и във вътрешни влажни зони, например езерата Преспа, Керкини и Кастория в Гърция; Овчарица в България; Султански блата, езерата Улубат и Исикли в Турция (Crivelli *et al.* 2000).

В България видът предпочита недълбоките части на сладководни и полусолени езера и блата с обширни тръстикови масиви, труднодостъпни заливни гори, язовири, оризища, рибовъдни стопанства, брегове и устия на различно големи, но бавно течащи реки, включително малки рекички, канали, участъци от морския бряг и др. Вертикалното разпространение се простира от морското равнище до около 500 m надморска височина (Иванов и Муравеев 2002).

Предпочитаните местообитания на вида в страната могат да се отнесат към следните типове съгласно класификацията на местообитанията на птиците в България по Янков (1997):

13 Естуари

канала, свързващ Мандренското езеро с морето, както и прилежащата му част на залива Форос и някои от водните площи в ЗМ „Пода” при Бургас

19 Острови, островчета, надводни скали и камъни

камъните по „гарда” в Пода, камъните по носа в северната част на залива Ченгене скеле и други

21 Лагуни

някои от басейните на Атанасовското и Поморийското езера, Шабленската тузла

22 Стоящи пресни води

откритите водни площи на езерата Вая, Мандра, Дуранкулашкото езеро, язовирите Овчарица, Розов кладенец, Студен кладенец, Ивайловград и редица микроязовири във вътрешността на страната, включително микроязовир Конуш, кариерни езера при с. Шаново, Ямболско, при с. Бряговец, Кърджалийско и други, повечето от рибарниците в страната и някои други естествени водоеми, като стари корита на реки и други подобни влажни зони

23 Стоящи бракични води

полусолените водоеми в Пода, залива Узунгерен и други бракични участъци на влажните зони около Бургас, Варненско и Белославско езера

24 Течащи води

Дунав, Марица, Тунджа, Арда, както и други бавнотечащи реки, потоци, ручеи, канали в ниските части на страната

44 Алувиални и много влажни гори и храсталаци

заливните гори по дунавските острови, особено Белене, Вардим, Косуй, както и тези по Черноморското крайбрежие, включително по поречието на Камчия и други

53 Растителност по периферията на водоеми

обраслите с тръстика и друга хигрофилна растителност участъци по бреговете на различни по характер влажни зони, както със стоящи като Сребърна, Вая, рибарници, стари корита на реки, кариерни езера и други, така и с течащи води, сладководни, полусолени или соленоводни; дървесната растителност покрай реките, използвана от вида за нощуване и гнездене

54 Крайречни и приизворни мочурища

мочурливите участъци северно от Вая и около Айтоска река, някои подобни места около вливащите се в Дунав реки и около реки в Долнотракийската низина, както и други подобни места

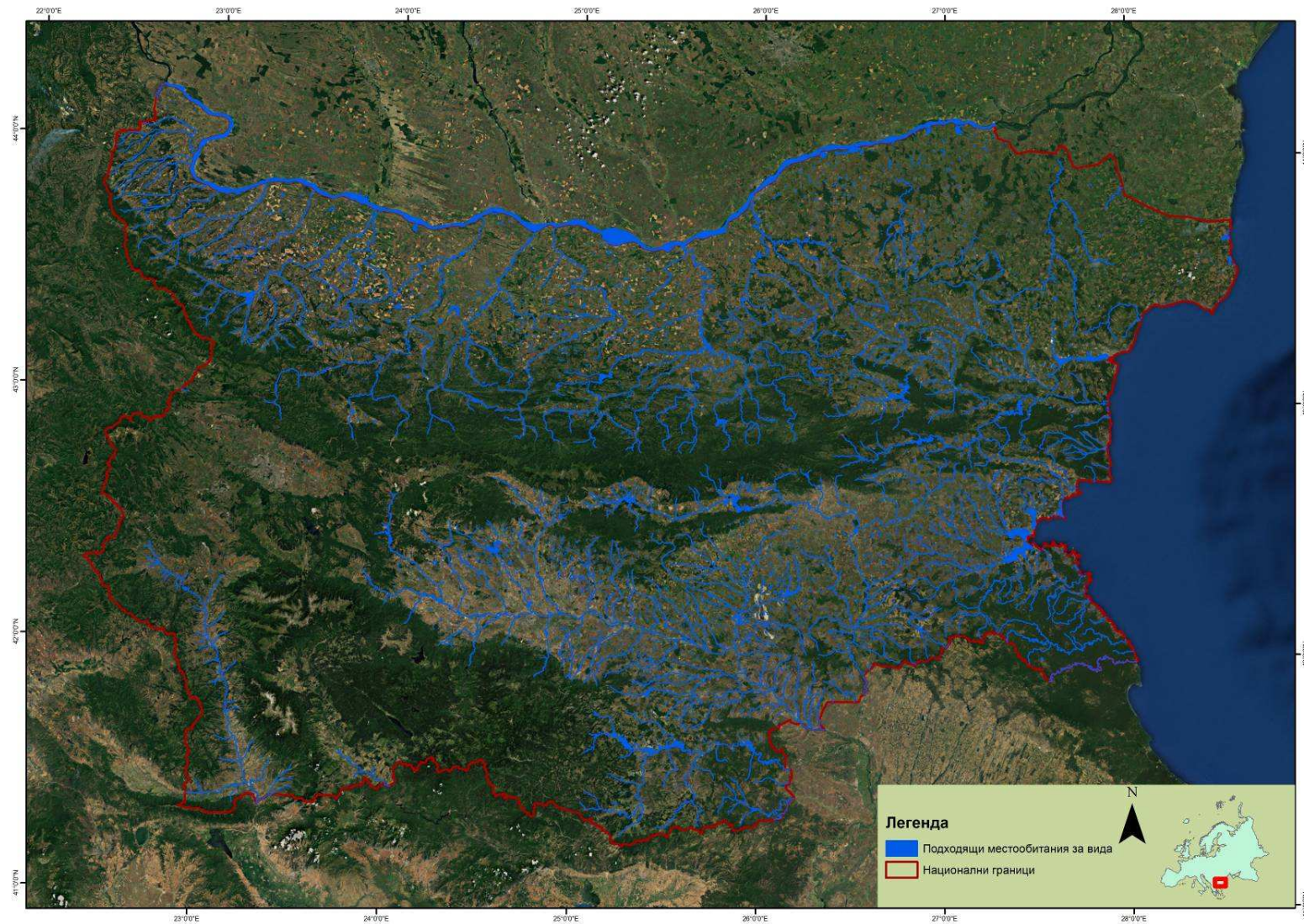
89 Индустиални водоеми

утайниците в Софийското поле и около ТЕЦ Марица – Изток, бетонирани канали, пристанища – Бургас, Варна, някои от дунавските пристанища и други подобни.

В основата на използваната класификация на местообитанията по Янков 2007 е възприетата класификация от BirdLife International и е съвместима и с изискванията за докладване по Директивата за птиците. В основата ѝ е залегнала съществуващата класификация по EUNIS.

За нуждите на настоящия документ е разработен индикативен модел на потенциалните местообитания от значение за вида (Фиг. 4). Моделът на разпространението на потенциално значимите местообитания за вида е генериран въз основа на селекция на всички подходящи (големи реки и сладководни басейни) влажни зони (местообитания), под 500 m надморска височина. Селекцията не включва реки и канали, които не се явяват основни местообитания. Важно е да се отбележи, че предвид липсата на научно-достоверни данни за микрохабитатните изисквания на вида и информация за наличието на типовете микрохабитати във влажните зони моделът има индикативен характер.

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

Фигура 4. Индикативен модел на местообитанията от потенциално значение за малкия корморан в България.

4.5. „ТЕСНИ МЕСТА” В ЖИЗНЕНИЯ ЦИКЪЛ НА ВИДА

Поради струпването на едно място на голямо количество птици в нощувките през зимния период, те са изключително уязвими към безпокойство, преследване и пряко унищожаване (Иванов и Муравеев 2002). Гъстотата на нощуващите птици е много висока, като понякога достига до 7 птици на линеен метър. На площ от 300 m² могат да се разположат до 4 000 птици (Николов *и кол.* 2000).

Малкият корморан е силно уязвим и поради колониалния си начин на гнездене, както и поради зависимостта си от колониите на чаплите и другите водолюбиви птици. Видът е в крайно неблагоприятно положение и поради съсредоточаването си в рибовъдните стопанства, където птиците се хранят в малките басейни със зарибителен материал, бидейки лесна мишена за отстрелване. Поради по-дребните си размери в сравнение с големия корморан, малкият корморан има и по-малка дистанция на бягство и често именно върху него се реализира отрицателното отношение на хората към големия корморан. В последния случай съществено значение има непознаването на разликите между двата вида.

4.6. ДАННИ ЗА ОТГЛЕЖДАНЕ НА ВИДА НА ЗАТВОРЕНО

Няма информация за отглеждането на малкия корморан на затворено в България, както и успешно размножаване на затворено в чужбина (Kramer 1980). При настоящите условия отглеждането на вида на затворено, за нуждите на развитието на програми за неговото опазване, не е необходимо.

ЧАСТ 5. ЗАПЛАХИ И ЛИМИТИРАЩИ ФАКТОРИ

Този раздел предоставя общо описание на заплахите и лимитиращите фактори за малкия кormоран, заедно с оценка на относителното значение на всяка заплаха за мигриращите и зимуващи птици в национален план, в съответствие с критериите представени в Приложение 4.

В най-общи линии, видът е застрашен от деградацията на влажните зони в резултат на дрениране за нуждите на селското стопанство и промени в хидрологичните режими на влажните зони (del Hoyo *et al.* 1992; Eken & Magnin 1999; Kazantzidis & Nazirides 1999; Crivelli *et al.* 2000). Друга съществена заплаха е преследване от собственици на рибовъдни / аквакултурни стопанства (del Hoyo *et al.* 1992; Eken & Magnin 1999; Kazantzidis & Nazirides 1999; Crivelli *et al.* 2000). Видът се ловува за рекреация и за търговски нужди (продават се на пазарите за храни в Иран) (Balmaki & Varati 2006). В югоизточна Европа са облекчени мерки за превенция срещу най-важните заплахы за вида (Crivelli *et al.* 2000), но въпреки това са налице значителни заплахы, касаещи разрушаването на местообитанията и преследване на вида в рамките на териториите за зимуване (Petkov, Nikolov and Velkov *in litt.* 2005) (BirdLife International 2012).

5.1. ПРИРОДНИ И НЕПОДЛЕЖАЩИ НА УПРАВЛЕНИЕ ФАКТОРИ

5.1.1. Климатични фактори

i. Засушаване на климата и глобални климатични промени

Промените в климата (преди всичко свързани с глобалното затопляне/засушаване) водят до промени в местообитанията на малкия кormоран, изразяващи се в пресъхване на част от влажните зони (през последните 30 години това е особено силно изразено за влажните зони северно от Вая) през определени периоди от годината (Иванов и Муравеев 2002) Налице е тенденция за намаляване на водните нива в голям брой влажни зони на страната, особено през зимните месеци. Причините за промените във водните нива са повлияни от различни фактори сред които и климатични промени, свързани с екосистемни изменения и неефективно управление на водите или прекомерна експлоатация.

При очертаващата се тенденция към засилване влиянието на този фактор много от използваните от вида микроязовири (включително и тези, около които видът гнезди), малки рекички и други плитководни водоеми ще станат неизползваеми за малкия кormоран. Факторът влияе на вида пряко (чрез изчезване на подходящите за обитаване места) и косвено (чрез влошаване на хранителната база).

Значимост: <Средна>, потенциално <Висока>

ii. Продължителни силни замръзвания

Значителното понижаване на температурите през някои зими води до цялостно замръзване на обитаваните от малкия кormоран водоеми дори в Южна България и по Черноморието и принуждава част от птиците да напуснат страната, а останалите да използват второстепенни незамръзвали части на водоемите. В някои от случаите тези участъци са изложени на силна ловна преса и значително безпокойство поради струпването на повечето от водолюбивите птици в тях (незамръзващия участък от Вая до пречиствателната станция на Бургас, зима 2001/2002 г.) (Иванов и Муравеев 2002).

План за действие за опазване на малкия кormоран (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

Значимост: <Локална>

5.1.2. Популационно - биологични фактори

Не са налични данни за отрицателно влияние на фактори с популационно-биологичен характер върху малкия кormоран и местообитанията му.

5.1.3. Конкуренция от страна на други видове

В България данните от целенасочени проучвания за наличие на конкурентни въздействия върху популацията на вида са оскъдни.

Конкуренция с големия кormоран за местата за нощуване е наблюдавана в смесената нощувка при кв. Злати дол, Симеоновградско. При пристигане на големите кormорани в нощувката, малките напускат високите дървета и кацат по ниските клони, като непрекъснато излитат и се стремят да заемат по-високите места (Демерджиев 2004).

5.1.4. Съществени социално-икономически промени

i. Запустяване на изкуствените водоеми

Изоставянето на рибарниците по икономически причини и последващото ги запустяване и обрастване с растителност (рибарници Пловдив, рибарници Звъничево) води до унищожаване на подходящите за вида местообитания и на хранителната база на малкия кormоран.

Значимост: <Средна>, потенциално <Висока>

ii. Възможни промени в рибовъдството и стопанското ползване на ключовите за вида водоеми, свързано с прилагането на обща европейска политика в сектор „Рибарство“

Възможно е стопанските практики в някои от основните за вида водоеми да бъдат рязко променени (да се интензифицира рибовъдството, да започне използване на препарати или да се променят съществени параметри на водното съдържание), които да доведат до драстична промяна в благоприятните за вида условия и да направят влажните зони неизползваеми за малкия кormоран.

Значимост: <Средна>, потенциално <Висока>

5.2. АНТРОПОГЕННИ И ПОДЛЕЖАЩИ НА УПРАВЛЕНИЕ ФАКТОРИ

5.2.1. Влошаване и разрушаване на местообитанията

i. Пресушаване на влажни зони, коригиране на речни корита и изграждане на диги в местата за гнездене и зимуване

В повечето страни това е най-важният фактор за намаляването на числеността на вида. Отводняването на влажните зони и устройствените схеми (за мелиорация и напояване на земите) са причина за изоставянето на голям брой колонии и за значително намаляване на броя на влажните зони, които могат да бъдат използвани от малки кormорани. Намаляването на

пригодността и наличието на повърхностните води (напр. чрез дренаж или добив на вода) може да бъде в ущърб на гнездовия успех или оцеляването през зимата (Crivelli *et al.* 2000).

След началото на ХХ в. местообитанията на малкия корморан са подложени на системно унищожение поради пресушаване и превръщане на влажните зони в обработваеми земеделски площи, изсичане на крайбрежната дървесна растителност, замърсяване на водите. Налице са множество случаи на целенасочено пресушаване и унищожаване на влажни зони, явяващи се съществени гнездовища, места за стационариране при миграция или зимни местообитания. Сред най-значимите по въздействие върху вида са мащабните отводнявания на низинните и блатистите места по протежение на цялото Дунавско крайбрежие, осъществени след 1945–1948 г. Особено отрицателно въздействие върху българската популация на вида е имало отводняването на Беленските блата (извършено около 1985 г.), прочистването на дренажния канал северно от Вая през 2002 г. и др. (Иванов и Муравеев 2002). За периода 1930–1960 г. са унищожени повече от 180 000 ha блата, езера и мъртвици. Това е предизвикало загубата на големи, смесени чаплови колонии, като тези в блатата на о. Персина, блатото Кайкуша, Тутраканското блато, Беленското блато и др. (Николов *и кол.* 2000). През последните години типични примери в това отношение са пресушаването на рибарници Пловдив и затрупването на част от басейните със скална маса след 2006 г. Други типични примери са пресушаването на част от басейните в рибарници Звъничево, пресушаването на ЗЗ „Рибарници Мечка” и превръщането им в обработваеми земи през 2012 г., пресушаването на ЗЗ „Рибарници Орсоя” и ЗЗ „Гарванско блато” през 2010 г. Отводняването на влажни зони унищожават гнездовите и хранителните местообитания и подходящите за зимуване места на малкия корморан. Пресушаването на плитководните басейни оказва отрицателно влияние върху възможността за изхранване на малките и върху преживяемостта на птиците в периодите на зимуване. В редица случаи са налице възможности за възстановяване на някои от бившите влажни зони.

Корекциите на речните корита и изграждането на диги също има силно лимитиращо значение по отношение на качеството на местообитанията на вида и често водят до загубата на ключови за вида места. Типичен пример в това отношение е компрометирането на нощувката на вида на р. Марица до с. Поповица през 2002 г. Нощувката е разрушена в резултат на изграждането на дига, при което острова с нощувката е свързан с брега.

Значимост: <Висока>

ii. Засипване на влажни зони в местата за зимуване и миграция

В редица случаи важни за малкия корморан водоеми (обикновено малки блата) биват унищожавани безвъзвратно чрез запълване с инертни материали за превръщането им в терени за стопанско ползване. Най-показателно е системното унищожение в края на 90-те на блатните участъци около източната част на ез. Вая (през 2001–2002 г. се осъществява интензивното засипване на последното блато, в което през цялата зима се хранят и нощуват около 120 малки корморана). Подобни случаи има и във важни за миграцията на вида райони (засипаното блато в южния край на Искърското дефиле до Нови Искър, засипани участъци от стари корита на реки в Северна България, засипаните басейни на рибарници Пловдив) (Иванов и Муравеев 2002).

Значимост: <Висока>

iii. Нарушаване на хидрологичния режим на влажните зони

Нарушаването на естествения модел на количеството на водите, хидрологията и разпределението на оттока имат отрицателен ефект върху функционирането на влажните зони и върху птиците, които зависят от тях (Crivelli *et al.* 2000).

Нарушаването на водния режим на обитаваните от вида влажни зони влошава хранителната им база, условията за намиране на храна, укриване, гнездене и нощуване, поради което птиците ги напускат. Най-характерен в това отношение е случаят с основното гнездовище на вида – ез. Сребърна, което поради изграждането на диги и прекъсването на връзката му с р. Дунав доведе през края на 80-те години до рязко понижаване на водното ниво и цялостното напускане на малкия корморан. Подобно е въздействието върху вида на частичното пресъхване на по-малките реки, на някои от другите влажни зони, където водната линия се отдръпва от ивицата околородна растителност и я прави непригодна за малкия корморан (Иванов и Муравеев 2002).

Значимост: <Средна>

iv. Замяряване с битови, селскостопански, промишлени и други отпадъци

Замяряването има пряко и непряко въздействие, като влошава условията за развитие на водните организми, с което се влошават условията за изхранване на вида, повишава се токсичността и др. Прякото влияние на замърсители се изразява в гибел или онефтяване на птици, натрупване на замърсители (тежки метали, цианиди и хлорни производни на въглеводородите) в по-високи от допустимите или в токсични концентрации в тъканите, яйцата и др. Загинали при попадане в локви или малки басейни с нефтопродукти (нефтоловушки) малки корморани са намирани в района на нос Шабла – Тюленово и около рафинерията при гр. Бургас (Иванов и Муравеев 2002). От съществено значение е замърсяването в резултат на рекреационни дейности и особено практикуването на спортен риболов около местата от ключово значение на вида. Този проблем е особено значим по течението на големите реки, където местата на струпване на вида при нощуване съвпадат с предпочитани от риболовци места. В резултат във водите и бреговете около нощувките са замърсени с корда, риболовни куки и мрежи (т. нар. „парашути“), които стават честа причина за заплитане и гибел на птици. При целенасочено проучване проведено в периода 2005–2006 г. в района на нощувката на малък корморан по течението на р. Марица до гр. Пловдив са установени два мъртви корморана и една зеленонога водна кокошка с риболовни куки и корда върху крилете (Велков 2006).

Компрометирането на колонията от гнездящи около 10 дв. малки корморани в района на Комлушка низина през 1997 г. е резултат от увреждане и замърсяване на водното тяло и интензифициране на човешките дейности (Dimitrov *et al.* 2005)

Значимост: <Средна>

v. Браконьерска и планова сеч по бреговете и островите на влажните зони

Незаконното изсичане на дървета по бреговете на водоемите и по островите на по-големите реки и плановото прочистване на речните корита лишава малките корморани от места за нощуване и гнездене, както и оказва отрицателно влияние върху благоприятните за вида условия за укриване и хранене. Факторът засяга цялата гнездяща във вътрешността на страната българска популация на малкия корморан и значителна част от зимуващата популация на вида поради консервативността на птиците към определени дървета за нощуване, поради по-тежките условия на преживяване през зимата и поради зависимостта на хиляди птици от тези дървета. Силно изразено е влиянието на този фактор по поречието на р. Марица (особено между с.

Поповица и гр. Димитровград), на р. Тунджа (особено района между с. Крушаре и с. Завой) и други (Иванов и Муравеев 2002). През 2006 г. нощувката на малък корморан по течението на р. Тунджа до с. Крушаре е компрометирана в резултат на планова сеч на крайречни насаждения от топола. В резултат групата дървета използвани от кормораните за ношуване остават открити и птиците се преместват (Г. Даскалова, лично съобщение).

Изсичането на естествена растителност по крайбрежията и островите на големите реки Дунав, Марица, Тунджа и др., и заместването им с тополови плантации е друг аспект на фактора. Характерни примери в това отношение са крайбрежието на р. Дунав, о. Вардим, о. Батин, о. Голяма Бързина. По изследвания на СНЦ „Зелени Балкани” за течението на р. Марица през периода 1983–1998 г. растителността по крайбрежието на островите намалява 4.5 пъти. Три чаплови колонии при с. Винаца и с. Поповица са унищожени и променят своето местоположение. В две от колониите гнездят и малки корморани. Два пъти намалява числеността на гнездящите чапли през този период (Николов *и кол.* 2000).

Характерен пример за браконьерски сечи в територии от ключово значение за малкия корморан е участъка от р. Марица между нощувката на малък корморан и устието на р. Вьча в рамките на ЗЗ „Марица – Пловдив”. Дървесната растителност в този участък намалява ежегодно. Важно е да се отбележи, че регионалните структури на ИАГ само констатираат браконьерските сечи, без да се предприемат конкретни мерки за тяхното ограничаване и прекратяване. Отсичане на дървета с гнезда на вида е регистрирано и за колонията при с. Партизанин (Демерджиев 2000).

Друго изражение на този фактор е унищожаването на дъбови гори в равнинните области и най-вече тези в Горнотракийската низина (например около с. Труд). В следствие на тази заплаха през периода 1983–1997 г. е унищожена чаплова колония при с. Труд (Пловдивско), която по непотвърдени данни е обитавана и от малки корморани (Николов *и кол.* 2000).

Значимост: <Критична>

vi. Опожаряване на тръстикови масиви и друга растителност

В следствие на ежегодното запалване на тръстиката в някои блата, върбите на които са разположени гнездата на птиците изсъхват. Това води до напускане на колонията. Така е унищожена чапловата колония при с. Звъничево (Пазарджишко) (Николов *и кол.* 2000). Опожаряване на акациевите дървета върху които е разположена колонията гнездящи малки корморани в района на Комлушка низина е причината за нейното унищожаване през 1992 г. (Dimitrov *et al.* 2005)

Значимост: <Средна>

vii. Неефективно управление на влажни зони от значение за вида

Въпреки че за редица влажни зони от значение за вида са налични планове за управление, тяхното изпълнение е неефективно, като най-честите причини са липсата на финансови средства и ефективна система за мониторинг и контрол на тяхното прилагане. Одобрените планове за управление на влажни зони не са интегрирани в други секторни планове и политики, което създава значителни затруднения пред опазването на биологичното разнообразие в тях. Липсва анализ и оценка на резултатите и ефекта от прилаганите планове за управление. За друга част от влажните зони липсват детайлен анализ и програма за ефективното им ползване и управление.

Значимост: <Критична>

5.2.2. Пряко унищожаване и преследване

i. Отстрел на птиците

След началото на ХХ в. видът е целенасочено избиван, особено в районите на рибовъдните стопанства и при струпването му на ношувките. Това са основните причини за рязкото намаляване на популацията му (Иванов и Муравеев 2002).

Установена практика е в районите на рибовъдните стопанства, наред с разрешения за отстрел голям корморан (*Phalacrocorax carbo*), да се избива и малкия корморан. Претекстът е, че нанася сериозни щети на рибопроизводството. Малки корморани биват избивани и от ловци, които стрелят по тях за удоволствие, включително на ношувките. Зачестилото през последните години и почти повсеместно използване на въздушни пушки също се превръща в опасност, особено за зимуващите в пределите на населените места малки корморани (Иванов и Муравеев 2002). Основна причина за кризата в числеността на вида в България през периода 1950–1960 г. е избиване, стимулирано от държавата с раздаването на награди. То продължава до 1978 г., когато се въвежда цялостната му забрана и се определят глоби за нарушителите.

Резултатите от проведено проучване върху смъртността на малкия корморан, вследствие на пряко избиване в рибовъдните стопанства на Горнотракийската низина и Ямболското поле за периода 1996–1997 г. сочат че при средна численост на зимуващите птици от 6 000 екз., убитите птици в рибовъдни стопанства и микроязовири са 450–650 екз. Избитите птици на ношувките и при незаконен лов са 50–100 екз. Всяка зима се избиват не по-малко от 900 до 1000 птици, което е от 15% до 20% от зимуващите малки корморани в района на р. Марица и р. Тунджа (Николов и кол. 2000).

Значителни предпоставки за незаконен отстрел на вида се създават и от законоустановените срокове за лов в рамките на денонощието. Съгласно чл. 66, ал. 4 от ППЗЛОД, индивидуалното ловуване на дивеч се извършва само през деня: един час преди изгрева и един час след залеза на слънцето. При така установените часове на лов, разпознаването на видовата принадлежност на голям брой защитени видове птици, сред които и малкия корморан, е практически невъзможно. Проблемът е реален, тъй част от зимуващите птици прелитат към местата за зимуване след залез слънце, а при липсата на светлина малкият корморан трудно се отдиференцира от големия корморан.

През последните 10 години липсват целенасочени проучвания относно незаконното избиване на малки корморани. Въпреки това са налице данни за продължаващото значително действие на фактора.

Значимост: <Висока>

5.2.3. Безпокойство

i. Целенасочено безпокоене на птиците

В много страни рибарите разглеждат малкия корморан като конкурент (както и другите видове корморани) и целенасочено унищожават колонииите (Crivelli *et al.* 2000). В редица случаи струпването на стотици или хиляди малки корморани на нощувките привлича вниманието на деца, рибари или други хора, които умишлено предизвикват излитането на птиците. Малките корморани биват безпокоени и в гнездовите колонии и местата на ловуване поради любопитство или с познавателна цел, с което се поставя на риск самото съществуване на колонииите, особено на по-малките (Иванов и Муравеев 2002). След 2002 г. в повечето рибовъдни стопанства в страната се наблюдава тенденция за използване на т. нар. карбидни оръдия, които се използват за прогонване на рибоядните видове птици с цел намаляване на щетите от тяхното хранене с риба. Смесената чаплого-корморанова колония при с. Партизанин е унищожена през 1999 г. след прогонване на птиците и последвало изсичане на гнездовите дървета (Демерджиев 2000).

Значимост: <Висока>

ii. Непреднамерено безпокойство

В редица случаи е налице безпокойството вследствие на спортен риболов по бреговете на водоемите, преминаване покрай местата на хранене или почивка на птиците, както и около гнездовите колонии във вътрешността на страната. Вдигането на птиците от тях, дори когато е за кратко време, особено през гнездовия период, се отразява изключително неблагоприятно върху възможностите им да използват ресурсите на даденото местообитание и може да доведе до напускането на мястото (Иванов и Муравеев 2002).

Често явление за островите на р. Марица и някои дунавски острови е да се пускат говеда (паша на домашни животни), които създават реални заплахи за колонииите, особено ако те са на по-млади дървета. Подобни случаи са наблюдавани на о. Долни Цибър, о. Вардим и на остров на р. Марица близо до гр. Садово (Николов *и кол.* 2000).

Особено уязвими са колонииите по р. Марица и р. Тунджа поради ежегодно организирани туристически походи с лодки. Най-уязвими са през периода на заемането на местообитанията (териториите за гнездене) и яйцеснасянето. Тогава е възможно цялата колония да смени местоположението си и в резултат да се намали неколккратно успеха от размножаването. Навлизането на хора е причина за разпадането на най-голямата смесена колония при с. Винаца през 1986 г. (Николов *и кол.* 2000).

Безпокойството предизвикано от любители на наблюдението на птици в колонииите, и особено посещенията за фотография, може да доведе до сериозни проблеми (напр. Преспанското езеро, ез. Керкини). Също така безпокойството може да увеличи хищничеството (Crivelli *et al.* 2000). Често местата на които се формират нощувки на малки корморани, са запазени в природно отношение, което привлича и други водолюбивы и водоплаващи видове птици, сред които и такива обект на лов. Това е причина в немалък брой случаи ловци да навлизат на територията на нощувките, с което предизвикват безпокойство на птиците. Подобни случаи са констатирани в рамките на нощувката на малък корморан по р. Марица до гр. Пловдив.

Значимост: <Локална>, през гнездовия период <Средна>

5.2.4. Случайни фактори

i. Попадане в риболовни мрежи

Улавянето в рибарски мрежи се среща често при гмуркащите се видове патици, в това число и при малкия кormоран. Уловените в рибарски мрежи птици не могат да изплуват на повърхността, в резултат на което се удавят. В България липсват конкретни данни за влиянието на този фактор. Въпреки това са налице данни за влиянието му върху други видове водолубиви птици като малък гмурец, *Tachybaptus ruficollis*.

В някои области, където рибарите разполагат мрежите си в близост до колонии (ез. Керкини в Гърция), малки кormорани, особено млади птици, се улавят в мрежи и се давят. Смъртността в резултат на удавяне в риболовни мрежи се случва и през зимата (Crivelli *et al.* 2000). Този фактор за смъртността е най-ясно изразен през зимата във водоеми, където птиците се хранят (Иванов и Муравеев 2002). Най-малко 50 птици през зимния период стават жертва на удавяне в резултат на заплитане в риболовни мрежи (Николов *и кол.* 2000). Въпреки така представената информация влиянието на този фактор не е добре проучено.

Предвид факта, че ключови територии за вида по време на зимуване като ез. Вая се използват за браконьерски стопански риболов, удавянето в рибарски мрежи на малки кormорани може да се окаже силен лимитиращ фактор. В тази връзка е необходимо предприемането на конкретни мерки, насочени към ограничаване на браконьерския или забрана за стопанския риболов в ключовите за вида места.

Друг съществен проблем е ползването на мрежи при браконьерски улов на риба в рамките на влажни зони по поречието на р. Дунав, като са налице данни и за ПР „Сребърна”. Предвид факта, че ПР „Сребърна” е ключова територия за гнездене и изхранване на вида по време на размножителния период, този фактор представлява съществена заплаха.

Значимост: <Средна>, потенциално <Висока>

5.2.5. Въздействие на социално икономически фактори от управляем характер

i. Липса на информираност у населението за малкия кormоран

Недостатъчната информираност за статуса и стопанското значение на малкия кormоран води до формиране на отрицателно отношение към вида и към мерките, целящи неговото опазване. От значение в някои случаи е и непознаването на разликите между малкия и големия кormоран и неразличаването на двата вида (Иванов и Муравеев 2002).

Значимост: <Средна>

ii. Финансови затруднения на собствениците на рибарници

В редица случаи поради общото икономическо състояние на страната собствениците на рибовъдните стопанства изпадат в невъзможност да заплащат постъпващата в рибарниците вода или в несъстоятелност, поради което бива прекъснат достъпа на вода и басейните пресъхват. Такъв е случаят с рибарници Пловдив, а преди години и с рибарниците Калимок. Посоченото означава на практика загубване на съответните влажни зони за малкия кormоран и напускането на вида от района (Иванов и Муравеев 2002).

Значимост: <Висока>

iii. Липса на компенсации за щети от рибоядни птици

Преустановена е практиката от предишните десетилетия застрахователните компании да възстановяват щетите, нанесени от рибоядни птици в рибовъдните стопанства. В резултат на това рибовъдите предприемат много по-интензивни мерки, включително по-настойчиво преследване и изстребване на рибоядните птици, което се отразява неблагоприятно и върху малкия корморан (Иванов и Муравеев 2002).

Значимост: <Висока>

iv. Промени в собствеността

Възстановяването на собствеността върху земите е свързано с намаляване на възможността за защита на обществените интереси в частни земи, особено в тези извън защитени територии. Наред с това се увеличават трудностите за адекватно опазване и включване на частни земи към мрежата от защитени територии. Напоследък са налице трудности дори при провеждане на изследвания в частните земи. Това води до ограничаване на познанията за малкия корморан и възможността за прилагане на природозащитни мерки (Иванов и Муравеев 2002).

Значимост: <Висока>

5.2.6. ПРАЗНОТИ В ПОЗНАНИЯТА И НЕДОСТАТЪЧНИ ДАННИ ЗА ВИДА

На този етап в България са налице редица празноти в познанията за биологията и екологията на малкия корморан. Налична е задоволителна, но непълна информация относно числеността и разпространението на вида в страната. Липсва единна система и методика за мониторинг на вида и местообитанията му. Не са известни ключови въпроси като произходът и миграцията на срещащите се в страната птици. Не е проучено хранителното поведение и диета на вида. Липсват точни качествени и количествени данни относно действието на множество заплахи и лимитиращи фактори. Не са проведени проучвания и анализи за определяне на конкретни референтни стойности или благоприятен природозащитен статус на вида в България и в конкретни защитени зони, в които малкия корморан и местообитанията му са предмет на опазване.

Пропуските в познанията за вида в страната ограничават интегрирания анализ и вземането на ефективни управленчески решения относно опазването на вида и местообитанията му на национално и международно ниво.

Значимост: <Висока>

ЧАСТ 6. ПРЕДПРИЕТИ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ВИДА

6.1. ЗАКОНОДАТЕЛНИ

Малкият корморан е обявен за защитен през 1962 г. със Заповед № 1833 на Главно управление по горите (Известия на НС, бр. 78/1962 г.), издадена по Указа за защита на родната природа, който забранява унищожаването му, но са предвидени изключения при нанасянето на значителни щети в районите на рибарниците и рибовъдните стопанства, както и в районите им на отстояние до 500 m около тях. Под пълна защита е поставен през 1986 г. със Заповед № 342/21.04.1986 г. на Комитета за опазване на природната среда (ДВ, бр. 42/1986 г.) издадена на основание на Закона за защита на природата. С Постановление № 442 на Министерския съвет от 01.12.1997 г. е актуализирана тарифата за обезщетения и е предвидено обезщетение за убит или за уловен екземпляр от вида. При унищожаване на яйце или обитаемо гнездо се налага обезщетение в размер на 50% от сумата, дължима при унищожаване на индивид.

Със Закона за защитените територии от 1998 г. се дават правни възможности за опазването и на местообитанията на малкия корморан.

Понастоящем малкият корморан е включен в **Приложение № 2 към чл. 6, ал. 1, т. 3 от ЗБР**, като вид чиито местообитания са обект на опазване чрез защитени зони от Националната екологична мрежа.

Видът е включен в **Приложение № 3 към чл. 37 от ЗБР**, съгласно който е защитен на територията на цялата страна. В тази връзка за вида се отнасят и разпоредбите на чл. 38 от ЗБР, регламентиращ забраните за защитени видове.

Съгласно **чл. 125, ал. 1 от ЗБР**, за нарушение на разпоредбите на чл. 38, за физическите лица се предвиждат глоби, а за юридическите лица и едноличните търговци се налагат имуществени санкции. Съгласно алинея 2 на същия член, правоспособен ловец, извършил нарушение по чл. 38, по време на лов, се наказва с глоба по ал. 1 и се лишава от право на ловуване за срок от една до две години. Когато нарушението е спрямо световно или европейски застрашен вид, лишаването от право на ловуване е за срок три години. За нарушения по чл. 38, извършени в защитени територии или засягащи световно застрашени видове животни, глобите по ал. 1 се налагат в двоен размер.

Във връзка с **чл. 129а от ЗБР**, съгласно *Тарифа за обезщетение при нанесени щети на растителни и животински видове, включени в Приложение № 3 на Закона за биологичното разнообразие*, при нараняването, осакатяването или убиването на екземпляри или отнемането им от природата, или унищожаването или вземането на яйца и разрушаването на гнезда на малък корморан, виновните лица заплащат обезщетение.

Видът е отбелязан със знак (*) в Приложение 3 към ЗБР и в тази връзка за него важат разпоредбите на чл. 278д от Наказателния кодекс на Р България, съгласно който противозаконното унищожаване, повреждане, държане, придобиване или отчуждаване на екземпляри от вида, се наказва с лишаване от свобода и с налагане на глоба.

6.2. НАЦИОНАЛНИ ПЛАНОВЕ И СТРАТЕГИЧЕСКИ ДОКУМЕНТИ

Разработената от МОСВ през 1993 г. Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие има пряко и косвено значение за опазването на малкия корморан.

През 1993 г. Министерството на околната среда и водите разработва Национален план за приоритетни действия по опазване на най-значимите влажни зони в България, с финансовата помощ на Френското правителство и Бюрото на Рамсарската конвенция. В документа като приоритетни с глобална значимост (включително и като места, опазващи малкия кormоран) са отбелязани повечето от влажните зони с ключово значение за вида: ез. Сребърна, Дуранкулак и Шабла, бургаските езера. Като приоритетни с континентална значимост са посочени резерват Ропотамо, о. Белене, о. Вардим и резерват Камчия, а с национална – Поморийското езеро, устията на реките Велека и Силистар и блатото при с. Малък Преславец. На базата на този национален план през 1994 г. БДЗП включва ЗМ „Пода” в природозащитен проект в рамките на предоставеното от Швейцарското правителство финансиране за България, по-късно прераснало в Българо-Швейцарската Програма за Опазване на Биоразнообразието (БШПОБ). Дейността на БШПОБ обхваща също Атанасовското, Шабленското и Дуранкулашкото езера, резерват Ропотамо и странджанското Черноморско крайбрежие, а след 1997 г. – и езерата Вая, Мандра и Поморийско чрез Проект „Бургаски влажни зони”.

През 1999 г. Министерство на околната среда и водите разработва Национален план за опазване на биологичното разнообразие (приет от Министерския съвет през август 1999 г.), в който са заложени приоритетни действия и мерки за опазване на малкия кormоран.

През 2001 г. Министерство за земеделието и горите (сега МЗХ), МОСВ, НУГ (сега ИАГ), WWF и СНЦ „Зелени Балкани” разработват Стратегия за опазване и възстановяване на заливните гори по българските дунавски острови и План за действие към стратегията. Стратегията е рамков документ за устойчиво управление на дунавските острови и е резултат от подписаното от министрите на околната среда на България, Румъния, Украйна и Молдова през юни 2000 г. в Букурещ споразумение за изграждане на Зелен Коридор „Долен Дунав”.

През 2011 г. WWF и РИОСВ-Русе разработват План за възстановяване на заливните гори на територията на ПР „Сребърна”.

Дейности, насочени към опазването на малкия кormоран и ключови за вида места и местообитания, са залегнали в следните планове за управление:

1. План за управление на ПР „Сребърна”, 2001–2010 г.;
2. План за управление на ЗМ „Пода”, 2002–2010 г.;
3. План за управление на ЗМ „Дуранкулашко езеро”, 2003–2012 г.;
4. План за управление на ЗМ „Шабленско езеро”, 2004–2013 г.;
5. План за управление на ПП „Персина”, 2006–2015 г.;
6. План за управление на ЗМ „Калимок – Бръшлен”, 2006–2015 г.;
7. Интегриран план за управление на защитените зони и територии в района на Поморийско езеро.;
8. План за управление на ЗМ „Злато поле”, 2007–2016 г.
9. План за управление на речните басейни в Източнoбеломорския район – предвиждат се мерки за опазване на защитените зони по чл. 6, ал. 1. т. 3 и 4 от ЗБР, в които малкия кormоран и местообитанията му са предмет на опазване;
10. План за управление на речните басейни в Дунавски район – предвиждат се мерки за опазване и поддържане на природни местообитания включени в защитени зони по чл. 6, ал.1, т. 1 от ЗБР и в защитени територии, които имат отношение към опазването и поддържането на ключови за вида места и местообитания.

11. План за управление на водите в Черноморски басейнов район – предвиждат се мерки насочени към опазване на природни местообитания и местообитания на видове включени в защитени зони по чл. 6, ал. 1 от ЗБР и в защитени територии, които имат пряко отношение към опазване на ключови за вида места и местообитания.

6.3. ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА СТРАНАТА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ВИДА ПО СИЛАТА НА КОНВЕНЦИИ И ДРУГИ МЕЖДУНАРОДНИ АНГАЖИМЕНТИ

1) **Рамсарска конвенция или Конвенция за влажните зони от международно значение, по-специално като местообитание за водолюбиви птици.** Рамсарските места са територии, включени в Списъка на влажните зони с международно значение към Конвенцията. Всяка страна, член на Рамсарската конвенция, определя подходящи влажни зони в рамките на своята територия за включване в Списък на влажните зони с международно значение. По смисъла на тази Конвенция се определя 1% критерий за размера на популациите за международна значимост на териториите, където видът се среща редовно. За района Югоизточна Европа и Турция, в който е разположена и нашата страна през 2006 г., 1% критерий за размера на популацията на малкия кormоран е 700 екз.

До 2002 г. малкият кormоран се среща във всичките пет български обекта по Рамсарската конвенция, по която България е страна от 1976 г. (ПР „Сребърна”, ПЗ „Дуранкулашко езеро”, ЗМ „Шабленско езеро”, резерват „Атанасовско езеро” и блатото Аркутино на резерват „Ропотамо”). През 2002 г. МОСВ и БДЗП предлагат и изготвят формуляри за разширяване на съществуващите пет и за обявяване на нови 18 Рамсарски места, сред които и едни от най-значимите за малкия кormоран влажни зони: цялото езеро Вая, ЗМ „Пода”, цялото езеро Мандра, Поморийското езеро, Варненско-Белославския езерен комплекс, рибарници Орсоя, о. Ибиша, о. Горни Цибър, комплекс Белене, о. Вардим, рибарници Мечка, комплекс Калимок, о. Пожарево, комплекс Камчия и Балтата. С това е извършена основната работа по официалното повишаване на международния природозащитен статут на повечето от значимите за малкия кormоран влажни зони (Иванов и Муравеев 2002).

В резултат на гореизложеното към момента в България са обявени единадесет Рамсарски места, от тях с важно значение за малкия кormоран са десет: ез. Сребърна, комплекс Ропотамо, Атанасовско езеро, ез. Дуранкулак, ез. Шабла, комплекс Беленски острови, о. Ибиша, ЗМ „Пода” и залива „Форос”, Поморийски комплекс (Поморийско езеро и устието на р. Ахелой) и ез. Вая.

2) **Конвенцията за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернска конвенция).** Видът е включен в Приложение II на Бернската конвенция. Видовете от Приложение II са определени като строго защитени. Конвенцията е ратифицирана от България на 25.01.1991 г. и е влязла в сила от 01.05.1991 г. Съгласно изискванията на конвенцията страната се задължава да полага усилия за поддържане и адаптиране на популациите на видовете включени в приложенията на конвенцията.

3) **Конвенцията за защита на мигриращите видове диви животни (Бонска конвенция).** Видът фигурира и в Приложение II, като приоритет в международното сътрудничество, що се отнася до неговото опазване и управление. Конвенцията е ратифицирана от България на 23.07.1999 г. и е влязла в сила от 01.11.1999 г. Съгласно тази конвенция страната ни следва да полага усилия за опазване и възстановяване на ключовите местообитания на вида, да свежда до минимум застрашаващите фактори и факторите, които затрудняват миграцията на вида. България

е ратифицирала и Споразумението за опазване на мигриращите водолюбивы птици от Африка и Евразия.

4) **Директива 2009/147/ЕС за опазване на дивите птици (Директива за птиците).** Малкият корморан е включен в Приложение 1. В тази връзка видът е обект на специални природозащитни мерки по отношение на неговите местообитания, за да осигури оцеляването и възпроизводството в района на разпространението му. За видове от Приложение I приоритетно се обявяват защитени зони от общоевропейската екологична мрежа Natura 2000.

6.4. ЧЕРВЕНА КНИГА

Малкият корморан е включен в Червената книга на България от 1985 г. в категорията „Застрашен вид”. Съгласно новото издание на ЧК на Р България (Големански 2011), малкият корморан е категоризиран като **Застрашен, EN** (B [1 (a + b (ii + iii + iv))] + C [2a(i)] + E) (Николов *и кол.* 2011). Даден таксон принадлежи към тази категория, когато има много висок риск от измиране поради малки популации, фрагментирано разпространение, изолация и/или бързо намаляване (численост или площ на разпространение), отговарящи на критерии А-Е за тази категория според IUCN. Таксоните, отнесени към тази категория, е много вероятно да преминат към категорията „Критично застрашен”, ако неблагоприятните фактори продължат да действат.

6.5. ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ И ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ

6.5.1. Защитени територии

В периода 1984–1998 г., СНЦ „Зелени Балкани” разработват шест предложения за обявяване на защитени територии, включващи местообитанията на вида, в това число колония на чапли и корморани при с. Винаца, колонията Малките острови при с. Мирново, колонията при с. Поповица, колонията при с. Партизанин, яз. Овчарица, яз. Розов кладенец. От тези територии три са обявени, а останалите са в процедура на обявяване (Николов *и кол.* 2000). Предложение за обявяване на защитена местност „Адата – Тунджа” по течението на р. Тунджа до с. Крушари, за опазване на ношувка на малък корморан е внесено от БДЗП (Иванов и Муравеев 2002). На тази база е разработена документация и е проведено обществено обсъждане, в рамките на което предложението е отхвърлено.

До 2000 г. от 56% до 61% от гнездовата популация на вида в България попада в мрежата от защитени територии, включително основните гнездовища: резерват „Горна Топчия”, поддържаните резервати „Сребърна”, „Долна Топчия”, „Ибиша”, защитените местности „Пода”, „Вая”, „Ченгене скеле”, „Рибарници Орсоя”, „Старият дъб”, и защитените територии на остров Белене (Николов *и кол.* 2000; Иванов и Муравеев 2002). Освен тях от значение за опазване на вида са резерват „Ропотамо” и защитените местности „Шабленско езеро”, „Казашко”, „Остров Пожарево”, „Ятата”, „Дуранкулашко езеро”, „Блатото” край с. Малък Преславец”.

Към 2000 г. от 20% до 30% от зимуващата популация в страната попада в мрежата от защитени територии, а от 52% до 75% от гнездовата популация – в мрежата от Орнитологично важни места (Костадинова 1997; Николов *и кол.* 2000; Иванов и Муравеев 2002).

Освен гореизброените, след 2000 г. са обявени следните защитени територии, които имат значение за опазването на местообитания на малък корморан по време на гнездене и зимуване: ПП „Персина”, защитените местности „Аязмото” (яз. Конуш), „Ношувка на малък корморан –

Пловдив”, „Поморийско езеро”, „Нощувка на малък корморан – Димитровград”, „Калимок – Бръшлен”, „Злато поле”, „Остров Кутово”, „Остров Близнаците”, „Мочурището”, „Пропадналото блато”, „Узунгерен”.

По течението на р. Марица за защитени местности са обявени още два острова – „Поповата ада” и „Шарения остров”. Целта на обявяване на защитените местности е запазване на представителни съобщества от естествена крайречна лонгозна растителност и екосистеми от островен тип по течението на р. Марица. Въпреки че двете ЗМ нямат пряко отношение към опазването на малкия корморан, те предоставят алтернативни места за формиране на нощувки на вида.

Може да се направи изводът, че основна част от известните места за гнездене и зимуване на вида са включени в мрежата от защитени територии. Изключение правят гнездовото находище на вида разположено по течението на р. Арда в рамките на гр. Кърджали, ключови за вида територии от ез. Вая, включително и канала свързващ езерото с морето, Комлушка низина, участъци от поречието на р. Марица и р. Тунджа. Извън мрежата от ЗТ остава и гнездовото находище на о. Пасерика до вече бившите рибарници Мечка, но предвид факта, че островът е разположен в румънската част на р. Дунав за опазването на колонията е необходимо предприемането на съвместни дейности с институции и организации от Р Румъния. Извън мрежата от защитени територии остава и нощувката на вида разположена по течението на р. Тунджа в района на карьерен комплекс до гр. Ямбол и зимните находища на вида в района на защитена зона по чл. 6, ал.1, т. 3 и 4 от ЗБР с код BG0002095 „Горни Дъбник – Телиш”.

6.5.2. Защитени зони и Орнитологично важни места (ОВМ)

Малкият корморан е описан в 59 ОВМ (Защитени зони по чл. 6, ал.1, т. 3 и т. 4 от ЗБР), като в 26 от тях се среща редовно в численост над 10 гнездови двойки или 30 индивида през различните сезони, поради което те са от световно значение за него. Мрежата от ОВМ обхваща 87% от гнездовата популация на вида и средно 83% от зимуващата му популация. Само в местата от световно значение за вида са съсредоточени най-малко 85% от гнездовата и средно около 80% от зимуващата му популация. ОВМ от значение за вида през гнездовия период се намират по поречието на р. Дунав и Черноморието (ОВМ Ченгене скеле), а ОВМ от значение извън гнездовия период са съсредоточени в Тракийската низина, по поречието на р. Марица и по Черноморското крайбрежие. В сравнение с 1997 г. (Костадинова 1997) броят на ОВМ в които се среща малкия корморан е нараснал почти двойно, а на ОВМ със световно значение за вида – с 30% (от 18 на 26). Разширяването на мрежата от ОВМ за опазването на този вид има като резултат значително по-добро обхващане както на гнездовата, така и на зимуващата популация. Все още част от популацията на вида остава извън мрежата основно поради факта, че в Дунавската равнина и поречието на р. Дунав птиците нямат склонността да се концентрират на едни и същи места извън гнездовия период. По поречието на р. Струма и р. Арда и в Софийското поле зимуват сравнително малък брой птици (Костадинова и Граматиков 2007).

Основните ОВМ / защитени зони по чл. 6, ал.1, т. 3 и 4 от ЗБР, обявени с цел опазване и поддържане на местообитанията на малкия корморан са:

- **33 „Сребърна” (BG0000241).** В рамките на 33 попада ПР „Сребърна”.
- **33 „Свищовско – Беленска низина” (BG0002083).** В рамките на 33 попадат ЗМ „Кайкуша” и части от ПП „Персина”.

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

- **33 „Остров Пожарево” (BG0000237).** В рамките на 33 попадат ЗМ „Остров Пожарево” и ЗМ „Сая Кулак”.
- **33 „Остров Ибиша” (BG0002007).** В рамките на 33 попада ПР „Ибиша”.
- **33 „Комплекс Беленски острови” (BG0002017).** В рамките на 33 попадат ЗМ „Персин”, ЗМ „Персин Изток”, ПР „Персински блата”, части от ПП „Персина”, резерват „Китка” и резерват „Милка”.
- **33 „Залив Ченгене скеле” (BG0000242).** В рамките на 33 попада ЗМ „Ченгене скеле”.
- **33 „Язовир Конуш” (BG0002015).** В рамките на 33 попада ЗМ „Аязмото”.
- **33 „Марица – Пловдив” (BG0002087).** В рамките на 33 попада ЗМ „Нощувка на малък корморан - Пловдив”.
- **33 „Злато поле” (BG0002103).** В рамките на 33 попада ЗМ „Злато поле”.
- **33 „Варненско – Белославско езеро” (BG0000191).** В рамките на 33 попада ЗМ „Казашко”.
- **33 „Язовир Овчарица” (BG0002023).**
- **33 „Мандра - Пода” (BG0000271).** В рамките на 33 попадат ЗМ „Пода”, ЗМ „Узунгерен”, ЗМ „Устие на река Изворска”.
- **33 „Бургаско езеро” (BG0000273.)** В рамките на 33 попада ЗМ „Вая”.
- **33 „Комплекс Ропотамо” (BG0002041).** В рамките на 33 попадат ЗМ „Беглик таш – Ропотамо”, ЗМ „Стамополу”, ПР „Вельов вир” и Р „Ропотамо”.

В Приложение 5 са представени забраните разписани в заповедите за обявяване на защитените зони, от ключово значение за опазването на малкия корморан и местообитанията му. Освен изброените защитени зони, от ключово значение за опазване на малкия корморан и местообитанията му са също 33 „Рибарници Орсоя”, 33 „Рибарници Пловдив”, 33 „Горни Дъбник – Телиш”, 33 „Адата – Тунджа”, 33 „Остров Лакът”, 33 „Дуранкулашко езеро”, 33 „Шабленски езерен комплекс”, 33 „Ятата”, 33 „Атанасовско езеро”, 33 „Комплекс Калимок”, 33 „Рибарници Мечка”, 33 „Язовир Розов кладенец”.

6.6. ПРЕКИ ПРИРОДОЗАЩИТНИ МЕРКИ

Ключово направление за опазване на малкия корморан, върху което е работено активно през годините от страна на държавни и общински институции и НПО е поставянето под защита на основните гнездовища и места на струпване по време на зимуване на вида, с което са създадени значителни предпоставките за опазването на биогеографската популация на вида.

Друг важен компонент от работата за опазване на вида, ключовите му места и местообитания е възстановяване на екологичните условия на ключови за вида влажни зони. От особено значение за малкия корморан е извършеното от МОСВ частично възстановяване на връзката на ез. Сребърна с р. Дунав чрез построяването през 1994 г. на специален канал. Благодарение на възстановяването на водното ниво в езерото видът не само се възстановява като гнездящ, но сформира и най-голямата в по-ново време гнездова колония в страната (Иванов и Муравеев 2002).

За поддържане и възстановяване на местообитания на вида по течението на р. Марица, през 2005–2006 г. СДП „Балкани” залесяват с естествени дървесни видове острови по течението на реката, между градовете Пазарджик и Пловдив.

Във връзка с изпълнението на „Стратегия за опазване и възстановяване на заливните гори по българските дунавски острови”, през 2006 г. администрацията на три ДГС-та (Лом, Оряхово и Свищов) в координация с WWF включват в ЛУП някои нови принципи свързани с горскостопанските практики по островите: прекратяване унищожаването на естествените и полуестествени гори и постепенно възстановяване на полуестествените заливни гори чрез залесяване с местни дървесни видове. През същата година е проведено залесяване в рамките на ДГС Оряхово, като са залесени 2.2 ha с фиданки, реализирано е поддържане на вече залесени територии. Отделно 3.1 ha са залесени със семенен материал. Всички тези дейности допринасят в значителна степен за опазване и поддържане на местообитания на малък корморан, в обхвата на ключови за вида територии.

В периода 2002–2008 г. са възстановени 4 035 ha влажни зони - на о. Белене (2 280 ha) в границите на Природен парк „Персина” и в ЗМ „Калимок – Бръшлен” (1 755 ha). За целите на възстановяване на влажните зони са построени съоръжения, включващи шлюзове, канали, защитни диги и дренажни канали за предпазване на съседните имоти от заливане, както и пътица за достъп. Осигурена е възможност за контролирано наводняване, оптимизирано улавяне на биогенните елементи и възстановяване на биоразнообразието, като са създадени условия за размножаване и изхранване на малкия корморан.

В периода 2009–2012 г., Община Димитровград и СНЦ „Зелени Балкани”, изграждат хидротехническо съоръжение – канал за доставяне на вода от р. Мартинка в ЗМ „Злато поле”. Реализират възстановяване и охрана на типичните за ЗМ заливни гори, с което допринасят в значителна степен за опазване и поддържане местообитанията на малкия корморан в рамките на ключова за вида територия.

В периода 2010–2012 г. СНЦ „Зелени Балкани”, реализират изграждане и залесяване на изкуствен остров при яз. Конуш. Изградени са два малки басейна с площ около 6 дка за съхранението на плевелна риба, с която се осъществява подхранване на птиците. Осъществяват се дейности по обезопасяването на района на чапловата колония. Засадени са около 4 000 фиданки от местни дървесни видове. С реализирането на тези дейности са възстановени и се поддържат местообитания за гнездене на чаплови птици и са създадени предпоставки за възстановяване на гнезденето на малък корморан.

В периода 2010–2013 г. в рамките на ЗМ „Пода”, БДЗП изгражда десет места за почивка на малък корморан, възстановява над 11 ha открити водни площи чрез управление на тръстиките масиви, почистване на дъната, вдълбаване и моделиране на бреговете на влажната зона.

В периода декември 2011 – май 2012 г. WWF и ДПП „Персина” реализират дейности по възстановяване на блатото „Кайкуша”. Изградени са две входни шлюзови съоръжения, нови довеждащи водни канали, баражи насочващи водата, прекъсване на съществуващите диги и др. В резултат е подобрен водният режим на пресушеното блато и са възстановени местообитания на малък корморан.

Третото важно направление в работата по опазване на ключови за малкия корморан места е разработване на мерки и обезпечаване на природозащитното управление на значими за малкия корморан защитени територии. В тази насока към някои от обявените защитени територии, обитавани от малки корморани, е създадена природозащитна администрация. През 1987 г. МОСВ назначава такава за резерват „Сребърна”. През 1994 г. БДЗП създава администрация за ЗМ „Пода”. През 2001 г. НУГ (сега ИАГ) създава

администрация за природен парк „Персина” и попадащите в него Беленски блата (Иванов и Муравеев 2002). През 2010 г. администрацията на ПП „Русенски Лом” поема стопанисването на инфраструктурата за управление на водните нива и контролира нивото на водите в рамките на ЗМ „Калимок – Бръшлен”. Същата отговаря за мониторинга и управлението на защитената територия. През 2010 г. СНЦ „Зелени Балкани” арендува язовир „Конуш” и стартират програма за опазване и устойчиво ползване на влажната зона.

Съществена стъпка по отношение опазването на малкия корморан и местообитанията на вида е разработването и прилагането на планове за управление на част от ключовите за вида влажни зони (виж т. 6.2).

Охраната на нощувки на малък корморан е сред дейностите отличаващи се със значителна устойчивост и пряк природозащитен ефект. В тази насока през 1996 г. СНЦ „Зелени Балкани” стартират изграждане на система за доброволна охрана на местообитанията на малък корморан. Осъществени са съвместни действия по охраната на вида и местообитанията му с общините Садово, Братя Даскалови, Нова Загора, Първомай, Свиленград, Тунджа, Раднево и Гълъбово, и в кметствата Партизанин, Винаца, Мирново, Поповица, Бял кладенец. Осъществени са контакти за съвместни действия с горските стопанства – Чирпан, Първомай и Ямбол. Като част от дейностите по охрана са маркирани и са поставяни указателни табели за опазване на ключови за вида места по течението на р. Марица и Горнотракийската низина (Николов *и кол.* 2000).

С оглед гарантиране сигурността на птиците в ключовите места на презимуване в периода 2000/2001 г. БДЗП организира ежедневна охрана на нощувката на малък корморан на р. Марица до гр. Пловдив. През периода октомври 2003 – януари 2004 през ловните дни БДЗП провежда доброволна охрана на нощувката на малкия корморан при кв. Злати дол, гр. Симеоновград. През 2005–2006 г. СДП „Балкани”, осъществяват доброволна охрана на нощувката на вида до гр. Пловдив и участъци от р. Марица, преди и след нощувката. След 2006 г. охраната на ключовата за вида нощувка на р. Марица до гр. Пловдив продължава, като се реализира от доброволци на БДЗП и СНЦ „Зелени Балкани”. Усилията по охрана са насочени основно в почивните дни, когато рисковете от безпокойство и браконьерски посегателства са най-значими.

При реализирането на охранителните дейности съществен принос имат РИОСВ-Пловдив и РИОСВ-Хасково. В резултат на добрата координация между институциите и НПО е реализирана превенция на ключовите за вида нощувки и особено тази до гр. Пловдив, пресечени са множество (над 20) опити за директен отстрел на птици, безпокойство и увреждане на местата за нощуване.

Разработване и прилагане на мерки за намаляване на конфликта между малкия корморан и рибовъдството е сред ключовите, но слабо застъпени направление в работата за опазване на малкия корморан. През 2000 г. БДЗП прилага за пръв път в страната специално защитно съоръжение, ограничаващо достъпа на малкия корморан до зарибителните басейни на рибарници Пловдив („Ципринус” АД), с което успешно е демонстрирана възможността за предотвратяване щетите от вида на рибното стопанство и щетите от рибовъдите върху вида (Иванов и Муравеев 2002).

6.7. ПОВИШАВАНЕ НА ОСВЕДОМЕНОСТТА ЗА ВИДА И НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ОПАЗВАНЕТО МУ

і. Информационни материали

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

През 1993 г. БДЗП издава и разпространява плакат за опазване на някои от световно застрашените видове, сред които и малкия корморан. По-късно (1999 г.) е издаден и специален плакат за малкия корморан от серията „SOS - Световно застрашени видове”. За вида са публикувани научно-популярни статии, включително в списанието на БДЗП „За птиците”. В дилпаянка, издадена през 1999 г. за опазването на Орнитологично важните места по р. Дунав, е отделено място и на малкия корморан. Специални дилпаяни за опазването на вида издават БДЗП (1998 г.) и проект „Бургаски влажни зони” на БШПОБ (2000 г.) (Иванов и Муравеев 2002).

Множество информационни материали за вида издават и СНЦ „Зелени Балкани”, в това число плакати, пощенска картичка и ученически тетрадки с малък корморан. Организацията изработва и дилпаяна „Пазете птиците на България” срещу незаконния лов на птици. Изготвен е 15 мин. видеофилм срещу браконьерството. Поставени са указателни табели и са маркирани местообитанията на вида по течението на р. Марица (Николов *и кол.* 2000).

БДЗП и Мобиком пускат в емисия фонокарта с изображение на малкия корморан от серията „SOS - Световно застрашени видове”, както и специална информация за вида в Интернет страницата на БДЗП. Произведени са и други материали с изображение на малък корморан за популяризиране опазването на вида (фланелки, торбички, стикер и т.н.) (Иванов и Муравеев 2002).

В рамките на реализирания през 2001–2002 г. проект за опазване на вида на Балканския полуостров, БДЗП и партньорите на BirdLife International от Гърция, Турция и Румъния, предприемат редица дейности за повишаване обществената осведоменост за малкия корморан чрез медиите, различни информационни материали. Издадени са плакат и стикер.

През 2000 г. СНЦ „Зелени Балкани” издават публикацията „Малкият корморан в България. Състояние на популацията. План за действие”, с автори Х. Николов, С. Марин и А. Даракчиев. Публикацията има за цел да даде реална представа за разпространението, числеността и заплахите на малкия корморан на територията на страната, както и да предложи план за действие за опазване на вида.

През 2002 г. БДЗП публикува Книга 4 от природозащитната си поредица – „Световно застрашени видове птици в България. Национални планове за действие за опазването им, Част 1.” В рамките на книгата е поместен разработения от БДЗП „Национален план за действие за опазване на малкия корморан в България, 2002–2006 г.” Автори на плана са Б. Иванов и Ю. Муравеев. Публикацията предлага подробна и систематизирана информация от проведените до тогава проучвания за биологията, екологията, разпространението и др. аспекти за вида. На тази база са предложени мерки и дейности за опазване на вида и местообитанията му в България.

През 2005–2006 г. СДП „Балкани” публикуват и разпространяват брошура насочена към повишаване на информираността и опазването на малкия корморан. Също така изготвят и разпространяват тениска със снимка на вида и надпис призоваващ към неговото опазване.

През 2011 г. в рамките на проект „Заедно за Дунав”, финансиран от Програма за трансгранично сътрудничество Румъния–България 2007–2013 г. и в рамките на LIFE+ проектите „Живот за Бургаските езера” и „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска (*Branta ruficollis*)”, БДЗП издава книгата „Помагало за ловеца: Птици”, преиздадено от МОСВ през 2013 г.. Помагалото има за цел да представи основни норми от

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

природозащитното законодателство и да спомогне ловца за отличаването на някои сходни ловни и защитени видове. В помагалото е поместена информация и за малкия корморан.

В рамките на проект „Живот за Бургаските езера” между 2010 и 2013 също са издадени брошури и значки, поставени са информационни табели в района на бургаските езера.

През годините са издадени и множество други информационни материали насочени към повишаване на информираността относно биологията, екологията, природозащитния статус и опазването на вида.

ii. Реализиране на образователни програми насочени към популяризиране и опазване на малкия корморан

През 2002 г. БДЗП изготвя предложение към Националното управление по горите (сега ИАГ) към Министерството на земеделието и горите за включване на специално насочени към опазването на малкия корморан въпроси в конспекта за изпита за придобиване право на лов (Иванов и Муравеев 2002).

В периода 2005–2006 г. СДП „Балкани” представят образователни лекции пред над 350 ученика от 7 и 8 клас. Подбраните учебни заведения са в градовете Пловдив и София и по-малки населени места, които са разположени в близост до нощувката на малък корморан до гр. Пловдив (с. Звъничево, с. Огняново, с. Исперихово и др.). Лекциите са насочени към запознаване на учениците с биологията, екологията и природозащитния статус на вида.

В рамките на проект „Зелени граници” през 2012 г. WWF организира презентации за запознаване на ученици от гр. Свищов с историята на застрашените белоока потапница и **малък корморан**. Като част от дейностите по проекта е основан ученически клуб „Корморан”, чиято цел е да работи за опазването на два защитени в световен мащаб вида – белооката потапница и **малкия корморан**. В клуба участват над 30 ученици от две училища в гр. Свищов. За учениците от клуба WWF и издателство „Изток-Запад” организират ученически конкурс за есе на тема „Ако се превърна в птица за един ден...”. Също така в обхвата на проекта WWF в сътрудничество с Регионалния исторически музей - Русе организира лекция, насочена към ученици в началните класове, която ще запознае децата с особеностите на два застрашени в световен мащаб вида птици - белооката потапница и малкият корморан. Лекцията е част от програмата на „Детска нощ в музея” в гр. Русе.

В периода след 2002 г. други НПО (БДЗП, „Зелени Балкани”, БФБ) представят десетки природозащитни лекции пред ученици и студенти, насочени към опазване на вида и местообитанията му в районите от ключово значение за малкия корморан. БФБ финансира дипломни работи на студенти, насочени към проучване на вида и местообитанията му.

iii. Отразяване въпросите по опазване на малкия корморан в медиите

Специални телевизионни предавания за опазването на влажните зони по поречието на р. Марица и на малкия корморан са организирани от БДЗП и телевизионното студио на БНТ в Пловдив през 1995 г., 1996 г. и някои от последващите години. През 2001–2002 г. БДЗП и партньорите на BirdLife International от Гърция, Турция и Румъния, с финансиране от правителството на Гърция, осъществяват мащабен международен проект за опазването на вида на Балканския полуостров. В рамките на този проект у нас са извършени редица дейности по повишаване обществената осведоменост за малкия корморан чрез електронните медии и

местната и централна преса. Проблемът с опазването на малкия корморан и местообитанията му е засяган в медиите многократно и от СНЦ „Зелени Балкани” (Иванов и Муравеев 2002).

През годините различните заинтересовани страни за опазването на малкия корморан са способствали за реализирането на стотици публикации и предавания в електронни и печатни медии.

Освен информацията включена в специализирани интернет страници, в интернет е публикувана още информация под формата на снимки, видеоклипове, презентации и др. Голямото количество информация за вида красноречиво говори за положените усилия за популяризиране опазването на вида и местообитанията му.

iv. Методически пособия за намаляване конфликта на вида с рибовъдството

През 1998 г. БДЗП разработва и издава наръчник за опазване на малкия корморан и другите рибоядни птици чрез намаляване на конфликта между него и рибовъдните стопанства. В него подробно са разгледани различни аспекти на проблема и са описани конкретни начини за намаляване на щетите от рибоядни птици (Иванов и Муравеев 2002).

6.8. ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ МЕРКИ И МОНИТОРИНГ

След 1987 г. числеността на зимуващите в България малки корморани е проследявана ежегодно по време на Среднозимното преброяване на водолюбивите птици. За периода 1997–2001 г. данните по години, по влажни зони и за страната като цяло, са публикувани (Костадинова и Дерелиев 2001). Малкият корморан е преброяван при проведеното през 1991–1994 г. от Института по зоология при БАН системно проучване на влажните зони по Черноморието. Въз основа на тези данни и информация от други проучвания към 1997 г. са идентифицирани първите ОВМ от значение за малкия корморан.

През 1986 г. Пловдивският университет започва национално проучване на числеността на рибоядните птици, в това число – и на малкия корморан. В периода 1980–2000 г. редовен мониторинг на зимовищата в Южна България се извършва от специалисти на Пловдивския университет и СНЦ „Зелени Балкани”. Ежегодно се отчита числеността на зимуващите корморани по поречието на р. Марица и р. Тунджа. На всеки пет години се извършва отчет на числеността във всички подходящи водоеми за вида на територията на цялата страна в сътрудничество с Българска орнитологична централа (Николов *и кол.* 2000). В последствие тези данни стават основа за разработване на проект на план за действие за опазване на вида, който въпреки че е публикуван не бива официализиран.

От 1997 до 2002 г. системен мониторинг върху състоянието на вида на територията на влажните зони около гр. Бургас, езерата Шабла и Дуранкулак е реализиран от Българо-швейцарската програма за опазване на биоразнообразието (БШПОБ) и БДЗП. Данните от проведените проучвания и мониторингови схеми на вида и местообитанията му в района на Бургаските влажни зони са публикувани (Николов *и кол.* 2000; Иванов и Муравеев 2002; Dimitrov *et al.* 2005). След 2000 г. екипи на БДЗП и СНЦ „Зелени Балкани” провеждат ежегоден системен мониторинг на нощувката на малък корморан по течението на р. Марица до гр. Пловдив. През 2001–2002 г. BirdLife партньори от България, Гърция, Турция и Румъния реализират съвместен проект по изследване на разпространението и мониторинг на малкия корморан и заплахите за вида. На база на резултатите са набелязани общи трансгранични приоритети за опазването на малкия корморан. През 2005–2006 г. СДП „Балкани” реализират

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

проучване на гнездовите колонии по р. Дунав (проучени са 10 острова) и някои аспекти от динамиката в числеността на малкия корморан при нощувката на р. Марица до гр. Пловдив.

Данните от проведените проучвания и мониторингови схеми върху малкия корморан и местообитанията му в периода 1997–2007 г. стават основа за определяне на нови ОВМ от значение за вида и актуализиране на информацията за определените такива, към 2007 г. В следствие е осигурена законова защита на тези територии, чрез обявяването им за защитени зони от Натура 2000. Събраната информация става основа за обявяването на нови защитени територии и Рамсарски места от значение за вида, дава насоки при разработването на планове за управление на ЗТ и ЗЗ, в които видът се среща.

В периода 2008–2012 г. WWF реализират българо-румънска научна експедиция по крайбрежието на р. Дунав, за проучване и мониторинг на колонии на застрашени и приоритетни за опазване видове птици. В периода 2010–2013 г. БДЗП провежда целенасочен мониторинг на вида на територията на Бургаските влажни зони. Голяма част от данните за разпространението и числеността на вида, използвани за нуждите на настоящата разработка се основават на тези проучвания и мониторингови дейности.

6.9. ИЗПОЛЗВАНЕ И ОТНОШЕНИЕ НА ХОРАТА КЪМ ВИДА

Малкият корморан е твърде непопулярен вид сред хората. Наравно с големия корморан той има изключително лоша репутация, особено сред занимаващите се с рибовъдство, промишлен и спортен риболов. В резултат на това видът често е преследван и убиван. Същевременно, през периода след 1985 г. видът е един от обектите, представляващи интерес за бърдочинг туризма. Посещаващите България чуждестранни групи и индивидуални туристи целенасочено или по пътно търсят възможност да наблюдават малки корморани. Без съмнение, наличието на птици в даден район е важен ресурс за екотуризъм. Специално за рибарниците от присъствието на малкия корморан може да се извлече полза чрез привличането на чуждестранни туристи, с което макар и частично, да се компенсират щетите от птиците. Следва да се отбележи, че поради уязвимостта на колониите, в които гнезди малкия корморан, е недопустимо туристическо наблюдение в районите с гнезда, освен ако не е изградено специално укритие, с което птиците да са свикнали (Иванов и Муравеев 2002).

ЧАСТ 7. ЦЕЛ НА ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ

7.1. ГЛАВНА ЦЕЛ

Осигуряване на ефективна защита, опазване и възстановяване на гнездящите, зимуващите и мигриращи малки корморани в България, чрез прилагането на интегриран подход за опазване, възстановяване и поддържане на популацията на вида и ключовите му места и местообитания.

7.2. ВТОРОСТЕПЕННИ (ОПЕРАТИВНИ) ЦЕЛИ

- Осигуряване опазването, възстановяването, законовата защита и адекватното управление на ключовите места и местообитания на вида по време на гнездене, зимуване и миграция;
- Подобряване на гнездовия успех на вида, поддържане и възстановяване на гнезденето в гнездовите находища на вида по Черноморското крайбрежие и във вътрешността на страната;
- Ограничаване и предотвратяване на смъртността на вида на територията на страната;
- Ограничаване и свеждане до минимум на безпокойството на вида в ключовите за него места в България;
- Подобряване на научната база в страната за интегриран анализ, формиране и взимане на управленчески решения за опазване на вида и ключовите за него места и местообитания;
- Интегриране на целите на настоящия План в национални и регионални секторни стратегии, планове, програми, проекти и политики за територии, където се среща вида и такива за опазване на биологичното разнообразие;
- Координиране на работата и обмена на информация между заинтересованите институции и организации на национално и международно ниво за ефективно опазване на малкия корморан и ключовите за вида влажни зони;
- Оптимизиране и структуриране на процеса на планиране и прилагане на научно обосновани мерки за опазване и устойчиво управление на вида и местообитанията му;
- Допринасяне към повишаването на осведомеността и природозащитната култура на различните целеви групи относно биологията, екологията, разпространението, природозащитния статус и значението на вида, и изостряне на чувствителността на обществото към проблемите, свързани с опазването му.

ЧАСТ 8. НЕОБХОДИМИ ПРИРОДОЗАЩИТНИ ДЕЙСТВИЯ

Този раздел предоставя набора от приоритетни мерки и действия за опазване на вида и ключовите му места и местообитания, разработени въз основа на обобщената и анализирана информация за биологията, екологията, разпространението, числеността, заплахите и предприетите до момента природозащитни действия. Значението на набора от приоритетни мерки и дейности е оценен по отношение на важността и спешността за тяхното изпълнение, в съответствие с критерии посочени в Приложение 6.

8.1. ЗАКОНОДАТЕЛНИ МЕРКИ

- 8.1.1. Да се въведат изменения и допълнения в Закона за рибарството и аквакултурите за въвеждане на ограничения за стопански риболов в рамките на ключовите за вида влажни зони и особено в рамките на Бургаско езеро.**

Предвид факта, че ключови територии за вида по време на размножаване и зимуване като ез. Вая (Бургаско езеро) се използват за стопански риболов, безпокойството и удавянето в

рибарски мрежи на малки корморани може да се окаже силно лимитиращ фактор. В тази връзка е необходимо предприемането на конкретни мерки, насочени към въвеждане на ограничения за стопански риболов в ключовите за вида места.

Издаването на лицензи и практикуването на промишлен риболов в рамките на ключовите за вида места (влажни зони) са сред основните причини за безпокойство и пряко унищожаване на индивиди в резултат на попадането им в риболовни мрежи. Това са факторите, които имат определящо и лимитиращо влияние върху присъствието и преживяемостта на малкия корморан в рамките на ключовите за вида влажни зони.

Цел: Осигуряване на подходящи условия за изхранване на вида в ключови места и предотвратяване възможността за смъртност в резултат на удавяне в риболовни мрежи и други фактори с антропогенен характер.

Важност: Средна

Приоритет: Активна

Индикатори за успех: Въведени ограничения за стопански риболов в рамките на Бургаско езеро и другите влажни зони от съществено значение за вида.

8.1.2. Да се въведе промяна на чл. 66, ал. 4 от ППЗЛОД за индивидуалното ловуване на дивеч, като се коригира времето за лов – индивидуалния лов на водоплаващи птици се извършва само през деня – след изгрев на слънцето и преди залеза му.

При ловуване един час преди изгрев и един час след залез слънце, разпознаването на видовата принадлежност на голям брой защитени видове птици, сред които и малкия корморан, е практически невъзможно. Това води до незаконен отстрел на защитени, редки и застрашени видове птици.

Цел: Ограничаване на незаконния отстрел на малки корморани и други защитени и застрашени видове.

Важност: Средна

Приоритет: Незабавна

Индикатори за успех: Въведена промяна в чл. 66 от ППЗЛОД и въведени срокове за лов на водолубиви и водоплаващи птици, след изгрева и преди залеза на слънцето.

8.2. УПРАВЛЕНЧЕСКИ МЕРКИ И ПОЛИТИКИ

8.2.1. Да се интегрират мерките заложи в настоящия План в плановете за управление на ключовите места (ЗЗ и ЗТ) за вида, ЛУП, териториално устройствени плановете, стратегии за местно развитие, Националния план за опазване на биологичното разнообразие, и други релевантни национални политики и документи (програми, проекти и стратегии).

Цел: Осигуряване на адекватно финансиране на мерките заложи в плана и прилагане на интегриран и устойчив подход за опазване на ключовите за вида места и местообитания.

Важност: Висока

Приоритет: Активна / Постоянна

Индикатори за успех: Приоритетни дейности от настоящия План са интегрирани в Националния план за опазване на биологичното разнообразие, ОПРС Рибарство – Акваториологични мерки, други национални и регионални секторни планове, програми, проекти и политики, имащи отношение към опазването на ключовите за вида места и местообитания. Брой документи и политики в които са заложили мерки от настоящия план.

8.2.2. Да се създаде и да се осигури работата на междуведомствена работна група по прилагане на настоящия план, със Заповед на Министъра на околната среда и водите, включваща представители на МОСВ (ИАОС), МЗХ (ИАГ), ИАРА, БАН, ловни и природозащитни НПО.

Основната дейност на работната група да включва насърчаване на прилагането на Плана за действие, мониторинг и контрол върху изпълнението на Плана, ревизия на Плана, приемане на годишните отчети и изготвяне на годишни програми на базата на настоящия План за действие, включващи:

- Планиране на годишни мониторингови дейности, свързани с определяне и отчитане на основните популационни показатели и състоянието на местообитанията на вида;
- Планиране на годишните дейности за опазване и възстановяване на местообитанията;
- Планиране и реализиране на съвместни контролни проверки по прилагане на природозащитното законодателство;
- Срокове и отговорни институции за изготвяне изпълнение на годишната програма;
- Други приоритетни дейности.

Годишните програми трябва да гарантират изпълнението на настоящия План.

Възможно и препоръчително е създаването на междуведомствена работна група, която да отговаря за прилагането на одобрени планове за действие за повече от един вид. В случая е възможно тази работна група да следи и организира прилагането на планове за действие за водолубиви птици (малък корморан, тръноопашата потапница, белоока потапница, голям воден бик, къдроглав пеликан и др.).

Цел: Координиране на работата и обмен на информация между заинтересованите институции и организации на национално и международно ниво за ефективно опазване на малкия корморан.

Важност: Средна

Приоритет: Незабавна

Индикатори за успех: Създадена със заповед междуведомствена работна група. Организиране и проведени минимум 2 работни срещи годишно на междуведомствената работна група, в рамките на които са разработени и одобрени годишния план, разгледани и одобрени годишните отчети.

8.2.3. Да се осигури интегрирано управление на влажните зони, което да сведе до минимум отрицателното въздействие на различните форми на земеползване (селско стопанство, транспорт, туризъм и др.) върху вида.

Препоръчителното разработване на национална стратегия за опазване на влажните зони е изпълнено в известна степен от България чрез Националния план за приоритетни действия по опазване на най-значимите влажни зони в България (Националния план за приоритетни действия 1993). Поради изминалия значителен период, съпътстващите го съществени промени, както в страната, така и в състоянието на влажните зони и на биоразнообразието, е наложително

разработването (осъвременяването) на актуален Национален план за опазване на най-значимите влажни зони в България.

От съществено значение е обявяването и своевременното разработване на планове за управление на защитените зони, в които видът се среща. За успешното управление и финансиране на защитените зони от ключово значение са ефективното моделиране и прилагане на набора от мерки по Програма за развитие на селските райони 2004–2020, Програма за морско дело и рибарство (ПМДР) 2014–2020, Оперативна програма „Околна среда” 2014–2020 и др.

От изключително значение е осигуряването на ефективното прилагане на разработените и одобрени Планове за управление на влажни зони от значение за вида, както и актуализирането на тези от тях, които изтичат или са изтекли към 2013 г.

Цел: Постигане на интегрирано управление на влажните зони в национален мащаб, отчитащо и опазването на редките видове и техните местообитания, и интегриране целите на настоящия План в национални и регионални секторни стратегии, планове, програми, проекти и политики за територии, където се среща вида и такива за опазване на биологичното разнообразие.

Важност: Ключова

Приоритет: Активна / Постоянна

Индикатор: Разработен, приет и се прилага национален план за опазване на най-значимите влажни зони в България. Програма за морско дело и рибарство 2014–2020 и останалите целеви оперативни програми съдържат приоритетни мерки и дейности способстващи опазването на вида или местообитанията му. Брой прилагани и актуализирани планове за управление на влажни зони от ключово значение за вида.

8.2.4. Да се разработи национална стратегия и план за действие за намаляване на щетите от рибоядните птици в рибовъдните стопанства.

Необходимо е изготвянето на национален документ, който да разгледа всички аспекти на проблема с рибоядните птици и рибното стопанство и да набележи комплексни мерки за намаляване на конфликта. В разработването на този документ следва да участват представители на всички заинтересовани страни, включително представители на ИАРА, МОСВ, НПО, застрахователни агенции и т.н. Наложително е да се набележат както конкретните начини, така и източниците на средствата и отговорните субекти за изпълнение на всяка от планираните дейности.

Цел: Ограничаване на безпокойството и директното избиване на вида, посредством минимизиране на щетите от рибоядните птици и намаляване на конфликта с рибовъдните стопанства

Важност: Средна

Приоритет: Дългосрочна

Индикатор: Разработен, утвърден и се прилага национален документ за намаляване на проблема с щетите от рибоядните птици.

8.3. ПРЯКО ОПАЗВАНЕ НА ВИДА И МЕСТООБИТАНИЯТА МУ

А. ПРЯКО ОПАЗВАНЕ НА ВИДА

8.3.1. Да се ограничи безпокойството на вида по време на гнездене чрез въвеждане на временни или постоянни забрани за риболов и др. стопански дейности, в участъци от влажните зони, където видът се размножава редовно – създаване на зони за спокойствие.

Безпокойството е фактор, за който е установено значително отрицателно въздействие върху популациите (прекомерни енергийни загуби, увеличен стрес, който води до намалена преживяемост на индивидите, намален достъп до част от местообитания и хранителни ресурси и др.). В комбинация с влошени и фрагментирани местообитания и ниска численост, факторите на безпокойство могат да доведат до изчезване на вида като гнездящ, ако не бъдат предприети конкретни мерки за превенция.

Необходимо е посредством планове за управление на защитените зони или чрез заповеди на министъра на околната среда и водите и министъра на земеделието и храните (Изпълнителния директор на ИАГ), да се въведат временни, а при необходимост и постоянни забрани за риболов (стопански и спортен) и др. стопански дейности в местата, където видът се размножава. При необходимост забраната да бъде въведена и за места на струпване на вида по време на зимуване, но при прилагане на мярката следва да се оценят и намалят рисковете от възникване на конфликт с риболовци и др. заинтересовани страни.

Цел: Подобряване на гнездовия успех на вида, ограничаване на безпокойството и смъртността на вида в резултат от действието на фактори с антропогенен характер.

Важност: Значителна

Приоритет: Незабавна / Постоянна

Индикатор: Случаите на безпокойство на вида са ограничени с мин. 70%, като за източник на информация се използват резултатите от проведени проучвания и мониторингова схема за наличието и въздействието на случаи на безпокойство върху вида. Повишен гнездови успех на вида.

8.3.2. Да се организират и провеждат периодични, съвместни контролни проверки между представители на МОСВ, ИАГ, ИАРА и НПО за превенция на браконьерството и прилагане на природозащитното законодателство в места от ключово значение за вида - гнездовища и територии поддържащи над 500 екз. по време на зимуване).

Цел: Ограничаване и прекратяване браконьерството и безпокойството на вида и подобряване на координацията между институциите в тази насока.

Важност: Значителна

Приоритет: Незабавна / Постоянна

Индикатори за успех: Брой проведени съвместни контролни проверки през размножителния период и зимуването на вида, в обхвата на ключови за вида места. Брой (не) заловени и санкционирани нарушители.

8.3.3. Да се създадат, да се обучат и да се осигури активно действие на местни групи от доброволни поддръжници за мониторинг и превенция срещу браконьерството и безпокойството на вида.

Мярката е насочена към идентифициране, организиране, обучение и работа на групи от доброволни поддръжници, които да следят за незаконни действия и безпокойство на вида в рамките на местата за размножаване и струпване на вида при зимуване (нощувки). При установяване на незаконни действия доброволните сътрудници подават сигнали до отговорните за контрола институции. Необходимо е обучението да включва основни аспекти от ЗБР, ЗЗТ, ЗЛОД и режими, разписани в заповедите за обявяване на защитените територии и защитените зони, където видът се среща. Присъствието на наблюдаващи малките корморани доброволци в местата на струпване на птиците би могло да повиши чувството за самоконтрол у ловците и да изиграе съдържаща роля по отношение отстрела и безпокойството на защитени птици. Разговори на място и разясняване на природозащитния статус на вида също биха допринесли за предотвратяване отстрела и безпокойството му.

Цел: Ограничаване и прекратяване на браконьерството и безпокойството на вида по време на лов, риболов и др. рекреационни и стопански дейности. Повишаване на гнездовия успех на вида.

Важност: Висока

Приоритет: Активна/Постоянна

Индикатори за успех: Съотношение между броя на установените и пресечени случаи на браконьерство и безпокойство, след сигнали от доброволни поддръжници. Повишен гнездови успех и заети трайно нови гнездови територии.

В. ПРЯКО ОПАЗВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ ЗА ВИДА МЕСТА И МЕСТООБИТАНИЯ

8.3.4. Да се осигури ефективна защита на ключови за вида места и местообитания чрез включването им в мрежата от защитени територии, разширяване границите на съществуващи такива и оптимизиране на режимите на защита.

По отношение включването на ключови места и местообитания на малкия корморан в мрежата от защитени територии и особено защитени зони през последните години се наблюдава съществен напредък. За окончателното и успешно прилагане на тази мярка и постигане на пълна защита на ключовите за вида места и местообитания е необходимо:

- От първостепенен приоритет е включването на смесената чаплова колония по поречието на р. Арда, в границите на гр. Кърджали в мрежата от защитени територии. В рамките на колонията в периода 2006–2012 г. се формира трайно гнездовище на вида, като през 2012 г. числеността на гнездящите малки корморани е 30 двойки. Територията отговаря на критериите за обявяването ѝ за защитена местност.
- Включване на ключови за вида участъци на ез. Вая (канала свързващ езерото с морето; тръстиковите масиви в южната част, до колелото за кв. Меден Рудник) и Комлушката низина, в мрежата от защитени територии, посредством разширяване границите на ЗМ „Вая” и ЗМ „Пода” или обявяване на нови ЗМ. Тези места поддържат нощувки на вида с висока численост.
- Обявяване на предложените преди 2002 г. за защита значими за вида територии, в това число влажните зони яз. „Овчарица” и яз. „Розов кладенец”.
- Включване в мрежата от ЗТ, ключови райони за вида по време на зимуване по поречието на р. Тунджа, в това число рибарници и карьерни езера в района на гр. Ямбол и др.
- Разширяване на площта на ЗМ „Нощувка на малък корморан – Пловдив”, чрез включване на разливите на р. Марица разположени в западна посока от нощувката до устието на р. Въча.

Този район е от ключово значение за изхранване и почивка на струпващите се в голяма численост (над 6 600 екз.) в района малки корморани.

- Ревизия на режимите и забраните разписани в заповедите за обявяване на ЗМ в обхвата на които видът се среща, оценка на тяхната ефективност и оптимизирането им, при доказана необходимост.

Цел: Осигуряване на опазването и законовата защита на ключовите места и местообитания на вида и подобряване на природозащитният им статус. Подобряване на гнездовия успех на вида и възстановяване на гнезденето на вида по Черноморското крайбрежие и във вътрешността на страната.

Важност: Значителна

Приоритет: Краткосрочна / Активна

Индикатор за успех: В периода от 5 години след приемането на плана са обявени или включени в обхвата на ЗТ мин. 4 от ключовите участъци за вида, в това число смесената чаплова колония по поречието на р. Арда, участъци от Бургаското езеро, Комлушка низина и ключови територии по поречието на р. Тунджа и р. Марица.

8.3.5. Приоритетно да се изготвят интегрирани планове за управление на защитени зони от ключово значение за вида.

От най-съществено значение за опазването на ключови местообитания на вида са ЗЗ „Сребърна”, ЗЗ „Свищовско – Беленска низина”, ЗЗ „Остров Пожарево”, ЗЗ „Остров Ибиша”, ЗЗ „Комплекс Беленски острови”, ЗЗ „Залив Ченгене скеле”, ЗЗ „Язовир Конуш”, ЗЗ „Комплекс Калимок”, ЗЗ „Марица – Пловдив” и ЗЗ „Бургаско езеро”. От ключово значение за ефективното опазване на вида е планираните мерки за управление да се базират на резултати от целенасочени научни проучвания върху биологията и екологията на малкия корморан и другите видове предмет на опазване в зоните. Важен аспект в това отношение е оценка на изпълнението на съществуващите планове за управление на ЗТ и обективна научна оценка на съществуващите заплахи. От определящо значение за ефективното разработване и прилагане на плановете в частта им касаеща опазването на малкия корморан е ефективното определяне на референтни стойности за благоприятен природозащитен статус на вида.

Цел: Осигуряване опазването и законовата защита на ключовите места и местообитания на вида и ефективно финансиране на дейностите в тази насока.

Важност: Висока

Приоритет: Постоянна

Индикатор за успех: 5 години след одобряването на плана са разработени, или е започната процедура за разработване на мин. 6 плана за управление на защитени зони от ключово значение за вида.

8.3.6. Да се осигури интегриране на програмите от мерки и дейности за опазване на вида и местообитанията му, залегнали в плановете за управление на защитените зони, в устройствените планове, в планове за управление на речните басейни, в областните планове за развитие на горските територии, в горскостопанските в планове, програми и проекти, в националните и регионалните програми, разработвани по реда на други закони.

Мярката следва да включва дейности, насочени към проследяване на процеса на инициране и разработване на планове, националните и регионалните програми, разработвани по реда на други закони, към изготвяне на анализи и аргументирани становища за включване на набор от мерки за опазване на вида и местообитанията му, заложи в плановете за управление на ЗЗ, както и проследяване степента на отразяване на предложените мерки, тяхното ефективно изпълнение и ефекта от тяхното реализиране.

Цел: Интегриране на целите на настоящия План в национални и регионални секторни стратегии, планове, програми, проекти и политики за територии, където се срещат вида и такива за опазване на биологичното разнообразие.

Важност: Висока

Приоритет: Активна / Постоянна

Индикатор за успех: Приоритетни мерки за опазване на вида и местообитанията му, заложи в плановете за управление на защитените зони, са интегрирани във всички документи, имащи отношение към опазването, управлението и ползването ресурсите на територията.

8.3.7. Да се осигури поддържане в оптимално състояние на растителността в гнездовите и други ключови места за малкия корморан.

В някои ключови за вида места е необходимо косене на определени участъци от тръстиковите масиви и натрупване на тръстиката по начин, който да благоприятства гнезденето на малкия корморан (ЗМ „Пода”, ЗЗ „Ченгене скеле” и ез. Вая, както и залива Узунгерен при Бургас, Дуранкулашкото и Шабленското езера и др.). След съответна преценка аналогични действия, свързани със засаждането на подходящи дървета, могат да се предприемат и в някои от гнездовищата по поречието на р. Дунав и във вътрешността на страната. Особено приоритетно е възстановяването на крайречните и островни гори по поречието на р. Марица, ПР „Сребърна”, ЗЗ „Язовир Конуш”, ЗЗ „Злато поле”, в територията на гнездене по поречието на р. Арда и др. Ключовите територии следва да бъдат внимателно следени (включително през зимата) за предотвратяване изсичането на важни за вида дървета. В случаите, когато това е възможно, да се забрани сечта около колониите и местата на нощуване на малки корморани. Да се прекрати унищожаването на естествените и полуестествени гори и постепенно да се възстановяват полуестествените заливни гори чрез залесяване с местни дървесни видове.

Цел: Поддържане, възстановяване и адекватно управление на ключовите места и местообитания на вида по време на гнездене, зимуване и миграция. Подобряване на гнездовия успех на вида, поддържане и възстановяване на гнезденето в гнездовите находища.

Важност: Ключова

Приоритет: Постоянна / Активна

Индикатор за успех на мярката: Видът запазва, увеличава или възстановява гнездовите си колонии и нощувките си.

8.3.8. Да се поддържа оптимален воден режим на обитаваните от малкия корморан влажни зони.

От ключово значение за успешното гнездене на вида е запазването и поддържането на оптимален воден режим на ПР „Сребърна”, влажните зони в района на ЗМ „Калимок – Бръшлен” (особено рибарници Калимок), блатото Кайкуша, рибарници Орсоя, както и опазването на водите им от замърсяване. От съществено значение е възстановяването на

страничните канали покрай р. Лом и рибарници Мечка. Препоръчително е при разработването и прилагането на плановете за управление на останалите защитени влажни зони да се предвиди мониторинг и контрол върху промените в хидрологичния режим, както и да се опазват или създават нови подходящи за храненето на вида плитки места. Това следва да се има предвид и при възстановяването на влажните зони. Необходимо е запазване на важните за вида територии от пресушаване, коригиране на коритата, нарушаване на хидрологичния режим, замърсяване и други нанасящи вреди дейности. Приоритетно е опазването на заливните гори и старите корита на реките.

Цел: Поддържане, възстановяване и адекватното управление на ключовите места и местообитания на вида по време на гнездене, зимуване и миграция. Подобряване на гнездовия успех на вида, поддържане и възстановяване на гнезденето в гнездовите находища.

Важност: Ключова

Приоритет: Постоянна / Активна

Индикатор за успех на мярката: Видът запазва, увеличава или възстановява гнездовите си колонии и нощувките си.

8.3.9. Да се възстановят условията в увредените влажни зони, значими за малкия корморан.

От критично значение е възстановяване екологичните функции на силно увредените и практически нефункциониращи ЗЗ „Рибарници Мечка”, ЗЗ „Рибарници Пловдив”, ЗЗ „Рибарници Орсоя”. Наложително е час по-скорошното възстановяване на благоприятните за малкия корморан условия в заливните гори на о. Вардим, Гарванското блато, Островското блато и някои други влажни зони по Дунавското крайбрежие, включително участъци от старите корита на вливащите се в р. Дунав реки. Подобни мерки са крайно наложителни и за някои влажни зони по Черноморското крайбрежие и по-специално – влажните зони северно от ез. Вая, блатото в ЗМ „Ченгене скеле”, приустийните части на реките Караагач, Дяволска и др.

Цел: Поддържане, възстановяване и адекватно управление на ключовите места и местообитания на вида по време на гнездене, зимуване и миграция. Подобряване на гнездовия успех на вида, поддържане и възстановяване на гнезденето в гнездовите находища.

Важност: Ключова

Приоритет: Постоянна / Активна

Индикатор за успех на мярката: Възстановени бившите колонии, възникнали нови колонии, посочените места се използват успешно от птиците и през зимата.

8.3.10. Да се осигури прилагането на схеми за отклоняване на кормораните от стопански ценните басейни в рибовъдните стопанства, включени в Натура 2000 и привличането на птиците към алтернативни басейни.

За намаляване на конфликта между малкия корморан и риборазвъждането е необходимо предприемането на комплексни действия на територията на рибовъдните стопанства, включени в Натура 2000, които да направят невъзможно или да ограничат ловуването на птиците в производствените басейни, като същевременно се оставят на разположение на птиците алтернативни басейни, които да осигуряват условия за тяхното нормално съществуване.

Цел: Ограничаване и предотвратяване на смъртността на вида на територията на страната. Ограничаване и свеждане до минимум на безпокойството на вида в ключовите за него места в България.

Важност: Висока

Приоритет: Постоянна / Активна

Индикатор за успех на мярката: Брой рибовъдни стопанства, включени в Натура 2000, на територията на които са осигурени алтернативни басейни и в тях се поддържа минимум от условия за нормалното съществуване на вида. Брой констатирани или неконстатирани случаи на отстреляни на екземпляри от вида на територията на рибовъдни стопанства включени в Натура 2000.

8.4. ИЗСЛЕДВАНИЯ И МОНИТОРИНГ НА ВИДА И МЕСТООБИТАНИЯТА МУ

8.4.1. Да се провеждат целенасочено изследване и мониторинг върху разпространението на малкия корморан в известни, исторически и потенциални находища на територията на страната.

Анализът на наблюденията на вида през годините показва, че малкият корморан променя често местата за гнездене и нощуване по време на зимуване. Макар към настоящия момент основните места за гнездене и зимуване на вида да са известни, е необходимо системно проследяване на ситуацията в колкото се може повече водоеми, които предлагат подходящи условия за гнезденето на вида и места за нощуване по време на зимуване. В тази връзка проучването следва да включва два основни аспекта:

- Проучване на територии, които поддържат подходящи условия (местообитания, наличие на чаплови колонии и др.) за гнездене на вида на територията на страната, където присъствието/отсъствието на вида не е потвърждавано през последните 5 години или не е доказано, но местообитанията са подходящи.
- Проучване на местата, които поддържат подходящи условия (тръстикови масиви, островни образувания с подходяща дървесна растителност, крайречни гори и др.) за формиране на нощувки на територията на страната, където присъствието/отсъствието на вида не е потвърждавано през последните 5 години или не е доказано, но местообитанията са подходящи.

Цел: Създаване на научна основа за интегриран анализ и вземане на управленчески решения за опазване популациите на вида и ключовите му места и местообитания.

Важност: Средна

Приоритет: Постоянна

Индикатор за успех: Публикувани минимум две научни статии на 5 години, с резултатите от проведените проучвания и мониторингови схеми.

8.4.2. Да се проведат изследвания, свързани с произхода, дисперсията и зимните придвижвания на срещащите се в страната птици.

Тази сфера на изследване е от изключително значение за прогнозирането жизнеността на отделни популации и причините за флукуации в броя на птиците, обитаващи страната. Усилията в тази област на изследване следва да бъдат насочени в следните основни направления:

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

- Установяване на произхода и интензитета на обмен на индивиди между отделните биогеографски популации, чрез молекулярни методи (ДНК паспортизация).
- Установяване на дисперсията и зимните придвижвания на обитаващите страната индивиди, чрез дистанционно (сателитно) проследяване, което ще осигури и възможност за проследяване на миграционните навици и пътища на придвижване на вида.

Цел: Да се създаде научна основа за интегриран анализ и вземане на управленски решения за опазване популациите на вида и ключовите му места и местообитания.

Важност: Средна

Приоритет: Дългосрочна

Индикатор за успех: Публикувана минимум една научна статия, с резултатите от проведено проучване.

8.4.3. Да се проведат екологични проучвания, в това число изследване и оценка на качествените и количествени показатели на местообитанието на вида в страната, бюджет на времето, влияние на безпокойството, хранителни навици (в това число диета) и др.

Ефективното опазване на малкия корморан и ключовите за вида места и местообитания, е невъзможно без проследяването на общото екологично състояние на гнездовищата и местата на зимуване и миграция на малките корморани. Проучването и извършването на мониторинг на гнездовищата и местата на зимуване следва да включва проследяване на степента на ненарушеност на общото екологично състояние. Обект на внимание трябва да бъде състоянието на важните за вида дървета, тръстика и друга крайбрежна растителност. В някои случаи дърветата могат да изсъхнат по естествени причини (засушаване, екскременти на други водолюбива птици и т.н.). Особено внимание трябва да се обърне на антропогенното натоварване, включително ползването на ресурси, ловната преса и другите заплахи и отрицателно действащи фактори, влияещи върху малкия корморан през периодите на гнездене, зимуване и миграция. В тази връзка ключов аспект от екологичното проучване е изследване влиянието на интензивността и ефекта от лова (включително браконьерство и безпокойство), риболова (браконьерство, безпокойство, попадане в риболовни мрежи на индивиди и др.) и използването на водоплаващи средства, върху присъствието и числеността на малкия корморан. Важен аспект от проучването е изследване на „бюджет“ на времето, хранителната диета на вида, идентифициране на ключови места за хранене и др.

Цел: Създаване на научна основа за интегриран анализ и вземане на управленчески решения за опазване популациите на вида и ключовите му места и местообитания.

Важност: Ключова

Приоритет: Дългосрочна

Индикатор за успех: Публикувани минимум две научни статии по темата за период от 5 години.

8.4.4. Да се провежда мониторинг на водните нива и на качеството на водата в ключовите за вида водоеми и въз основа на информацията от проведения мониторинг да се оцени ефекта от начина на стопанисване на влажните зони върху малкия корморан.

Начинът на стопанисване на влажните зони е основен инструмент за ефективното опазване на вида и местообитанията му. Въпреки значението на този аспект, в страната ни липсва оценка

на ефекта на начина на стопанисване на влажните зони върху вида. Усилията в това направление на изследване следва да бъдат насочени в следните аспекти:

- Мониторинг и оценка на качествените и количествени параметри на вида във влажни зони, които обитава;
- Мониторинг и оценка на хидрологията (в това число водните нива), влиянието на замърсяванията, на стопанските практики и на други социално-икономически фактори върху малкия корморан в ключовите за вида места.

Оценката на хидрологичните особености на обитаваните от вида влажни зони, на произхода и въздействието на химическите и други замърсявания, както и на други застрашаващи вида фактори е необходимо за ефективно опазване на вида. Регионалните структури на МОСВ, извършват пробо вземания за националната система за мониторинг на водите, които се обобщават в Изпълнителната агенция по околната среда. Тези данни следва да бъдат използвани при бъдещи комплексни изследвания на състоянието на ключовите за вида влажни зони.

Цел: Създаване на научна основа за интегриран анализ и вземане на управленчески решения за опазване популациите на вида и ключовите му места и местообитания.

Важност: Висока

Приоритет: Постоянна

Индикатор за успех: Публикувана минимум една научна статия по темата за период от 5 години.

8.4.5. Да се изследват междувидовите отношения на малкия корморан.

Поради зависимостта на гнезденето на малкия корморан от чапли и други водолюбивы птици, наложително е изследване на неговите взаимоотношения с останалите колониално-гнездящи птици, структурата на колониите, поведението и взаимоотношенията на птиците и т.н.

Цел: Създаване на научна основа за интегриран анализ и вземане на управленчески решения за опазване популациите на вида и ключовите му места и местообитания. Установяване на закономерностите в междувидовите отношения на малкия корморан и елементите, от които зависи успешното му гнездене в смесените колонии.

Важност: Ниска

Приоритет: Дългосрочна

Индикатор за успех: Публикувана минимум една научна статия по темата за период от 10 години.

8.4.6. Да се актуализира ежегодно информацията за разпространението и числеността на вида по време на гнездене, зимуване и миграция в НСМБР.

Мярката включва провеждане на мониторинг върху разпространението и числеността на вида в рамките на известните находища по време на гнездене и зимуване, и интегриране на събраната информация в Националната база данни към НСМБР. Предвид това събраните данни от мониторинговите дейности следва да се изпращат в ИАОС за отразяване в информационната система към НСМБР.

Цел: Създаване на научна основа за интегриран анализ и вземане на управленчески решения за опазване популациите на вида и ключовите му места и местообитания, и оптимизиране на процеса на планиране и прилагане на мерки за опазване и устойчиво управление на вида на база научнодостоверни данни.

Важност: Висока

Приоритет: Постоянна

Индикатор за успех: Ежегодно актуализирана база данни към НСМБР с цялата налична информация за вида. Всички заинтересовани страни предоставят и ползват информация от базата данни към НСМБР.

8.5. МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

8.5.1. Да се осигури обмен на информация и да се координират дейностите по опазване на малкия корморан с международни институции и организации, работещи за опазването на вида.

Цел: Координиране на работата и обмен на информация между заинтересованите институции и организации на международно ниво, за ефективно опазване на малкия корморан в целия ареал на разпространението му.

Важност: Средна

Приоритет: Постоянна

Индикатор за успех: Взето участие с публикации, постери, презентации и др. в минимум пет значими срещи за опазване на вида или други видове водолубиви птици в международен мащаб. Информация и заложили приоритети за опазване на вида в България, интегрирани в международни документи касаещи опазването му.

8.5.2. Да се реализира трансгранично сътрудничество за прилагане на съвместни дейности по опазване на малкия корморан и ключовите за вида места и местообитания.

Цел: Прилагане на координирани и приоритетни общи действия между заинтересованите институции и организации в трансграничен план за ефективно опазване на малкия корморан и ключовите за вида места и местообитания.

Важност: Значителна

Приоритет: Активна

Индикатор за успех: Осъществени съвместни дейности и минимум два проекта за опазване на вида и местообитанията му в рамките на 10-годишния период на изпълнение на плана.

8.6. ПОВИШАВАНЕ НА ОСВЕДОМЕНОСТТА, ПРИРОДОЗАЩИТНАТА КУЛТУРА И УМЕНИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ВИДА

8.6.1. Да се оптимизира и да се развие мрежата от организации, експерти и групи от доброволни поддръжници, работещи за опазването и проучването на малкия корморан и местообитанията му.

Цел: Прилагане на координирани и приоритетни общи действия между заинтересованите институции, организации, експерти и доброволни сътрудници за ефективно опазване на малкия корморан и местообитанията му.

Важност: Висока

Приоритет: Активна / Постоянна

Индикатор за успех: Степен на изпълнение на заложените в плана за действие приоритетни мерки. Брой осъществени съвместни дейности и брой хора, взели участие в опазването на вида.

8.6.2. Да се осъществи активно представяне на малкия корморан като емблематичен вид за насърчаване опазването на влажните зони.

Независимо от значителните резултати в тази насока, налице е необходимост от по-цялостно, по-продължително във времето и по-систематично използване на вида като символ за опазването на влажните зони в България.

Цел: Повишаване на осведомеността и природозащитната култура на различните целеви групи относно биологията, екологията, разпространението, природозащитния статус и значението на вида и изостряне на чувствителността на обществото към проблемите, свързани с опазването му.

Важност: Средна

Приоритет: Активна/Постоянна

Индикатор за успех: Реализирани минимум два проекта за период от 8 години, насочени към опазване на влажни зони, които включват компоненти свързани с представянето на вида като емблематичен за опазването на влажните зони.

8.6.3. Да се осъществи широка информационно-образователна програма за опазването на малкия корморан и ключовите за вида места в България.

За нуждите на опазване на вида е налице необходимост от системна и целево ориентирана работа по повишаване на капацитета и информираността на ловци, риболовци, земеделски стопани, арендатори и собственици на рибовъдни стопанства, на служителите от органите за регионално планиране. Програмата трябва да включва специално насочени към целевите групи информационни материали, беседи, образователни мултимедийни презентации, както и сключване на рамкови споразумения за опазване на вида.

Цел: Повишаване на осведомеността и природозащитната култура на различните целеви групи относно биологията, екологията, разпространението, природозащитния статус и значението на вида, и изостряне на чувствителността на обществото към проблемите, свързани с опазването му.

Важност: Висока

Приоритет: Активна / Постоянна

Индикатор за успех: Резултатите от проведено анкетно проучване сочат, че минимум 20% от обществеността около ключовите за вида влажни зони и посочените целеви групи са информирани за необходимостта от опазване на вида. Брой подписани рамкови споразумения за опазване на вида с ловните организации, арендатори и собственици на рибовъдни стопанства и органите за регионално планиране.

8.6.4. Да се разработят, отпечатат и разпространят брошури, плакати, стикери, да се публикуват популярни статии и др. информационни материали за популяризиране опазването на вида пред различните целеви групи.

Цел: Повишаване на осведомеността и природозащитната култура на различните целеви групи относно биологията, екологията, разпространението, природозащитния статус и значението на вида, и изостряне на чувствителността на общественото към проблемите, свързани с опазването му.

Важност: Средна

Приоритет: Активна / Постоянна

Индикатори за успех: Отпечатани и разпространени информационни материали - минимум два плаката с общ тираж 8 000 бр., минимум три стикера с общ тираж 15 000 бр., минимум три брошури с общ тираж 9 000 бр. Публикувани минимум две популярни статии годишно в специализирани издания за ловци, риболовци и природолюбители.

8.6.5. Да се поддържат и актуализират интернет страници за опазване на малкия корморан, ключовите за вида места и местообитания, съдържащи богата информационно-образователна база от данни.

Цел: Повишаване на осведомеността и природозащитната култура на различните целеви групи относно биологията, екологията, разпространението, природозащитния статус и значението на вида, и изостряне на чувствителността на общественото към проблемите, свързани с опазването му в глобален аспект.

Важност: Ниска

Приоритет: Активна / Постоянна

Индикатори за успех: Поддържани и периодично обновявани с нова информация на интернет страници за вида и местообитанията му, при средна посещаемост на страниците от около 6 000 посещения годишно.

8.6.6. Да се разработят туристически продукти и услуги, насочени към популяризиране на вида и към представяне на необходимостта от неговото опазване.

Чрез разработването на туристически продукти и услуги се цели освен популяризирането и опазването на вида и представянето на устойчив модел за финансови приходи свързани с опазването и устойчивото ползване на биологичното разнообразие.

Цел: Повишаване на осведомеността и природозащитната култура на различните целеви групи относно биологията, екологията, разпространението, природозащитния статус и значението на

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

вида, и изостряне на чувствителността на обществото към проблемите, свързани с опазването му.

Важност: Ниска

Приоритет: Активна / Дългосрочна

Индикатори за успех: Разработени и активно представяни туристически продукти и услуги.

8.6.7. Да се осъществят информационни и образователни дейности с представители на местните общности около ключовите за вида места за гнездене и зимуване.

В селищата около значимите за малкия корморан места следва да се организират добре планирани дейности, насочени към осведомяване за ценността на тези места за птиците, високата им уязвимост и важността от опазването им. Вниманието следва да бъде насочено предимно към подрастващите, но и към други рискови за малкия корморан целеви групи (ловци, рибари, пастири на селскостопански животни, дървари и др.). Желателно е въвличането на такива хора в дейности по охрана на местата, подобряване на условията в тях, организирането на местни празници, медийни прояви и т.н.

Цел: Повишаване познанията за вида и намаляване на случаите на гибел и безпокойство на птиците. Повишаване на осведомеността и природозащитната култура на различните целеви групи относно биологията, екологията, разпространението, природозащитния статус и значението на вида, и изостряне чувствителността на обществото към проблемите, свързани с опазването му.

Важност: Висока

Приоритет: Активна / Постоянна

Индикатор за успех: Случаите на унищожаване или безпокойство на малки корморани са сведени до минимум.

8.6.8. Да се развиват професионалните умения на представителите на държавни и общински институции, НПО, бизнес и др., натоварени с управлението и опазването на местата от ключово значение за малкия корморан.

Наложително е обучаване на управителите на защитени територии, служители и доброволни сътрудници на НПО и всички, свързани с опазването на малкия корморан и местообитанията му, на принципите и практиките на съвременната природозащита. Това може да става чрез специални семинари, курсове и практически действия в защитени територии с по-голям опит в опазването на вида.

Цел: Повишаване ефективността на опазването на вида и местообитанията му.

Важност: Средна

Приоритет: Активна / Постоянна

Индикатор за успех: Брой проведени обучения на целевите групи.

ЧАСТ 9. МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА НА ПЛАНА

Мониторингът представлява процес на непрекъснато проследяване (събиране, обработване, анализ и оценка на подбрана информация за предвидените дейности) в хода на изпълнението на настоящия план. Оценката включва отчитане на степента, в която той е постигнал заложените цели (оценка на ефективността на плана).

Изпълняват се с цел определяне възможностите на плана да изпълни дейностите, да постигне планираните цели и да осигури желаното въздействие. Мониторингът и оценката помагат в процеса на вземане на решения за нуждата от колективни мерки, изменения и адаптиране или актуализиране на плана, промяна на основния подход на плана или дори неговото прекратяване. Необходими са за отчетността и за целите на координацията за изпълнение на плана в краткосрочен и дългосрочен план.

Системата за мониторинг на настоящия план е разработена на база:

1. Идентифициране на областите на наблюдение на резултатите и продуктите

Областите на наблюдение в настоящия документ обхващат действията и аспектите, които са ключови за постигането на основната цел и подцелите на Плана.

2. Идентифициране на основни въпроси и критерии/променливи

За всяка област на наблюдение са определени критерии/променливи за мониторинг. Този процес е улеснен чрез формулирането на основни въпроси, посочващи елементите с най-съществено значение за плана.

3. Определяне на индикатори и норми/стандарти.

Индикаторите в настоящия план са пряко наблюдаеми елементи, които спомагат за установяване на разликите в статуса на даден феномен, в качествено или количествено отношение, в рамките на определен период от време. Индикаторите измерват явленията, които са пряко или косвено свързани с областта на наблюдение и със съответния основен въпрос/критерий. Извън матрицата за мониторинг и оценка, всяка една от заложените мерки в настоящия план съдържа индикатори за измерване на успеха от прилагане на мерките.

4. Критерии за оценка и подбор на показателите.

Използваните критерии за избор на индикатори са: надеждност, уместност, чувствителност и целесъобразност.

5. Честота на наблюденията.

Координацията при изпълнението на настоящия план е основен елемент за постигане на заложените цели. За нейното постигане е необходимо:

- 5.1. Да се проведат минимум две годишни срещи на работната група, изпълняваща дейностите по плана;
- 5.2. Да се изготвят и представят подробни годишни планове и годишни доклади (дейности и финанси) за прилагането на плана;
- 5.3. След приемането на плана на петата година от неговото изпълнение да се проведе цялостен анализ и оценка на степента на постигане на заложените цели и актуализиране на плана въз основа на попълнените пропуски в наличната информация.

Таблица 1. Матрица за мониторинг и оценка изпълнението на План за действие за опазване на малкия корморан в България (2014–2023 г.)

No	Обект	Област на наблюдение	Основен въпрос	Променлива / Критерии	Индикатор	Стандарт
Основна цел						
1	Да осигури ефективна защита, опазване и възстановяване на гнездящите, зимуващите и мигриращи малки корморани в България, чрез прилагането на интегриран подход за опазване, възстановяване и поддържане на популацията на вида и ключовите му места и местообитания	Референтни стойности за БПС / численост на вида	Постигнато ли е БПС на вида? Какви са тенденциите в числеността на гнездящите и зимуващи екземпляри от вида?	БПС на вида. Численост на гнездящите и зимуващи малки корморани	Постигнати референтни стойности (качествени и количествени) за БПС на вида	Референтни количествени и качествени параметри за БПС, изведени въз основа на целенасочени проучвания, анализи и оценки
		Структура и качество на местообитанията на вида	Какви са тенденциите в разпространението на вида?	Разпространение на вида	Запазване на вида в съществуващите му находища и заети нови територии	Видът продължава да обитава всички известните места и заема нови такива
		Промяна ли се и как структурата (фрагментация) и качеството на местообитанията на вида?	Количествени и качествени характеристики на местообитанията	Резултати от проучване на фрагментация и качеството на местообитанията на вида. Резултати от оценка на ефекта от начина на стопанисване на влажните зони върху малкия корморан	Референтни хабитатни показатели изведени въз основа на целенасочено проучване сочат липса на фрагментация и понижаване качеството на местообитанията. Всички влажни зони от ключово значение за вида имат планове за управление, които се прилагат ефективно	
		Процес по прилагане на мерки и политики за опазване на вида и местообитанията му на регионално и национално ниво	Прилагат ли се интегрирано мерките за опазване на вида и местообитанията му на регионално и национално ниво?	Интегрирано прилагане на мерки и политики	Процес на интегриране на предвидените мерки по плана в национални и регионални секторни планове, програми и политики. Брой документи на регионално и национално ниво, в които са интегрирани	100% от документите, касаещи опазването и управлението на ключовите и второстепенни за вида и местообитания, съдържат мерки за неговото опазване. Мерките заложили в плана са интегрирани в Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие, НСМБР, секторни стратегии,

План за действие за опазването на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

No	Обект	Област на наблюдение	Основен въпрос	Променлива / Критерии	Индикатор	Стандарт
					мерки от настоящия план	планове, програми и политики
Второстепенни (оперативни) цели						
2	Да се осигурят опазването, възстановяването, законовата защита и адекватното управление на ключовите места и местообитания на вида по време на гнездене, зимуване и миграция	Планове за управление на 33 и др. стратегически документи, осигуряващи законова защита на ключовите места и местообитания на вида	Осигурена ли е адекватна законова защита и управление на ключовите места и местообитания на вида?	Режими на опазване на местата и местообитанията на вида. Наличие и степен на прилагане на интегрирани планове за управление на ключовите места	Процент от ключовите местообитания и места за вида за които са разработени планове за управление. Процент от ключовите за вида места, включени в обхвата на ЗТ и режими на защита	В следващите 5 години са разработени или е стартирала процедура за разработване на мин. 5 плана, за управление на 33. Разработена, приета и се прилага национална стратегия за интегрирано управление и опазване на влажните зони
3	Да се подобрят гнездовия успех на вида, поддържане и възстановяване на гнезденето в гнездовите находища на вида по Черноморското крайбрежие и във вътрешността на страната	Брой и разпространение на гнездящите двойки. Референтни стойности за БПС на вида	Какви са тенденциите в гнездовия успех, числеността и разпространението на гнездящите двойки? Какво е съотношението между реално гнездящите двойки и референтната стойност за БПС на вида?	Тенденции в числеността и разпространението на размножаващите се двойки. Референтни стойности за БПС на вида	Резултати от целенасочени проучвания и анализ на гнездовия успех, численост и разпространение на размножаващите се двойки	Съотношение между референтните стойности за БПС на вида и реалния брой на гнездящи двойки. Възстановено трайно гнездене на вида по Черноморското крайбрежие и във вътрешността на страната
4	Да се ограничи и предотврати смъртността на вида на територията на страната	Смъртност в резултат на действието на фактори с антропогенен характер	Какъв е процентът на смъртността предизвикана от действието на антропогенни фактори?	Съотношение между констатираните живи и мъртви екземпляри, загинали в резултат на	Резултати от целенасочени проучвания върху действието на фактори с антропогенен характер върху вида	Процентът на констатираните мъртви индивиди, загинали в резултат от действието на антропогенни фактори, не надвишава 5% от общия брой екземпляри

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

No	Обект	Област на наблюдение	Основен въпрос	Променлива / Критерии	Индикатор	Стандарт
				антропогенни фактори		
5	Да ограничи и сведе до минимум безпокойството на вида в ключовите за него места в България	Съотношение между броя на констатираните и санкционирани случаи на безпокойство	Какво е съотношението между броя на констатираните случаи на безпокойство и наложените санкции?	Случаи на безпокойство	Брой констатирани случаи на безпокойство. Брой реализирани проверки от отговорните институции	Минимум 50% от констатираните случаи на безпокойство са санкционирани
6	Да се подобри научната база в страната за интегриран анализ, формиране и взимане на управленски решения за опазване на вида и ключовите за него места и местообитания	Интегриране на резултатите от проведени проучвания на вида и мониторингови схеми в Национална база данни към НСМБР. Научни публикации от проучвания за вида и местообитанията му	Какво е качеството и количеството на попълваната информация за вида в Националната база данни към НСМБР? Какво е съотношението между броя на планираните и реализирани проучвания и публикации?	Качество и количество на попълваната информация. Брой реализирани проучвания и публикувани статии	Брой записи и източници на информация за вида в Националната база данни към НСМБР. Количество и качество на реализирани проучвания и публикувани научни статии	90% от заложените в плана за действие проучвания и публикации са реализирани. Цялата налична информация за вида в страната е обобщена и интегрирана в Националната база данни към НСМБР
7	Да се интегрират целите на настоящия План в национални и регионални секторни стратегии, планове, програми, проекти и политики за територии, където се среща вида и такива за опазване на биологичното разнообразие	Процес по прилагане на мерки и политики за опазване на вида и местообитанията му на регионално и национално ниво	Прилагат ли се интегрирано мерките за опазване на вида и местообитанията му в България на регионално и национално ниво?	Интегрирано прилагане на мерки и политики	Предвидените мерки по плана са интегрирани в Национална стратегия за опазване на БР, Национална система за мониторинг на БР, секторни стратегии, планове, програми и политики	100% от документите, касаещи опазването и управлението на ключовите и второстепенни за вида и местообитания, съдържат мерки за неговото опазване. Мерките заложи в плана са интегрирани в Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие, НСМБРБ, секторни стратегии, планове, програми и политики

План за действие за опазването на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

No	Обект	Област на наблюдение	Основен въпрос	Променлива / Критерии	Индикатор	Стандарт
8	Да се координира работата и обмена информация между заинтересованите институции и организации на национално и международно ниво за ефективно опазване на малкия корморан и ключовите за вида влажни зони	Функциониране на междуведомствена работна група за вида	Какви са резултатите от дейността на междуведомствената работна група?	Резултати от дейността	Брой проведени работни срещи с конкретни решения и протоколи	Организиран и проведен минимум 2 работни срещи годишно на междуведомствената работна група, в рамките на които са разработени и одобрени годишния план, разгледани и одобрени годишните отчети
		Участие в международни срещи. Трансгранично сътрудничество	В какъв процент от международните срещи е взето участие? Осъществяват ли се съвместни трансгранични дейности и проекти?	Процент на участие в международни срещи с научни доклади. Реализирани трансгранични проекти и дейности	Брой взети участия с научни доклади в значими срещи за вида	Взето участие с публикации, постери, презентации и др. в мин. 50% от всички значими срещи за опазване на малкия корморан в международен мащаб. Реализирани съвместни дейности и мин. 2 проекта за 8 годишен период за опазване на вида
9	Да се оптимизира и структурира процеса на планиране и прилагане на научнообосновани мерки за опазване и устойчиво управление на вида и местообитанията му	Прилагане на мерки въз основа на резултати от научни проучвания за вида	Какъв процент от приложените мерки се базират на резултати и данни от научни проучвания за вида?	Научно-аргументирани и въведени мерки за опазване и ползване на вида	Брой въведени научно-аргументирани мерки	Към 2016 г. всички въвеждани мерки са научно-аргументирани
10	Да допринесе за повишаването на осведомеността и природозащитната култура на различните целеви групи относно биологията, екологията, разпространението, природозащитния статус и значението на вида, и да се изостри чувствителността на обществото към проблемите, свързани с опазването му	Подобряване осведомеността и природозащитната култура на целевите групи	Какъв % от целевите групи са наясно с природозащитния статус, режима на ползване на вида и ангажиментите им по плана?	Степен на осведоменост	Степен на осведоменост по данни от проведено анкетно проучване сред населението в страната	Резултатите от проведено анкетно проучване сочат, че мин. 20% от обществеността около ключовите за вида влажни зони и посочените целеви групи са информирани за необходимостта от опазване на вида

ЧАСТ 10. ВРЕМЕВА РАМКА И БЮДЖЕТ ЗА ПРИРОДОЗАЩИТНИТЕ ДЕЙНОСТИ

No	Дейности	Разпределение на средствата във времето (BGN)										Потенциален източник на финансиране	Потенциални изпълнители	
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023			
8.1.1. ³	Да се въведат изменения и допълнения в Закона за рибарството и аквакултурите за въвеждане на ограничения за стопански риболов в рамките на ключовите за вида влажни зони и особено в рамките на Бургаско езеро.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		ИАРА, МОСВ
8.1.2.	Да се въведе промяна на чл. 6б, ал. 4 от ППЗЛОД за индивидуалното ловуване на дивеч, като се коригира времето за лов – индивидуалния лов на водоплаващи птици се извършва само през деня – след изгрев на слънцето и преди залеза му.	1500	2000	1500	0	0	0	0	0	0	0	0	НПО, проектно финансиране	НПО, ИАГ, МОСВ
8.2.1.	Да се интегрират мерките заложиени в настоящия План в планове за управление на ключовите места (ЗЗ и ЗГ) за вида, ЛУП, териториално устройствени планове, стратегии за местно развитие, Националния план за опазване на биологичното разнообразие, и други релевантни национални политики и документи (програми, проекти и стратегии).	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	МОСВ, проектно финансиране	МОСВ, ИАГ, БАН, общини и др.

³ За изпълнение на мярката не е формиран бюджет, тъй като реализирането ѝ е в напреднал стадий и към датата на разписване на плана липсват обосновани, допълнителни разходи за финализиране на изпълнението.

План за действие за опазването на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

№	Дейности	Разпределение на средствата във времето (BGN)										Потенциален източник на финансиране	Потенциални изпълнители	
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023			
8.2.2.	Да се създаде и да се осигури работата на междуведомствена работна група по прилагане на настоящия план, със Заповед на Министъра на околната среда и водите, включваща представители на МОСВ (ИАОС), МЗХ (ИАГ), ИАРА, БАН, ловни и природозащитни НПО.	2000	2000	2000	2000	4000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	ОПОС, МОСВ, ПУДООС, НПО, други	МОСВ, ИАГ, ИАРА, ИАОС, БАН, НПО
8.2.3.	Да се осигури интегрирано управление на влажните зони, което да сведе до минимум отрицателното въздействие на различните форми на земеползване (селско стопанство, транспорт, туризъм и др.) върху вида.	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	ОПОС, ПУДООС, ПРСР, ПМДР, други	Отговорни министерства, ИАРА, НПО
8.2.4.	Да се разработи национална стратегия и план за действие за намаляване на щетите от рибоядните птици в рибовъдните стопанства.	0	0	0	0	10000	15000	15000	10000	0	0	0	ПМДР, ЛАЙФ+, ОПОС, други	МОСВ, ИАРА, НПО, бизнес
8.3.1.	Да се ограничи безпокойството на вида по време на гнездене чрез въвеждане на временни или постоянни забрани за риболов и др. стопански дейности, в участъци от влажните зони, където видът се размножава редовно – създаване на зони за спокойствие.	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	ЛАЙФ+, ОПОС, други	МОСВ, ИАРА, ИАГ, НПО

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

No	Дейности	Разпределение на средствата във времето (BGN)										Потенциален източник на финансиране	Потенциални изпълнители	
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023			
8.3.2.	Да се организират и провеждат периодични, съвместни контролни проверки между представители на МОСВ, ИАГ, ИАРА, и НПО за превенция срещу браконьерството и прилагане на природозащитното законодателство в места от ключово значение за вида - гнездовища и територии поддържащи над 500 екз. по време на зимуване.	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	ЛАЙФ+, ОПОС, други	МОСВ, ИАРА, ИАГ, МВР, НПО
8.3.3.	Да се създадат, да се обучат и да се осигури активно действие на местни групи от доброволни поддръжници за мониторинг и превенция срещу браконьерството и безпокойството на вида.	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, НПО
8.3.4.	Да се осигури ефективна защита на ключови за вида места и местообитания чрез включването им в мрежата от защитени територии, разширяване границите на съществуващи такива и оптимизиране на режимите на защита.	0	4000	5000	6000	5000	5000	0	0	0	0	0	МОСВ, НПО, ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, БАН, НПО
8.3.5. ⁴	Приоритетно да се изготвят интегрирани планове за управление на защитени зони от ключово значение за вида.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, НПО, БАН, университети, бизнес

⁴ За изпълнение на мярката не е формиран бюджет тъй като е заложен в стратегически документи разглеждащи развитието на Националната екологична мрежа и Натура 2000 в частност – например НПРД за Натура 2000 в България.

План за действие за опазването на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

No	Дейности	Разпределение на средствата във времето (BGN)										Потенциален източник на финансиране	Потенциални изпълнители	
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023			
8.3.6.	Да се осигури интегриране на програмите от мерки и дейности за опазване на вида и местообитанията му, залегнали в плановете за управление на защитените зони, в устройствените плановете, в плановете за управление на речните басейни, в областните плановете за развитие на горските територии, в горскостопанските в плановете, програми и проекти, в националните и регионалните програми, разработвани по реда на други закони.	3000	3000	3000	3000	3000	3500	3500	3500	3500	3500	3500	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, ИАГ, общини, НПО, други министерства
8.3.7.	Да се осигури поддържане в оптимално състояние на растителността в гнездовите и други ключови места за малкия корморан.	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, ИАГ, общини, НПО
8.3.8.	Да се поддържа оптимален воден режим на обитаваните от малкия корморан влажни зони.	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, ДПП/ИАГ, други
8.3.9.	Да се възстановят условията в увредените влажни зони, значими за малкия корморан.	15000	15000	15000	15000	15000	15000	25000	25000	25000	25000	25000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, ДПП/ИАГ, общини, НПО
8.3.10.	Да се осигури прилагането на схеми за отклоняване на кормораните от стопански ценните басейни в рибовъдните стопанства, включени в Натура 2000 и привличането на птиците към алтернативни басейни.	10000	10000	10000	25000	25000	25000	25000	5000	5000	5000	5000	ПМДР, ОПОС, други	ИАРА, МОСВ, НПО, бизнес

План за действие за опазване на малкия кormоран (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

No	Дейности	Разпределение на средствата във времето (BGN)										Потенциален източник на финансиране	Потенциални изпълнители
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023		
8.4.1.	Да се провеждат целенасочено изследване и мониторинг върху разпространението на малкия кormоран в известни, исторически и потенциални находища на територията на страната.	5000	55000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	ИАОС, БАН, НПО, университети
8.4.2.	Да се проведат изследвания, свързани с произхода, дисперсията и зимните придвижвания на срещашите се в страната птици.	0	0	0	60000	10000	10000	5000	5000	5000	5000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	БАН, НПО, университети
8.4.3.	Да се проведат екологични проучвания, в това число изследване и оценка на качествени и количествени показатели на местообитанието на вида в страната, бюджет на времето, влияние на безпокойството, хранителни навици (в това число диета) и др.	0	0	0	10000	10000	10000	10000	10000	0	0	ОПОС, ЛАЙФ+, други	ИАОС, БАН, НПО, университети
8.4.4.	Да се провежда мониторинг на водните нива и на качеството на водата в ключовите за вида водоеми и въз основа на информацията от проведения мониторинг, да се оцени ефекта от начина на стопанисване на влажните зони върху малкия кormоран.	0	10000	0	10000	0	10000	0	10000	0	10000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	ИАОС, БАН, НПО, университети
8.4.5.	Да се изследват междувидовите отношения на малкия кormоран.	0	0	0	5000	5000	5000	5000	0	0	0	ОПОС, ЛАЙФ+, други	БАН, НПО, университети
8.4.6.	Да се актуализира ежегодно информацията за разпространението и числеността на вида по време на гнездене, зимуване и миграция, в НСМБР.	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	ИАОС, ОПОС, ЛАЙФ+, други	ИАОС, БАН, НПО, университети, бизнес

План за действие за опазването на малкия кormоран (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

No	Дейности	Разпределение на средствата във времето (BGN)										Потенциален източник на финансиране	Потенциални изпълнители	
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023			
8.5.1.	Да се осигури обмен на информация и да се координират дейностите по опазване на малкия кormоран с международни институции и организации, работещи за опазването на вида.	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, БАН, университети, НПО
8.5.2.	Да се реализира трансгранично сътрудничество за прилагане на съвместни дейности по опазване на малкия кormоран и ключовите за вида места и местообитания.	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	ОПОС, ЛАЙФ+, МОСВ, НПО, БАН, други	МОСВ, БАН, НПО, университети
8.6.1.	Да се оптимизира и да се развие мрежата от организации, експерти и групи от доброволни поддръжници, работещи за опазването и проучването на малкия кormоран и местообитанията му.	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	НПО, БАН, МОСВ, университети
8.6.2.	Да се осъществи активно представяне на малкия кormоран като емблематичен вид за насърчаване опазването на влажните зони.	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, НПО, музеи, други
8.6.3.	Да се осъществи широка информационно-образователна програма за опазването на малкия кormоран и ключовите за вида места в България.	5500	5500	5500	5500	5500	5500	5500	5500	5500	5500	5500	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, БАН, музеи, НПО, университети
8.6.4.	Да се разработят, отпечатат и разпространят брошури, плакати, стикери, да се публикуват популярни статии и др. информационни материали за популяризиране опазването на вида пред различните целеви групи.	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	3500	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, БАН, музеи, НПО, университети

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

№	Дейности	Разпределение на средствата във времето (BGN)										Потенциален източник на финансиране	Потенциални изпълнители	
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023			
8.6.5.	Да се поддържат и актуализират интернет страници за опазване на малкия корморан, ключовите за вида места и местообитания, съдържащи богата информационно - образователна база от данни.	2500	2500	2500	2500	2500	2500	2500	2500	2500	2500	2500	ОПОС, ЛАЙФ+, други	НПО, музеи, други
8.6.6.	Да се разработят туристически продукти и услуги, насочени към популяризиране на вида и към представяне на необходимостта от неговото опазване.	0	0	7500	7500	7500	7500	7500	7500	7500	7500	7500	ОПОС, ЛАЙФ+, бизнес, други	НПО, бизнес, музеи, други
8.6.7.	Да се осъществят информационни и образователни дейности с представители на местните общности около ключовите за вида места за гнездене и зимуване.	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, НПО, университети
8.6.8.	Да се развият професионалните умения на представителите на държавни и общински институции, НПО, бизнес и др., натоварени с управлението и опазването на местата от ключово значение за малкия корморан.	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	ОПОС, ПУДООС, други	МОСВ, НПО, БАН, университети, бизнес
9	Мониторинг и оценка на изпълнението на плана	0	1500	2500	3000	10000	1500	2500	3000	3500	5000	5000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, ИАОС, НПО, БАН, други
Общо:		109500	175500	124500	224500	182500	187500	178500	159000	129500	141000			
											Всичко:	1 612 000		

ЧАСТ 11. ПРИЛОЖЕНИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ 1. ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

IUCN: International Union for Conservation of Nature

WWF: World Wildlife Fund

БАН: Българска академия на науките

БДЗП: Българско дружество за защита на птиците

БНТ: Българска национална телевизия

БПС: Благоприятно природозащитно състояние

БФБ: Българска фондация „Биоразнообразие”

БШПОБ: Българо-швейцарска програма за опазване на биологичното разнообразие

ГИС: Географски информационни системи

ДВ: Държавен вестник

ДГС: Държавно горско стопанство

ДПП: Дирекция на природен парк

ЗБР: Закон за биологичното разнообразие

ЗЗ: Защитена зона

ЗМ: Защитена местност

ЗТ: Защитена територия

ИАГ: Изпълнителна агенция по горите

ИАОС: Изпълнителна агенция по околна среда

ИАРА: Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури

ЛУП: Лесо-устройствен проект

м.: местност

МВР: Министерство на вътрешните работи

МЗХ: Министерство на земеделието и храните

МОСВ: Министерство на околната среда и водите

НПО: Неправителствена организация

НСМБР: Национална система за мониторинг на биологичното разнообразие

НУГ: Национално управление по горите (сега ИАГ).

о.: остров

ОВМ: Орнитологично важни места

ОПОС: Оперативна програма „Околна среда”

ОПРС „Рибарство”: Оперативна програма за развитие на сектор Рибарство

ОУ: Основно училище

ПЗ: Природна забележителност

ПМДР: Програма за морско дело и рибарство

ПП: Природен парк

ППЗЛОД: Правилник за прилагане на закона за лова и опазване на дивеча

ПР: Поддържан резерват

ПРСР: Програма за развитие на селските райони

ПУ: План за управление / Пловдивски университет

ПУДООС: Предприятие за управление на дейности за опазване на околната среда

Р: Резерват / Република

р.: река

РДГ: Регионална дирекция по горите

РИОСВ: Регионална инспекция по околна среда и водите

с.: село

СДП: Сдружение за дива природа

СНЦ: Сдружение с нестопанска цел

СОУ: Средно общообразователно училище

ЧК: Червена книга

ПРИЛОЖЕНИЕ 2. БИБЛИОГРАФИЯ

- Георгиев, Ж. 1976. Птиците на Черноморието между Бургас и Варна. – В: Сухоземна фауна на България. С, БАН, 261–268.
- Големански, В. 2011. Червена книга на Р България. Електронно издание. 2011. Том 2. Животни. С, БАН и МОСВ.
- Даракчиев, А., Зл. Илиева, Х. Николов. 1986. Структура на чапловата колония до село Христо Милево, Пловдивско. – Научни трудове на Пловдивския университет – Биология, 24 (1): 197–200.
- Дементьев, Г., Н. Гладков. 1951. Птицы Советского Союза. Т. 1, Москва, „Советская наука”, 652 с.
- Демерджиев, Д. 2000. Видов състав, сезонна и годишна динамика на орнитофауната във влажните зони между с. Партизанин и с. Оризово, Старозагорско. – Дипл. работа, ПУ, катедра „Зоология на гръбначните животни”.
- Демерджиев, Д. 2004. Опазване на световно застрашеният малък корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в защитената местност Злато поле. – Доклад по проект, БДЗП, 7 с.
- Дончев, С. 1959. Принос към изучаване на прелета и презимуването на някои птици в България. – Изв. Зоол. инст., БАН, 8: 161–168.
- Дончев, С. 1967. Принос към опазването на водоплаващите птици в България. – Изв. Зоол. инст. с музей, БАН, 23, 79–95.
- Дончев, С. 1974. Птиците на Средна и Източна Стара планина. – Изв. Зоол. инст. с музей, БАН, 41, 33 – 63.
- Дончев, С. 1980. Миграция на птиците по Българското Черноморско крайбрежие. – Екология, 7, 68–83.
- Зелени Балкани. 2012. Орнитологична база данни.
- Иванов, Б. 1970. Колониално гнездящи птици на остров Белене. Дипломна работа. Биологически факултет при Софийския университет, С, 64с.
- Иванов, Б. 1985а. Малък корморан *Phalacrocorax pygmeus*. – В: Ботев, Б., Ц. Пешев (отг. ред.). Червена книга на НР България, Т. 2, Животни. С, БАН, 183 с.
- Иванов, Б. 1985б. Колониално гнездещи птици на остров Белене. – В: Межд. симп. По проект 8-МАБ (ЮНЕСКО) „Опазване на природните територии и съдържащия сее в тях генетичен фонд”, 23–28.09.1985, Благоевград, сборник с доклади, БАН, 296–304.
- Иванов, Б., Ю. Муравеев. 2002. Национален план за действие за опазването на малкият корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България, 2002–2006 г. – В: Янков, П. (отг. редактор). Световно застрашени видове птици в България. Национални планове за действие за опазването им, Част 1. БДЗП – МОСВ, Природозащитна поредица, Книга 4, БДЗП, София, 13–37.
- Костадинова, И. (съст.) 1997. Орнитологично важни места в България. БДЗП, Природозащитна поредица. Книга 1, БДЗП, София, 176 с.
- Костадинова, И., М. Граматиков (ред.). 2007. Орнитологично важни места в България и Натура 2000. БДЗП, Природозащитна поредица, Книга 11. София, БДЗП, 639 стр.
- Костадинова, И., С. Дерелиев. 2001. Резултати от среднозимното преброяване на водолюбивите птици в България за периода 1997–2001 г. БДЗП. Природозащитна поредица. Книга 3. БДЗП. София, 96 с.
- Мичев, Т., Н. Петков, Ч. Николов, Й. Куцаров, Д. Демерджиев, Д. Митев. 2007. Малък корморан (*Phalacrocorax pygmeus*). – В: Янков, П. (отг. ред.). Атлас на гнездящите

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

- птици в България. Българско дружество за защита на птиците, Природозащитна поредица, Книга 10. София, БДЗП, стр. 58–59.
- Николов, Х., С. Марин, А. Даракчиев. 2000. Малкият корморан в България. Състояние на популацията. План за действие. Зелени Балкани, Пловдив, 39 с.
- Николов, Х., С. Марин, Н. Камбурова, Д. Демерджиев. 2011. Малък корморан *Phalacrocorax pygmeus*. В: Големански, В. (гл. ред.) Червена книга на България – електронно издание. Том II „Животни”, част „Птици”. Българска академия на науките, София.
- Национален план за приоритетни действия по опазване на най-значимите влажни зони на България 1993. Министерство на околната среда, София, 55с.
- Паспалева-Антонова, М. 1961. Принос към орнитофауната на резервата Сребърна, Силистренско. – Изв. Зоол. инст. с музей - БАН, 10: 139–163.
- Патев, П. 1950. Птиците в България, София, БАН, 364 с.
- Петров, Б., С. Златанов. 1955. Материали по фауната на птиците в Добруджа. – Списание на науч. инст. при Министерство на земеделието, 1: 99–113.
- Простов, А. 1964. Изучаване на орнитофауната в Бургаско. – Изв. Зоол. инст. с музей, БАН, 15, 5–68.
- Симеонов, С., В. Делов. 1989. Птиците на Коньовската планина. – Acta Zool. Bulgarica, 38, 65–81.
- Симеонов, С., Т. Мичев, Д. Нанкинов. 1990. Фауна на България. Том 20. Aves. Част 2, Изд. на БАН. С., 350 с.
- Христович, Г. К. 1890. Материали за изучаване на българската орнитофауна. – Сборник народни умотворения, 2, 185–225.
- Червена книга на НР България 1985. Том 2. Животни. С, Изд. на БАН, 183 с.
- Шурулинков, П., Г. Даскалова, И. Христов, С. Чешмеджиев, Й. Куцаров, Х. Динков, К. Киров, В. Коев, С. Михов. 2012. Състояние на малкия корморан в българския участък на р. Дунав и в крайдунавските влажни зони, 2005–2012 –разпространение, численост, заплахи и мерки за опазване на популацията. Доклад по проект „Трансгранични консервационни мерки за опазване на малкия корморан и белооката потапница в характерни места на територията на България и Румъния”. WWF, ДПП „Персина”, LIFE +. 11 с.
- Янков, П. 1983. Орнитофауна София, особености её структуры и формирования. Канд. дис., Минск, 239 с.
- Янков, П. 1991. Птиците на Източни Родопи. I. Срокове на пребиваване и динамика на орнитофауната. – Екология, 24: 26–43.
- Янков, П. 1997. Местообитания на птиците в България. – В: Костадинова, И. (съст.). Орнитологично важни места в България. БДЗП, Природозащитна поредица, Книга 1, БДЗП, София, 18–23.
- Alleon, A. 1886. Memoire sur les oiseaux dans la Dobrudja et la Bulgarie. – Ornith., Wien, 2, 397–428.
- Andone, G., H. Almasan, D. Rudu, L. Andone, E. Chirac, G. Sclarletescu. 1969. Cercetare asupra pasarilorichiofage din delta Dunarii. Inst. Cercet. Pisc. Studi si Cercetari 27: 133–183.
- Balmaki, B., A. Barati. 2006. Harvesting status of migratory waterfowl in northern Iran: A case study from Gilan Province. In: Boere, G., C. Galbraith, D. Stroud (ed.), Waterbirds around the world, pp. 868–869. The Stationary Office, Edinburgh, UK.
- BirdLife International 2004. Birds in Europe: Population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: Birdlife International, Birdlife Conservation Series No 12, 373 p.

- BirdLife International. 2012a. *Phalacrocorax pygmeus*. In: IUCN 2012. IUCN Red List of Threatened Species. Version 2012.1. <www.iucnredlist.org>. Downloaded on 8 July 2012.
- BirdLife International. 2012b. Species factsheet: *Phalacrocorax pygmeus*. <<http://www.birdlife.org>> Downloaded on 6 July 2012.
- Boetticher, H. 1927. Kurzers Überblick über die Wasser – und Sumpfvögel Bulgariens. – Verh. Orn. Ges. Bayern, 17: 180–198.
- Cramp, S., K. Simmons (eds.). 1977. The Birds of the Western Palearctic. Vol. 1. Oxford – London – New York, Oxford Univ. Press, 722 p.
- Crivelli, A. J., T. Nazirides, H. Jerrentrup. 1996. Action plan for the Pygmy Cormorant (*Phalacrocorax pygmeus*) in Europe. In: B. Heredia *et al.* 1996. Globally Threatened Birds In Europe. Action Plans. Council of Europe Strasbourg, France.
- Crivelli, A. J., T. Nazirides, G. Catsadorakis, D. Hulea, M. Malakou, M. Marinov, I. Shogolev. 2000. Status and population development of Pygmy Cormorant *Phalacrocorax pygmaeus* breeding in the Palearctic. In: P. Yesou, J. Sultana (ed.), Monitoring and conservation of birds, mammals and sea turtles in the Mediterranean and Black Seas: Proceedings of the 5th Medmaravis Symposium, Gozo, Malta, 29 September – 3 October 1998, pp. 49–60. Environment Protection Department, Valetta.
- del Hoyo, J., A. Elliot, J. Sargatal. 1992. Handbook of the Birds of the World, vol. 1: Ostrich to Ducks. Lynx Edicions, Barcelona, Spain.
- Dimitrov, M., T. Michev, L. Profirov, K. Nyagolov. 2005. Waterbirds of Bourgas Wetlands. Results and Evaluation of the Monthly Waterbird Monitoring 1996–2002. Bulgarian Biodiversity Foundation and Pensoft Publishers, Sofia-Moscow, 160 pp.
- Eken, G., G. Magnin. 1999. A preliminary biodiversity atlas of the Konya Basin, Central Turkey. Dogal Hayat Koruma Dernegi, Istanbul.
- Elwes, H., T. Buckley. 1870. A list of the birds of Turkey. – Ibis, 2 (6), 406–414.
- Harrison, J. 1933. A Contribution to the Ornithology of Bulgaria with supplementary notes by P. Pateff. – Ibis, 13 (3): 494–521; 589–611.
- Harrison, C. 1980. A Field Guide to the Nests, Eggs and Nestlings of British and European Birds. London, Collins, 432 p.
- Hodek, E. 1882. Beschreibung des besuches 1880 am Srebarna-See. – Mitt. Orn. Ver., Wien, 6, 25–26, 31–34, 58–59.
- Jordans, A. 1940. Ein Beitrag zur Kenntnis der Vogelwelt Bulgariens. – Mitt. Kgl. Naturw. Inst. Sofia, 13: 49–152.
- Kamburova, N. 2005. The recent status of breeding bird communities of Srebarna Managed Reserve, North-East Bulgaria. – Acrocephalus 26 (125): 81–97.
- Kazantzidis, S., T. Nazirides. 1999. National Action Plan for the Pygmy Cormorant (*Phalacrocorax pygmaeus*), Pallas 1993. WWF/HOS/Society for the Protection of Prespes, Athens.
- Kramer, H. 1980. Bruten europäischer Vogelarten in Gafangenschaft. – Zool. Garten N. F., Jena, 50, 2/3, 89–137.
- Lorenz-Liburnau, L. 1893. Ornitologische Bruchstücke aus dem Gebiete der unteren Donau. – Orn. Jahrbuch, 4, 12–23.
- Mountfort, G., I. Fergusson-Lees. 1961. Observation on the birds of Bulgaria. – Ibis, 103a: 443–471.
- Nankinov, D. 1989. Früherer und jetziger Stand der Bestandsentwicklung der Zwergscharbe (*Phalacrocorax pygmaeus*) in Bulgarien. – Faun. Abh. Staatl. Mus. Tierk. Dresden, 17 (8): 79–84.

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

- Nasirides, T., N. Papageorgiou. 2003. The breeding biology of Pygmy cormorant (*Phalacrocorax pygmeus*), a vulnerable bird species, at Lake Kerkini, Northern Greece. – Colonial Waterbirds, 19 (1): 219–223.
- Reiser, O. 1894. Materialien zu einer ornithologie balcanica. 2, Bulgarien, Wien, In commission bei Carl Gerold's Sohn. 204 p.
- Voous, K. H. 1962. Die Vogelwelt Europas und ihre Verbreitung. Hamburg und Berlin, Paul Parey, 284 p.

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax rugosus*) в България (2014–2023 г.)

ПРИЛОЖЕНИЕ 3. СНИМКИ НА МЕСТООБИТАНИЯ НА ВИДА В БЪЛГАРИЯ

Снимка 1. Гнездово местообитание на малък корморан (ЗМ „Пода”).

Снимка 2. Местообитание на вида по време на зимуване.

ПРИЛОЖЕНИЕ 4. КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА НА СТЕПЕНТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ЗАПЛАХИТЕ И ЛИМИТИРАЩИТЕ ФАКТОРИ

Критично	Фактор, който причинява или има вероятност да доведе до много бързо намаляване на числеността на срещащите се в страната птици (> 30% за повече от 10 г.);
Високо	Фактор, който причинява или има вероятност да доведе до бързо намаляване на числеността на срещащите се в страната птици (20–30% за повече от 10 години);
Средно	Фактор, който причинява или има вероятност да предизвика сравнително бавно, но значително намаляване в числеността на срещащите се в страната птици (10–20% за повече от 10 години);
Ниско	Фактор, който причинява или има вероятност да предизвика колебания (флуктуации) в числеността;
Локално	Фактор, който причинява или има вероятност да доведе до незначителен спад в числеността на срещащите се в страната птици;
Неопределено	Фактор, който е вероятно да повлияе на този вид, но не е известно до каква степен.

ПРИЛОЖЕНИЕ 5. ЗАБРАНИ, ВЪВЕДЕНИ В ЧРЕЗ ЗАПОВЕДИТЕ ЗА ОБЯВЯВАНЕ, В ЗЗ ОТ ЗНАЧЕНИЕ ЗА МАЛКИЯ КОРМОРАН

№	ЗЗ Име	Забрани **																																																	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42								
1	Сребърна	√	√	√	√																																														
2	Свищовско – Беленска низина					√	√	√	√	√																																									
3	Остров Пожарево										√	√	√	√																																					
4	Остров Ибшиа	√										√	√	√	√	√	√	√	√																																
5	Комплекс Беленски острови											√	√						√	√	√	√	√	√	√																										
6	Залив Ченгене скеле										√	√						√							√	√	√	√	√																						
7	Язовир Коцуц	√																								√			√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√				
8	Марица - Пловдив						√																			√																					√				
9	Злато поле					√	√	√																																							√				
10	Варненско – Белославско езеро						√	√																			√																						√		
11	Язовир Овчарица					√	√	√																			√																					√			
12	Мандра - Пода					√	√	√	√			√																																			√	√	√	√	
13	Бургаско езеро						√	√	√	√																																									
14	Комплекс Ропотамо					√	√	√	√	√			√																																					√	√

**** Легенда**

1. Ограждането, включително за бази за интензивно развъждане на дивеча, с изключение на съществуващите волиера и пчелин
2. Депонирането и временното съхранение на отпадъци
3. Залесяването на ливадите и пасищата, както и превръщането им в обработваеми земи и трайни насаждения
4. Използването на пестициди (включително второ поколение родентициди) и торове (с изключение на оборски тор) в пасища и ливади
5. Премахването на характеристики на ландшафта (синори, единични и групи дървета, защитни горски пояси) при ползването на земеделските земи като такива
6. Залесяването на ливади, пасища и мери, както и превръщането им в обработваеми земи и трайни насаждения
7. Използването на пестициди и минерални торове в пасища и ливади
8. Косенето на тръстика в периода от 1 март до 15 август
9. Паленето на тръстиковите масиви и крайбрежна растителност
10. Строителство на нови пристанища, терминали и на промишлени предприятия
11. Унищожаване на островни образувания
12. Извършването на дейности, свързани с отводняване, пресушаване или промяна на водния режим на затони, мочурища и естествени водни обекти, освен при изпълнение на дейности, свързани с подобряване състоянието на водните екосистеми и местообитания
13. Извършването на сечи в горите от местни видове, които водят до намаляване на тяхното площно разпространение или до смяна на видовете
14. Строителството на нови сгради и временни постройки, пристанища, терминали и промишлени предприятия
15. Добиването на подземни богатства
16. Извършването на сечи в радиус 300 м около гнездови колонии на чапли и корморани през периода на гнездене (март–юли)
17. Използването на неселективни средства за борба с вредителите по горите
18. Извършването на дейности, свързани с отводняване или пресушаване на мочурища и естествени водни обекти
19. Премахването на характеристики на ландшафта (единични и групи дървета) в земеделските земи
20. Разораването и залесяването на ливади, пасища и мери
21. Извършването на сечи в радиус 300 м около гнезда на грабливи птици и около гнездови колонии на чапли през периода на гнездене (март–юли)
22. Косенето на ливадите до 1 юли
23. Депонирането на отпадъци
24. Премахването на характеристики на ландшафта (единични и групи дървета) при ползването на земеделските земи като такива
25. Залесяването на ливадите и пасищата, както и превръщането им в обработваеми земи
26. Паленето на тръстикови масиви и крайбрежна / крайречна водна растителност
27. Косенето на тръстика в периода от 1 март до 30 септември
28. Строителството, с изключение на свързаното с рибопроизводство, с ремонт и реконструкция на пътища, с електроснабдяване, водоснабдяване, канализация, пречистване на отпадни води и преодоляване на аварийни ситуации
29. Търсенето, проучването и добивът на подземни богатства
30. Извеждането на сечи през размножителния период на птиците от 1 март до 31 юли
31. Използването на неселективни средства за борба с вредителите в селското и горското стопанство
32. Цялостното източване на микроязовира в периода от 1 май до 31 август

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

33. Косенето и паленето на тръстика във водните басейни в периода от 1 март до 30 септември
34. Практикуването на развлекателен воден туризъм с моторни плавателни средства през размножителния период на птиците от 1 март до 31 юли
35. Намалването площта на крайречните гори от местни дървесни видове
36. Изграждането на вятърни генератори за производство на електроенергия с изключение на тези, за които към датата на обнародване на заповедта в Държавен вестник има започната процедура или са съгласувани по реда на глава шеста от Закона за опазване на околната среда и/или чл. 31 от Закона за биологичното разнообразие. Режимът не се прилага за вятърни генератори, използвани като собствени източници на електрическа енергия
37. Извършването на сечи, освен санитарни на ширина до 50 м от бреговете на язовира
38. Използването на пестициди и минерални торове в пасища, ливади и мери
39. Изграждането на фотоволтаични системи за производство на електроенергия в пасища, ливади и мери с изключение на тези, за които към датата на обнародване на заповедта в Държавен вестник има започната процедура или са съгласувани по реда на глава шеста от Закона за опазване на околната среда и/или чл. 31 от Закона за биологичното разнообразие. Режимът не се прилага за изграждане на наземни, покривни и фасадни фотоволтаични системи, използвани като собствени източници на електрическа енергия
40. Разкриването на нови кариери и разширяването на концесионните площи на съществуващи кариери за добив на подземни богатства с изключение на тези, за които към датата на обнародване на заповедта в Държавен вестник има започната процедура за предоставяне на разрешения за търсене и/или проучване по ЗПБ и/или за предоставяне на концесия за добив по ЗПБ и по Закона за концесиите или са съгласувани по реда на глава шеста от Закона за опазване на околната среда и/или чл. 31 от Закона за биологичното разнообразие
41. Подмяната на крайречните гори от местни дървесни видове с неместни такива на разстояние до 50 м от границите на водните обекти
42. Изграждането на съоръжения за производство на електроенергия посредством силата на вятъра, с изключение на такива, които към датата на обнародване на заповедта са съгласувани по реда на действащата нормативна уредба по околна среда

ПРИЛОЖЕНИЕ 6. СКАЛА ЗА ПРИОРИТИЗИРАНЕ НА МЕРКИТЕ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ТЯХНАТА ЗНАЧИМОСТ И СПЕШНОСТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ.

Ключова:	Мярка, която е необходима, за да се предотврати голям спад в числеността на вида, който може да доведе до неговото изчезване.
Висока:	Мярка, която е необходима, за да се предотврати намаляване на повече от 20% от популацията в рамките на 20 или по-малко години.
Средна:	Мярка, която е необходима, за да се предотврати намаляване на по-малко от 20% от популацията в рамките на 20 или по-малко години.
Ниска:	Мярка, която е необходима за предотвратяване на спад в числеността на вида на локално ниво или която е вероятно да има само малък ефект върху цялата популация на вида.

Към всяка една мярка са приложени срокове, като е използвана следната скала за приоритизиране на изпълнението на всяка мярка

Незабавна:	Мярка, която трябва да бъде завършена или предприета една година след приемането на плана.
Краткосрочна:	Мярка, която трябва да бъде завършена в рамките на следващите 1–3 години.
Средносрочна:	Мярка, която трябва да бъде завършена в рамките на следващите 1–5 години.
Дългосрочна:	Мярка, която трябва да бъде завършена в рамките на следващите 1–10 години.
Постоянна:	Мярка, която следва да се прилага системно през целия период на реализиране на плана.
Активна:	Мярка, която се изпълнява в момента и трябва да продължи.
Завършена:	Мярка, която е завършена по време на подготовката на плана за действие.

ПРИЛОЖЕНИЕ 7. ИНФОРМАЦИЯ ЗА ГНЕЗДОВОТО РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА ВИДА НА ТЕРИТОРИЯТА НА СТРАНАТА ПО ГОДИНИ, РАЙОНИ, ЧИСЛЕНОСТ И ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ.

Година/Период	Район	Място	Гнездене/Численост	Източник
14.06.1890	р. Дунав	до гр. Свищов	голям брой	
към 1839	р. Дунав	ез. Сребърна	голям брой	
1889; 1.6.1893	Софийско поле	Куманишкото блато (до Нови Искър)	отделни двойки	Elwes & Buckley 1870; Alleon 1886; Lorenz-Liburnau 1893; Христович 1890; Reiser 1894; Boetticher 1927; Harrison 1933; Jordans 1940; Nankinov 1989; Мичев <i>и кол.</i> 2007
1889	Софийско поле	блатото до с. Чепинци	отделни двойки	
1834	р. Марица	до гр. Пловдив	отделни двойки	
около 1889	р. Марица	при гр. Пазарджик и до с. Триводици, Пловдивско	отделни двойки	
юли 1887	р. Струма	при с. Невестино, Кюстендилско	отделни двойки	
до около 1950	р. Дунав		доста разпространена гнездяща птица	Патев 1950
1956–1960	р. Дунав	ез. Сребърна	не гнезди	Паспалева-Антонова 1961
1960	р. Дунав	източното Дунавско крайбрежие	не е установяван	Mountfort & Fergusson-Lees 1961
1957–1963	р. Дунав	о. Белене	отделни двойки	
1968	р. Дунав	о. Белене	11 двойки	
1969 и 1977	р. Дунав	о. Белене	1 двойка	Иванов 1970; Червена книга на НР България 1985; Костадинова 1997; Николов <i>и кол.</i> 2000; Иванов и Муравеев 2002; Мичев <i>и кол.</i> 2007
1979	р. Дунав	о. Белене	около 40 двойки	
1983	р. Дунав	о. Белене	13 двойки	
до около 1985	р. Дунав	Беленски блата и о. Вардим	Гнездене	
1980	р. Дунав	ез. Сребърна	около 10 двойки	Иванов 1985а, 1985б
1983	р. Дунав	до Арчар, Видинско, колония от сиви чапли	отделни двойки	Иванов и Муравеев 2002
1988	р. Дунав	о. Цибър	започва да се размножава	Мичев <i>и кол.</i> 2007
около 1992–1994	р. Дунав	ез. Сребърна	не се размножава	Иванов и Муравеев 2002; Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
1997	р. Дунав	о. Белене и о. Пожарево	гнездене на вида не е наблюдавано	Николов <i>и кол.</i> 2000
1997	р. Дунав	румънски остров срещу о. Нова Бързина, смесена колония	30 малки корморана, като точния брой на гнездящите двойки не е уточнен	Николов <i>и кол.</i> 2000
1997	р. Дунав	източната част на о. Малък Косуй	40 малки корморана през гнездовия период	Николов <i>и кол.</i> 2000

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

Година/Период	Район	Място	Гнездене/Численост	Източник
1998	р. Дунав	о. Вардим, в смесена колония на лопатарки и чапли	мин. 2 двойки малки корморани	Николов и кол. 2000
1998	р. Дунав	о. Косуй	възможно гнездене на вида и на	Николов и кол. 2000
1996–1999	р. Дунав	рибарници Мечка	максимална численост 130 екз., но данни за сигурно гнездене липсват	БДЗП 2012
26.05.2000	р. Дунав	ез. Сребърна	15 гнездящи двойки	БДЗП 2012
2001	р. Дунав	ез. Сребърна	около 300 двойки	Kamburova 2005; БДЗП 2012
2001	р. Дунав	рибарници „Нова черна”	макс. численост 5 екземпляра	БДЗП 2012
2001	р. Дунав	при с. Ветрен	10 екземпляра	БДЗП 2012
2002	р. Дунав	ез. Сребърна	около 60–300 двойки	Kamburova 2005; БДЗП 2012
2003	р. Дунав	ез. Сребърна	80 двойки	Kamburova 2005
2003	р. Дунав	рибарници „Калимок”	7 екземпляра	БДЗП 2012
2003	р. Дунав	микроязовир при с. Татарево, община Белене	размножава се	БДЗП 2012
2004	р. Дунав	ез. Сребърна	105 двойки	ЦЛОЕ – БАН
2005	р. Дунав	о. Белене	12 двойки	Зелени Балкани 2012
2005	р. Дунав	о. Малък близък	10 двойки	Зелени Балкани 2012
2005	р. Дунав	о. Цибър	16 двойки	Зелени Балкани 2012
2005	р. Дунав	о. Сомовит (румънски о. Калновац)	47 двойки	Зелени Балкани 2012
2005	р. Дунав	румънски остров срещу Стълпище	22 двойки	Зелени Балкани 2012
2005	р. Дунав	рибарници Орсоя	10 екземпляра	БДЗП 2012
2005	р. Дунав	румънския Безименен остров до о. Голяма Бързина	35 двойки	Шурулинков и кол. 2012
2006	р. Дунав	ез. Сребърна	215 двойки	Шурулинков и кол. 2012
2006	р. Дунав	о. Ибиша	57 двойки	Шурулинков и кол. 2012
2006	р. Дунав	румънски Безименен остров до о. Голяма Бързина	75 двойки	Шурулинков и кол. 2012
2006	р. Дунав	румънския остров Пасерика до рибарници Мечка	47 двойки	Шурулинков и кол. 2012

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

Година/Период	Район	Място	Гнездене/Численост	Източник
2006	р. Дунав	о. Мишка	35 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2006	р. Дунав	о. Мишка	70 двойки	Зелени Балкани 2012
2006	р. Дунав	румънски остров срещу рибарници Мечка	45 двойки	Зелени Балкани 2012
2007	р. Дунав	ез. Сребърна	макс. численост от 250 екземпляра	БДЗП 2012
2007	р. Дунав	блатото Малък Преславец	3 екземпляра	БДЗП 2012
2007	р. Дунав	Гарванското блато	1 екземпляр	БДЗП 2012
2008	р. Дунав	ез. Сребърна	9 екземпляра	БДЗП 21012
2009	р. Дунав	о. Белене	6 двойки	Зелени Балкани 2012
2009	р. Дунав	ез. Сребърна	85 екземпляра	БДЗП 2012
2009	р. Дунав	рибарници Мечка от гнездовата колония на румънския о. Пасерика	5 хранещи се екземпляра	БДЗП 2012
2010	р. Дунав	ез. Сребърна	350 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2010	р. Дунав	о. Малък Близнак	6 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2010	р. Дунав	о. Мишка	2 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2010	р. Дунав	рибарници „Калимок – Запад”	32 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2010	р. Дунав	рибарници „Калимок – Изток”	400 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2010	р. Дунав	ПР „Персински блата”	макс. численост 52 екземпляра	БДЗП 2012
2010	р. Дунав	рибарници „Мечка”	макс. численост 39 екземпляра	БДЗП 2012
2010	р. Дунав	блатото Малък Преславец	хранещи се птици с незначителна численост	БДЗП 2012
2010	р. Дунав	о. Ибиша	хранещи се птици с незначителна численост	БДЗП 2012
2010	р. Дунав	о. Лакът	хранещи се птици с незначителна численост	БДЗП 2012
2010	р. Дунав	о. Батин	хранещи се птици с незначителна численост	БДЗП 2012
2010	р. Дунав	рибарници „Орсоя”	хранещи се птици с незначителна численост	БДЗП 2012
2010	р. Дунав	румънски безименен остров до о. Милка	70 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

Година/Период	Район	Място	Гнездене/Численост	Източник
2010	р. Дунав	румънски безименен остров до о. Голяма Бързина	70 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2010	р. Дунав	румънски о. Пасерика	17 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2011	р. Дунав	ез. Сребърна	150 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2011	р. Дунав	о. Кутово	5 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2011	р. Дунав	о. Малък Близнак	31 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2011	р. Дунав	румънски безименен остров до о. Голяма Бързина	70 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2011	р. Дунав	румънски о. Пасерика (срещу рибарници Мечка)	28 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2012	р. Дунав	ез. Сребърна	220 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2012	р. Дунав	о. Мишка	6 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2012	р. Дунав	рибарници Калимок	13 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2012	р. Дунав	румънски безименен остров до о. Голяма Бързина	75 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
2012	р. Дунав	румънски о. Пасерика (срещу рибарници Мечка)	4 двойки	Шурулинков <i>и кол.</i> 2012
1951–1953	Черноморско крайбрежие	Дуранкулашко езеро	отделни наблюдения, без данни за сигурно гнездене	Петров и Златанов 1955
1949–1963	Черноморско крайбрежие	влажни зони около гр. Бургас	не се размножава	Простов 1964
1964–1970	Черноморско крайбрежие	Мандренското езеро	гнезди	Георгиев 1976; Dimitrov <i>et al.</i> 2005
след 1970	Черноморско крайбрежие	Пода, Узунгерен и Ченгене скеле	гнезди	Nankinov 1989; Иванов и Муравеев 2002
1973–1975	Черноморско крайбрежие	тръстикови масиви в Западния край на езерото Вая	200 двойки	Dimitrov <i>et al.</i> 2005
1980	Черноморско крайбрежие	тръстикови масиви на югоизток от с. Долно Езеро	200 двойки	Dimitrov <i>et al.</i> 2005
1980	Черноморско крайбрежие	блато „Алепу“	наблюдения на вида, без данни за сигурно гнездене	Костадинова 1997
към 1985	Черноморско крайбрежие	Ченгене скеле	5–10 двойки	Иванов и Муравеев 2002; Мичев <i>и кол.</i> 2007

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

Година/Период	Район	Място	Гнездене/Численост	Източник
1986	Черноморско крайбрежие	ез. Вая	20 двойки	Иванов и Муравеев 2002; Мичев <i>и кол.</i> 2007
до 1992	Черноморско крайбрежие	тръстикови масиви в местността Пода и на малки акациев дървета в района на Комлушка низина	15–40 двойки	Dimitrov <i>et al.</i> 2005
1996	Черноморско крайбрежие	Комлушка низина	10 двойки	Dimitrov <i>et al.</i> 2005
юни 1996	Черноморско крайбрежие	устието на р. Силистар и устието на р. Велека	наблюдения на вида през гнездовия период	Иванов и Муравеев 2002
1997–2002	Черноморско крайбрежие	Бургаските влажни зони	видът не гнезди	Dimitrov <i>et al.</i> 2005
2001	Черноморско крайбрежие	Шабленско езеро	макс. численост 13 екземпляра, без данни за сигурно гнездене	БДЗП 2012
2001	Черноморско крайбрежие	Дуранкулашко езеро	макс. численост 22 екземпляра, без данни за сигурно гнездене	БДЗП 2012
2004	Черноморско крайбрежие	Шабленска тузла, но без данни за сигурно гнездене.	4 екземпляра, без данни за сигурно гнездене	БДЗП 2012
2005	Черноморско крайбрежие	Дуранкулашко езеро	макс. численост 22 екземпляра, без данни за сигурно гнездене	БДЗП 2012
27.07.2006	Черноморско крайбрежие	околностите на Приморско	1 екземпляр	БДЗП 2012
2010	Черноморско крайбрежие	Дуранкулашко езеро	незначителна численост, основно неразмножаващи се птици	БДЗП 2012
2010	Черноморско крайбрежие	западната част на ез. „Вая”	3–5 двойки	БДЗП 2012
2010	Черноморско крайбрежие	ЗМ „Пода”	16 двойки	БДЗП 2012
2011	Черноморско крайбрежие	ЗМ „Пода”	над 30 двойки	БДЗП 2012

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

Година/Период	Район	Място	Гнездене/Численост	Източник
2012	Черноморско крайбрежие	Бургаските езера	видът не гнезди	БДЗП 2012
1956	р. Марица	до с. Триводици (Пловдивско)	1 двойка	Даракчиев <i>и кол.</i> 1986
1984	р. Марица	на остров при с. Винаца (Пловдивско), в голяма чаплова колония	установени са 6 двойки	Даракчиев <i>и кол.</i> 1986
1986–1989	р. Марица	чапловата колония от острова до с. Винаца (Пловдивско) се премества два пъти на различни острови по реката	гнездящи малки корморани не са наблюдавани	Иванов и Муравеев 2002
1993	р. Марица	в микроязовири в района на гр. Раковски	5 двойки	Иванов и Муравеев 2002
1993	р. Марица	до с. Конуш, Асеновградско	3 двойки	Иванов и Муравеев 2002
1993	р. Марица	до с. Партизанин, Пловдивско	5 двойки	Иванов и Муравеев 2002
1994	р. Марица	до с. Поповица, в чаплова колония	няколко птици, като предполагаемия брой на гнездата е не повече от четири	Николов <i>и кол.</i> 2000
1995	р. Марица	чапловата колония до с. Поповица се разпада на две части. Една част от птиците се преместват в посока юг – югозапад при с. Конуш (Асеновградско), а другата по-голяма част се премества в посока североизток при с. Партизанин.	предполагаемия брой на гнездящите малки корморани при с. Партизанин е не повече от четири.	Николов <i>и кол.</i> 2000; Иванов и Муравеев 2002; Мичев <i>и кол.</i> 2007
1996	р. Марица	при с. Конуш (Асеновградско) и при с. Партизанин	11 двойки в двете колонии	
1997	р. Марица	колония при с. Партизанин	4 двойки	Демерджиев 2000
1998	р. Марица	колония при с. Партизанин	16 двойки	Демерджиев 2000
1998		чаплова колония на яз. Конуш (Асеновградско)	6–8 двойки	Иванов и Муравеев 2002
1999	р. Марица	колония при с. Партизанин. През размножителният период на 1999 г. колонията е унищожена от арендатори на водоема и в следствие не се възстановява	17 двойки	Демерджиев 2000
2000	р. Марица	микроязовир до гр. Стамболово (Хасковско)	3 двойки	Иванов и Муравеев 2002
2001	р. Марица	микроязовири в района на гр. Раковски (с. Чоба)	5 двойки	Иванов и Муравеев 2002
23.05.2001	р. Марица	мъртвицата Злато поле	6 хранещи се птици, които не гнездат там	Демерджиев, лично съобщение

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

Година/Период	Район	Място	Гнездене/Численост	Източник
май 2002	р. Марица	рибарници Звъничево	20 екземпляра, но гнездене не е потвърдено	БДЗП 2012
2002–2012	р. Марица		липсват данни за сигурно гнездена на вида	
2006	р. Арда	водно огледало, гр. Кърджали	2 дв.	Хр. Христов, С. Стойчев, лични съобщения
2007	р. Арда	водно огледало, гр. Кърджали	4 дв.	Хр. Христов, С. Стойчев, лични съобщения
2008	р. Арда	водно огледало, гр. Кърджали	5 дв.	Хр. Христов, С. Стойчев, лични съобщения
2009	р. Арда	водно огледало, гр. Кърджали	8 дв.	Хр. Христов, С. Стойчев, лични съобщения
2010	р. Арда	водно огледало, гр. Кърджали	8 дв.	Хр. Христов, С. Стойчев, лични съобщения
2011	р. Арда	водно огледало, гр. Кърджали	18 дв.	Хр. Христов, С. Стойчев, лични съобщения
2012	р. Арда	водно огледало, гр. Кърджали	около 30 двойки	Хр. Христов, С. Стойчев, лични съобщения
до 2001	р. Тунджа	между селата Бояджик и Гълъбинци, Ямболско	около 10 двойки вероятно гнездят	Иванов и Муравеев 2002
април 2002	р. Тунджа	микроязовир, обрасъл с тръстика по поречието на р. Араплийска, без сигурни данни за гнездене	4–5 екземпляра	Иванов и Муравеев 2002
след 2002	р. Тунджа		липсват данни за сигурно гнездена на вида	
1989	Свероизточна България	до с. Водица, Търговишко	вероятно гнездене на вида	Иванов и Муравеев 2002; Мичев <i>и кол.</i> 2007
2010	Централна България	рибарници по пътя Варна–София в близост до с. Кесарево (Велико Търновско)	1 екземпляр, в рамките на размножителния период	БДЗП 2012

ПРИЛОЖЕНИЕ 8. МЕСТА ОТ КЛЮЧОВО ЗНАЧЕНИЕ ЗА ВИДА ПО ВРЕМЕ НА МИГРАЦИЯ (ПО КОСТАДИНОВА И ГРАМАТИКОВ 2007, С ДОПЪЛНЕНИЯ).

<i>№</i>	<i>Място</i>	<i>Численост на мигриращите екземпляри</i>	<i>Природозащитен статут на мястото</i>
1	Рибарници Орсоя	40–180	ЗЗ
2	Остров Ибиша	10	ЗЗ
3	Язовир Конуш	30–800	ЗЗ
4	Рибарници Пловдив	20–800	ЗЗ
5	Комплекс Беленски острови	55–238	ЗЗ
6	Рибарници Мечка	66–1400	ЗЗ
7	Комплекс Калимок	3–220	ЗЗ
8	Сребърна	2–17	ЗЗ
9	комплекс Мандра – Пода	246–3235	ЗЗ
10	Бургаско езеро	7–266	ЗЗ
11	Атанасовско езеро	14–565	ЗЗ
12	Комплекс Ропотамо	100–432	ЗЗ
13	Ятата	9–1200	ЗЗ
14	Варненско – Белославско езеро	147–2175	ЗЗ
15	Шабленски езерен комплекс	5–392	ЗЗ
16	Дуранкулашко езеро	24–1305	ЗЗ
17	Марица – Пловдив	1173–2965	ЗЗ
18	водоемите между с. Оризово и Партизанин	300	–

ПРИЛОЖЕНИЕ 9. ЧИСЛЕНОСТ НА ГНЕЗДЯЩИТЕ ДВОЙКИ МАЛКИ КОРМОРАНИ В УСТАНОВЕНИТЕ НАХОДИЩА ЗА ПЕРИОДА 2002–2012 Г.

<i>Находище</i>	<i>Численост (Мин. – Макс) по години</i>										
	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
р. Арда											
гр. Кърджали	–	–	–	–	2	4	5	8	8	18	30
р. Дунав											
о. Белене	–	–	–	12	–	–	6	–	–	–	–
о. Ибиша	–	–	–	–	57	–	–	–	–	–	–
о. Кутово	–	–	–	–	–	–	–	–	–	5	–
о. Малък Близнак	–	–	–	10	–	–	–	–	6	31	–
о. Мишка	–	–	–	–	35–70	–	–	–	2	–	6
о. Цибър	–	–	–	16	–	–	–	–	–	–	–
Рибарници „Калимок”	–	–	–	–	–	–	–	–	432	–	13
Сребърна	60–300	80	105	–	215	125–250*	5–9*	45–85*	350	150	220
Черноморско крайбрежие											
ез. Вая	–	–	–	–	–	–	–	–	3–5	–	–
ЗМ „Пода”	–	–	–	–	–	–	–	–	16	30	–

Стойностите обозначени със знака (*) са базирани на експертна оценка, въз основа на установен брой индивиди от вида.

ПРИЛОЖЕНИЕ 10. ДАННИ ЗА ЧИСЛЕНОСТ НА ЗИМУВАЩИТЕ МАЛКИ КОРМОРАНИ ПО РАЙОНИ, НОЩУВКИ И ГОДИНИ.

<i>Година / Период</i>	<i>Район</i>	<i>Място</i>	<i>Численост / екземпляри</i>	<i>Численост / период</i>	<i>Източник</i>
1996–2002	Черноморско крайбрежие	Бургаски влажни зони	10 592	зимна	Dimitrov <i>et al.</i> 2005
1996–2002	Черноморско крайбрежие	ез. Вая	7 323	декемврийска	Dimitrov <i>et al.</i> 2005
1996–2002	Черноморско крайбрежие	ез. Мандра	3 235	декемврийска	Dimitrov <i>et al.</i> 2005
1998	Черноморско крайбрежие	Бургаски влажни зони	10 100	декемврийска	Иванов и Муравеев 2002
1999	Черноморско крайбрежие	Бургаски влажни зони	5 950	януарска	Иванов и Муравеев 2002
2000	Черноморско крайбрежие	Бургаски влажни зони	6 850	януарска	Иванов и Муравеев 2002
15.02–8.3.2011	Черноморско крайбрежие	канала към морето, ез. Вая	6430–8540	февруарска	В. Младенов, Т. Петков, Е. Тодоров
9.12.2011	Черноморско крайбрежие	ез. Вая	14 969	декемврийска	БДЗП 2012
2012	Черноморско крайбрежие	ез. Вая	10 154	средноянуарска	БДЗП 2012
2012	Черноморско крайбрежие	Бургаски влажни зони (с ез. Вая)	10 617	средноянуарска	БДЗП 2012
2002	Черноморско крайбрежие	Ятата	до 1 200	зимна	Иванов и Муравеев 2002
1998	Черноморско крайбрежие	ез. Шабла и ез. Дуранкулак	до 800	зимна	Иванов и Муравеев 2002
1997–2001	Черноморско крайбрежие	Варненско – Белославският езерен комплекс	до 283	зимна	Костадинова и Дерелиев 2001
1998	р. Марица	гр. Димитровград	1 500	зимна	
30.1.2001	р. Марица	ЗМ „Злато поле”	2 052	януарска	
12.12.2001	р. Марица	с. Райново	300	декемврийска	
14.12.2001	р. Марица	с. Генералово	200	декемврийска	
30.1.2002	р. Марица	гр. Симеоновград	1 283	януарска	
17.11.2003	р. Марица	гр. Симеоновград, кв. Злати дол	74	ноемврийска	
21.11.2004	р. Марица	с. Преславец	6 (в смесена нощувка с големи корморани)	ноемврийска	
12.1.1997	р. Марица	с. Оризово	124	януарска	
14.1.1998	р. Марица	с. Оризово	150	януарска	
15.1.1999	р. Марица	с. Оризово	70	януарска	
10.1.2000	р. Марица	с. Оризово	130	януарска	

План за действие за опазване на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България (2014–2023 г.)

до 2000	р. Марица	гр. Пловдив	2 500	зимна	Иванов и Муравеев 2002
до 2000	р. Марица	гр. Пазарджик	900	зимна	Иванов и Муравеев 2002
до 2000	р. Марица	гр. Садово	800	зимна	Иванов и Муравеев 2002
27.11.2011	р. Марица	гр. Пловдив	6 603	ноемврийска	БДЗП 2012
2012	р. Марица	гр. Пловдив	4 781	средноянуарска	БДЗП 2012
към 1997	Горнотракийска низина	яз. Конуш	800	зимна	Костадинова 1997; Иванов и Муравеев 2002
към 1997	Горнотракийска низина	яз. Розов Кладенец	142	зимна	Костадинова 1997; Иванов и Муравеев 2002
към 1997	Горнотракийска низина	яз. Овчарица	52	зимна	Костадинова 1997; Иванов и Муравеев 2002
към 1997	Горнотракийска низина	яз. Пясъчник	21 (без данни за формирана нощувка)	зимна	Костадинова 1997; Иванов и Муравеев 2002
2002	р. Тунджа	с. Крушаре	630	зимна	Ст. Аврамов, лично съобщение; БДЗП 2012
2002	р. Тунджа	гр. Ямбол	300	зимна	Ст. Аврамов, лично съобщение; БДЗП 2012
Към 1997	р. Дунав	рибарници Мечка	43	зимна	Костадинова 1997
Към 1997	р. Дунав	ез. Сребърна	58	зимна	Костадинова 1997